

Tonje Skilbred

**Finnes det en sammenheng mellom holdning
til egen dialekt og holdning til dialekt i tv og radio?**

*En sosiolingvistisk analyse av
tromsøværingers og porsgrunnsfolks forhold
til egen dialekt og til dialekt i tv og radio*

Masteroppgave i nordisk språkvitenskap
Institutt for språkvitenskap
Det humanistiske fakultet
Universitetet i Tromsø
Høsten 2005

Takk

Først og fremst vil jeg takke mine informanter for at dere hjalp meg med å fortelle hva dere syntes om deres dialekt og deres holdning til dialekt i tv og radio. Uten dere hadde denne avhandlingen ikke blitt noe av.

Jeg vil også takke en rekke personer i mitt nærmiljø som har vært behjelpelige med alt mellom himmel og jord:

- Tusen takk til deg *Tove Bull*, min veileder og lærer gjennom mange år, for at du tente på ideen min og for konstruktiv veiledning og kritikk. Du skal også ha en stor takk for at du vekket min interesse for faget og sociolingvistikk generelt.
- Tusen takk til deg *Marcus Buck* for at du er det orakelet i kvantitativ metode som du er, og for aldri å ha gitt meg opp i denne prosessen.
- Tusen takk til deg *Roger Lockertsen* for gjennomlesning og for at du er den inspiratoren du er, samt at du fikk meg så inderlig irritert interessert i språk.
- Tusen takk til deg *Tor- Øyvind Johnsen* for hjelp til formatering.
- Tusen takk til alle *dere på lesesalen* i Tromsø, for at dere har holdt ut med meg og min entusiasme for blant annet melodi grand prix, politikk, skiskyting, Tupperware og Gucci-vesker fra Shanghai. Spesielt vil jeg takke meddstudentene *Åse Mette Johansen* og *Olav Benjaminsen* for å ha vært gode støttespillere og gjennomlesere.
- Takk til alle dere som inngår i det fabelaktige *nordisk-miljøet i Tromsø*.
- En spesiell takk ønsker jeg å gi til deg *Jonny* for at du har holdt ut med meg gjennom hele dette prosjektet, selv i de vanskeligste skriveperiodene, og for alle de timene du har rettet korrektur og språk og ikke minst tørket mine tårer.
- Min siste takk går til dere min språkgale familie som gjennom hele min oppvekst har stimulert til språklige debatter og språklige nyskapninger.

Med denne avhandlingen vil jeg takke for noen utrolig flotte år i Tromsø

Tromsø, desember 2005

Tonje Skilbred

Innholdsfortegnelse

Oversikt over vedlegg	2
Oversikt over figurer, kart, modell og tabeller.....	3
Forord.....	5
Innledning.....	7
1.1 Avhandlingens formål og problemstillinger.....	7
1.2 Viktige bemerkninger.....	7
1.3 Avhandlingens struktur	8
Del 1: Teori.....	9
Kapittel 1: Sosiolingvistikk og språkholdninger	9
1.1 Nærmere avgrensning av den sosiolingvistiske disiplinen.....	9
1.1.1 Sosiolingvistikk i Norge	10
1.1.2 Hva kjennetegner sosiolingvistisk forskning?	12
1.2 Språkholdninger	13
1.2.1 Holdningsbegrepet og teoriene	13
1.2.2 Forskningsmetoder	17
Del 2: Empiri.....	23
Kapittel 2: Data og metode	23
2.1 Metode generelt.....	23
2.2 Valg av metode	24
2.2.1 Kvalitativ eller kvantitativ sosiolingvistikk?	25
2.2.2 Mitt valg av metode.....	27
2.2.3 Spørreskjema som innsamlingsmetode.....	29
2.2.3.1 Fordeler og ulemper med bruk av spørreskjema	29
2.2.3.2 Arbeidet med utformingen av spørreskjemaet	32
2.2.3.3 Åpne eller lukkede spørsmål	33
2.2.3.4 Sosiale og språklige variabler	35
2.2.3.5 Viktigheten av å teste spørreskjemaet - Pilotundersøkelsene	38
2.3 Utvelgning av enheter, valg av respondenter	38
2.4 Innsamling og behandling av dataene	39
2.5 Analyse av dataene.....	40
2.6 Tolkning av resultatene	43
Kapittel 3: Talemålssituasjonen i Norge i dag.....	45
3.1 Talemålsvariasjonen versus standard norsk talemål.....	45
3.1.1 En historisk innføring	45
3.1.2 Talemålet i dag – hva skjer?	47
3.1.3 Standardisert norsk talemål?.....	50
3.2 Muntlig språkbruk i radio og fjernsyn.....	54
3.2.1 NRK.....	54
3.2.2 TV 2.....	57
3.2.3 Radiokanalen P4.....	58
3.2.4 Kanal 24	58
3.2.5 Tidligere forskning	59
3.3 Talemålet i Porsgrunn og Tromsø.....	59
3.3.1 Porsgrunn.....	59
3.3.2 Tromsø.....	62
Kapittel 4: Resultatene	65
4.1 Presentasjon av respondentene.....	65
4.2 Respondentenes svar; fordelingene	67
4.2.1 Finnes det en sammenheng mellom bestemte sosiale variabler og holdning til egen dialekt?	67
4.2.2 Kommunevariabelen.....	69

4.2.3 Bostedsvariabelen	73
4.2.4 KjønnsvARIABLEN	76
4.2.5 Aldersvariabelen	77
4.2.6 Oppvekstvariabelen.....	79
4.2.7 Utdanningsvariabelen.....	80
4.2.8 Valgferdsvariabelen	81
4.2.9 Oppsummering.....	86
4.2.10 Finnes det en sammenheng mellom bestemte sosiale variabler og holdning til dialekt i tv og radio?	86
4.2.11 Kommunevariabelen	89
4.2.12 Bostedsvariabelen	91
4.2.13 KjønnsvARIABLEN	92
4.2.14 Aldersvariabelen	93
4.2.15 Oppvekstvariabelen.....	97
4.2.16 Utdanningsvariabelen.....	98
4.2.17 Valgferdsvariabelen	100
4.2.18 Oppsummering.....	102
4.3 Kausalmodell med indeksene ”holdning til egen dialekt” og ”holdning til dialekt i tv og radio”	102
4.3.1 Indeksene ”Holdning til egen dialekt” og ”Holdning til dialekt i tv og radio”	102
4.3.1.1 <i>Indeksenes validitet</i>	103
4.3.1.2 <i>Indeksenes reliabilitet</i>	104
4.3.1.3 <i>Indeksene</i>	105
4.3.2 Effekten av de ulike sosiale variablene på de to indeksene ”Holdning til egen dialekt” og ”Holdning til dialekt i tv og radio”	105
4.4 Oppsummering	110
4.5 De kvalitative resultatene	111
SP: 2.7 ” Hvis det er en dialekt du liker bedre enn andre, skriv navnet på den her”	111
SP: 2.8 ”Hvis det er en dialekt du liker mindre enn alle andre, skriv navnet på den her”	112
SP: 2.12 ”Hender det at du endrer på dialekten din? I hvilke sammenhenger?”	113
SP: 2.13 ”Hvis du endrer på dialekten, hvorfor gjør du det?”	113
SP: 3.11 ”Hvilket talemål synes du bør brukes i distriktssendinger i radio og tv?”	114
SP: 3.14 ”Har du problemer med å forstå noen av dialektene som blir brukt i media?”	114
SP: 3.17 ” Er det noen radio- /tv-ansatt eller journalist du har lagt merke til pga hans/ hennes dialekt, og hvorfor?”	115
SP: 3.18 ”Synes du at noen dialekter er mer egnet i tv og radio enn andre?	116
SP: 3.19 ”Hvilket talemål vil du si at disse radio- og tv-ansatte snakker?	116
SP: 3.20 ”Hva synes du, har dialekt noen funksjon i media. Evt. hvorfor/ hvorfor ikke?”	117
SP: 4.3 ”Har du eventuelle kommentarer eller egne tanker om emnet, eller spørreskjemaet, kan du skrive dem ned her.”	118
Avslutning	119
Litteraturliste.....	123
Sammendrag	153
Summary	154

Oversikt over vedlegg

Vedlegg A: Spørreskjemaet	129
Vedlegg B: Følg brevet	139
Vedlegg C: Purrebrevet.....	140
Vedlegg D: Utlevering av folkeregisteropplysninger: Porsgrunn	141
Vedlegg E: Utlevering av folkeregisteropplysninger: Tromsø.....	142
Vedlegg F: Kvitting fra personvernombudet.....	143
Vedlegg G: Tilbakelevering av folkeregisteropplysninger: Porsgrunn	146
Vedlegg H: Tilbakelevering av folkeregisteropplysninger: Tromsø.....	147
Vedlegg I: Språkregler for NRK	148
Vedlegg J: Språkføringer for TV 2	150
Vedlegg K: Språkregler for P4.....	151
Vedlegg L: Språkregler for Kanal 24.....	152

Oversikt over figurer, kart, modell og tabeller

Figur 1.1 Den multiplekse holdningsteori	17
Figur 3.1 Stegvis forståelse.....	27
Kart 3.1 Det vikvørske språkområdet	61
Kart 3.2 Tromsmålet.....	63
Modell 4.1 Kausalmodellen.....	109
Tabell 4.1 Kommune: Hvorvidt respondentene synes at de snakker dialekt	70
Tabell 4.2 Kommune: Hva respondentene synes om sin egen dialekt.....	70
Tabell 4.3 Kommune: Hvordan respondentene karakteriserer dialekten i kommunen de bor i.....	71
Tabell 4.4 Kommune: Hvor knyttet respondentene er til stedet hvor de bor på grunn av dialekten.....	71
Tabell 4.5 Kommune: I hvilken grad respondentene mener å holde på dialekten	72
Tabell 4.6 Kommune: Hvorvidt respondentene endrer på dialekten	73
Tabell 4.7 Bosted: I hvilken grad respondentene holder på dialekten	74
Tabell 4.8 Bosted: Hvorvidt respondentene ofte diskuterer temaet dialekt	74
Tabell 4.9 Bosted: Hvorvidt respondentene synes at de snakker dialekt	75
Tabell 4.10 Bosted: Hvorvidt respondentene føler seg knyttet til stedet hvor de bor pga. dialekten.....	75
Tabell 4.11 Kjønn: Hvorvidt respondentene ofte diskuterer temaet dialekt	76
Tabell 4.12 Kjønn: Hvorvidt respondentene mener det er viktig å holde på dialekten.....	76
Tabell 4.13 Kjønn: I hvilken grad respondentene mener å holde på dialekten	77
Tabell 4.14 Alder: Hvorvidt respondentene synes at de snakker dialekt	78
Tabell 4.15 Alder: Hvordan respondentene karakteriserer dialekten i kommunen de bor i.....	78
Tabell 4.16 Alder: Hva respondentene synes om sin egen dialekt.....	79
Tabell 4.17 Oppvekst: Hvorvidt respondentene ofte diskuterer temaet dialekt	80
Tabell 4.18 Utdanning: Hvorvidt respondentene ofte diskuterer temaet dialekt.....	80
Tabell 4.19 Utdanning: Hvorvidt respondentene synes at de snakker dialekt	81
Tabell 4.20 Valgaterferd: Hva respondentene synes om sin egen dialekt.....	82
Tabell 4.21 Valgaterferd: Hvorvidt respondentene føler seg knyttet til stedet hvor de bor pga. dialekten.....	82
Tabell 4.22 Valgaterferd: Hvorfor respondentene endrer på dialekten.....	83
Tabell 4.23 Valgaterferd: Hvorvidt respondentene ofte diskuterer temaet dialekt	83
Tabell 4.24 Valgaterferd: Hvorvidt respondentene synes at de snakker dialekt	84
Tabell 4.25 Valgaterferd: Hvordan respondentene karakteriserer dialekten i kommunen de bor i.....	84
Tabell 4.26 Valgaterferd: I hvilken grad respondentene mener å holde på dialekten	85
Tabell 4.27 Valgaterferd: Hvorvidt respondentene endrer på dialekten	85
Tabell 4.28 Kommune: Hva respondentene mener om dialekten i ulike programtyper	90
Tabell 4.29 Kommune: Hvorvidt respondentene har problemer med å forstå dialekter i media	90
Tabell 4.30 Kommune: Hvorvidt respondentene mener at noen dialekter er mer egnet i radio og tv enn andre...91	
Tabell 4.31 Bosted: Hva respondentene mener om dialekten i ulike programtyper	92
Tabell 4.32 Kjønn: Hva respondentene mener om dialekten i ulike programtyper	93
Tabell 4.33 Alder: Hva respondentene mener om dialekten i ulike programtyper	94
Tabell 4.34 Alder: Hvorvidt respondentene mener at man bør moderere seg i intervju sammenheng	95
Tabell 4.35 Alder: Hvorvidt respondentene har problemer med å forstå dialekter i media	95
Tabell 4.36 Alder: Hvorvidt respondentene mener at noen dialekter er mer egnet i tv og radio enn andre.....96	
Tabell 4.37 Alder: Hvilket talemål respondentene mener bør brukes i distriktssendinger	96
Tabell 4.38 Oppvekst: Hvorvidt respondentene har problemer med å forstå dialekter i media.....97	
Tabell 4.39 Utdanning: Hva respondentene mener om dialekten i ulike programtyper	98
Tabell 4.40 Utdanning: Hvilket talemål respondentene mener bør brukes i distriktssendinger.....99	
Tabell 4.41 Utdanning: Hvorvidt respondentene har problemer med å forstå dialekter i media	99
Tabell 4.42 Valgaterferd: Hva respondentene mener om dialekten i ulike programtyper	100
Tabell 4.43 Valgaterferd: Hvilket talemål respondentene mener bør brukes i distriktssendinger	101
Tabell 4.44 Valgaterferd: Hvorvidt respondentene har problemer med å forstå dialekter i media	101
Tabell 4.45 Signifikansverdier etter korrelasjon med indeks 2.....	108
Tabell 4.46 Korrelasjonen mellom variablene og indeks 2.....	109

Forord

”Uheldig med nordnorsk fortellerstemme”. Slik karakteriserte musikksef for NRK P3, Håkon Moslet, fortellerstemmen i programserien ”Norsk rocks historie” som ble sendt på NRK høsten 2004. Fortellerstemmen hadde tromsødialekt. Dette utspillet startet en intens debatt i landets største aviser om hvilke talemål som egner seg i radio- og fjernsynssendinger¹.

Nettopp slike utsagn og debatter er jeg opptatt av. Jeg har så lenge jeg kan huske vært interessert i folks holdninger til dialekt i tv og radio. Jeg har ofte lurt på hvorfor vi har så forskjellige oppfatninger om dialekter. Hva er det som gjør at folk fra samme sted har helt ulike holdninger til egen dialekt? Og hva er det som gjør at noen synes at det er fint med dialektmangfold i tv og radio, mens andre ikke synes det? Er det slik at synet på dialekter er forskjellig fra landsdel til landsdel, eller finnes den samme tendensen over hele landet? Selv har jeg tidvis problemer med å forstå visse dialekter som blir brukt i tv og radio. Er det slik at alle nordmenn forstår alle norske dialekter? Kan bruk av dialekt i tv og radio føre til at folk ikke forstår alt som blir sagt og at informasjon kan gå tapt?

Dette er spørsmål som dannet grunnlaget for min hovedhypotese i denne avhandlingen. Likevel vil mange av disse spørsmålene ikke bli besvart her fordi jeg ikke hadde mulighet til å omgjøre alle disse spørsmålene til forskningsspørsmål.

¹ Se blant annet artikler i Ballade, Dagbladet, Dagsavisen, Nordlys og Verdens Gang. Se litteraturlisten for nærmere informasjon.

Innledning

1.1 Avhandlingens formål og problemstillinger

Mitt formål med denne avhandlingen er å undersøke om holdning til dialekt i tv og radio er betinget av holdning til egen dialekt. For å få svar på dette spørsmålet vil jeg studere hvilke sosiale forhold som skaper folks positive eller negative holdninger til egen dialekt og dialekt i tv og radio. Jeg har formulert to problemstillinger som vil bli belyst i det følgende. Disse skal tjene til å kaste lys over det jeg vil formulere som den overordnede hypotesen min:

Det finnes en positiv sammenheng mellom folks holdninger til egen dialekt og deres oppfatninger om bruk av dialekt i radio og tv.

Problemstillingene er:

- *Finnes det en sammenheng mellom bestemte sosiale variabler og holdning til egen dialekt?*
- *Finnes det en sammenheng mellom bestemte sosiale variabler og holdning til dialekt i tv og radio?*

I arbeidet med å få svar på spørsmålene mine har jeg utført en spørreskjema-undersøkelse blant respondenter i Porsgrunn og Tromsø, hvor jeg spør etter deres holdning til egen dialekt og til dialekt i tv og radio. Jeg har valgt å benytte meg av respondenter fra disse to kommunene fordi jeg har en teori om at svarene fra respondenter nettopp fra disse to kommunene vil generere data som vil kunne eksemplifisere ulike holdninger til egen dialekt og til dialekt i tv og radio.

1.2 Viktige bemerkninger

Dette er en avhandling som ligger i grenselandet mellom samfunnsvitenskap og humaniora. Det ser jeg imidlertid ingen problemer med; den virkeligheten jeg undersøker, er ikke inndelt i disipliner. Dersom jeg i det hele skal komme i nærheten av reliable og valide svar på forskningsspørsmålene mine, må jeg arbeide tverrvitenskapelig. Tradisjonen jeg skriver innenfor, sociolingvistikken, og metodene jeg bruker, kvantitativ og kvalitativ metode, er tverrfaglige og blir brukt både i samfunnsvitenskapene og i de humanistiske vitenskapene.

Det elektroniske datamaterialet som er grunnlaget for denne avhandlingen, kan fåes ved henvendelse til meg.

1.3 Avhandlingens struktur

Jeg har valgt å dele avhandlingen inn i to hoveddeler, en teoretisk del og en empirisk del. På underliggende nivå er arbeidet delt inn i fire kapitler.

I teoridelen inngår kapittel 1, som er teorikapitlet. Her foretar jeg en nærmere avgrensning av den sosiolingvistiske disiplinen, og jeg gjør rede for språkholdninger og for det holdningsbegrepet jeg vil benytte. Jeg gjør også rede for hvilke metoder som ofte er blitt brukt i arbeidet med å beskrive og analysere holdninger til språk.

I empiridelen inngår kapittel 2, 3, og 4. I kapittel 2, data- og metodekapitlet, gjør jeg rede for metoden som ligger til grunn for undersøkelsen, og for hvordan undersøkelsen er blitt utført. I dette kapitlet begrunner jeg også de metodiske valg jeg har foretatt.

I kapittel 3, som jeg kaller kontekstkapitlet, vil jeg sette arbeidet inn i en språklig og samfunnsmessig kontekst. Dette gjør jeg fordi at resultatene ikke kan sees uavhengig av den samfunnsmessige og språklige bakgrunnen som ligger til grunn ved utførelsen av undersøkelsen. Jeg gjør dette ved å beskrive talemålsvariasjonen i Norge i dag. Jeg beskriver de ulike radio- og fjernsynskanaleners normer for språkbruk, og jeg presenterer de to kommunene Porsgrunn og Tromsø sosialt og språklig.

Kapittel 4 er hovedkapitlet. Her redegjør jeg for både de kvantitative og kvalitative resultatene jeg har fått. De signifikante kvantitative resultatene fremstilles i form av tabeller.

I avslutningen vil jeg oppsummere resultatene og drøfte undersøkelsens reliabilitet og validitet.

Tilslutt har jeg skrevet et sammendrag av undersøkelsen.

Del 1: Teori

Kapittel 1: Sociolingvistikk og språkholdninger

I dette kapitlet vil jeg gjøre rede for sociolingvistisk teori og språkholdningsteori, da dette er teorier som mine problemstillinger er knyttet tett opp til. Jeg vil her gå noe nærmere inn på disse teoriene og presentere noen sentrale trekk ved dem. Jeg vil også presentere de viktigste arbeidene som er gjort innenfor disse disiplinene i Norge, og komme inn på hvordan jeg ved bruk av de aktuelle teoriene kan belyse noen problemstillinger som avhandlingen min reiser.

1.1 Nærmere avgrensning av den sociolingvistiske disiplinen

Allerede tidlig på 1900-tallet konstaterte Edward Sapir at "language is primarily a cultural or social product and must be understood as such" (Sapir 1929:76-7, her sitert etter Chambers 2003:1). Det var likevel først i andre halvdel av det 20. århundret at sociolingvistikk ble etablert som en separat lingvistisk disiplin, til tross for at forholdet mellom språk og samfunn naturligvis har vært av interesse for lingvister langt tilbake i tida, også lenge før Sapir-sitatet ovenfor ble ytret. Sociolingvistikk kan således defineres som vitenskapen om forholdet mellom språk og samfunn, jf. Richard A. Hudson (1996:1) som definerer sociolingvistikk som "the study of langue in relation to society".

Det var først og fremst William Labov som gjorde sociolingvistikken til en moderne vitenskapelig disiplin. Grunnlaget for det er å finne i de etter hvert klassiske undersøkelsene han gjorde av språket på Martha's Vineyard og i New York City tidlig på 1960-tallet. Det som førte til gjennombruddet for sociolingvistikken i USA og resten av den vestlige verden, var Labovs revolusjonerende tese om at tilsynelatende vilkårlig språklig variasjon i et språksamfunn egentlig ikke er vilkårlig, men korrelerer systematisk med sosiale strukturer i det samme samfunnet. Janet Holmes (2001:1) hevder at:

Sociolinguists study the relationship between language and society. They are interested in explaining why we speak differently in different social contexts, and they are concerned with identifying the social functions of language and the ways it is used to convey social meaning.

Holmes' beskrivelse dekker godt det som er målet med mitt arbeid. Jeg vil studere forholdet mellom språkholdninger og sosiale variabler. Jeg vil prøve å kartlegge og beskrive de variasjonene som finnes når det gjelder gruppers holdning til egen dialekt og dialekt i tv og radio. Jeg skal også forsøke å forklare eventuelle variasjoner i holdninger ut fra

sosiolingvistiske teorier. Slik sett oppfatter jeg denne avhandlingen hovedsakelig som et sosiolingvistisk arbeid.

Dersom jeg skal plassere min undersøkelse innenfor en bestemt sosiolingvistisk teori, er det Labovs variasjonsteori jeg har lært mest av og gjort mest direkte bruk av. Denne teorien legger vekt på individuell variasjon og går ut fra at det er korrelasjon mellom denne individuelle lingvistiske variasjonen og bestemte sosiale faktorer. Det er altså den heterogene språkbruken som er forskningsobjektet. Teorien legger opp til at man klassifiserer de ulike informantene etter bestemte former for sosial gruppering, slik at de ulike gruppene gjensidig utelukker hverandre og således står i et binært eller komplementært forhold til hverandre. Et eksempel er kjønn. Her setter vi kvinner og menn opp mot hverandre for å se om det finnes et mønster i språkvariasjonen, mellom de to kjønnene. Objektet for mine undersøkelser er likevel ikke språkvariasjon, men holdningsvariasjon.

Videre vil jeg konsentrere meg om gruppebasert variasjon. Jeg vil studere variasjonen jeg finner i de ulike sosiale gruppene. Jeg vil forholde meg til de ulike sosiale gruppene som helhet og prøve å finne fellestrekk og tendenser i materialet som er felles for de enkelte gruppene. Jeg vil derfor avgrense avhandlingen til såkalte gruppebaserte tolkninger.

Ovenfor definerte jeg arbeidet mitt som sosiolingvistisk. Nærmere bestemt er det en kvantitativ og delvis kvalitativ sosiolingvistisk undersøkelse jeg har gjennomført. Jeg bruker altså kvantitative metoder som redskap for best mulig å systematisere, analysere og beskrive dataene mine. Labov var en foregangsfigur for den kvantitative tradisjonen, og metoden blir i dag betegnet som en av de mest vanlige arbeidsmetodene innenfor sosiolingvistik. Den kvantitative metoden henter teori- og metodegrunnlag fra samfunnsvitenskapene, og av blant annet denne grunn er sosiolingvistik en tverrfaglig disiplin. Jeg kommer tilbake til kvantitativ metode som forskningsmetode og analyseredskap i avhandlingens metodekapittel.

1.1.1 Sosiolingvistik i Norge

I norsk talespråkforskning er det en viss sammenheng mellom sosiolingvistik og tradisjonell dialektologi. I et historisk perspektiv vil det være rett å hevde at det var dialektologien som la grunnlaget for og er en del av bakgrunnen for norsk sosiolingvistikks historie og fremvekst. De gjennomgående trekkene i norsk målføregranskning fra opphavet midt på 1800-tallet til andre halvdel av det 20. århundret innebar at de moderne dialektene ble sett i et historisk perspektiv. I utgangspunktet må norsk dialektologi plasseres innenfor et junggrammatisk forskningsparadigme. Junggrammatikken har en diakron tilnæringsmåte. Grunnlaget ligger i den sammenlignende språkvitenskapen som gjennom sammenligning

mellom ulike språk utviklet metodologi for rekonstruksjon av urformer og opphavsformer som en tenkte seg var felles for beslektede språk. Poenget med denne tilnæringsmetoden var altså å rekonstruere et felles språklig opphav. For norske dialekter var norrønt felles opphav, og norrønt ble betraktet som selve beviset på at norsk var et eget språk, atskilt fra dansk (og svensk). Slik sett fikk dialektologien en klart nasjonsbyggende funksjon.

Den norske talemålsgranskningen ble mer sosialt orientert utover på 1900-tallet. Selv om språkforskningen i Norge til tider lå etter de europeiske tendensene, vokste det også her frem språkforskere som så viktigheten av å studere variasjonen i språket i nåtid. En annen grunn til at sosiolingvistikken vant innpass både internasjonalt og nasjonalt, var at samfunnet var i endring. Man flyttet til byene, samferdselen ble bedre og mer utviklet. Også samfunn som tidligere var isolert, kom nå lettere i kontakt med hverandre. Dette førte til at de tradisjonelle dialektene endret seg, noe som fikk språkforskere til å fatte interesse for hvorledes sosiale forhold påvirket folks forhold til dialekt.

De fleste lærebøker hevder at sosiolingvistikken hadde sitt gjennombrudd i Norge på slutten av 1960-tallet. På en annen side kan man like gjerne hevde at den norske språkforskningen tidlig var samfunnsorientert. Anders Steinsholt, Odd Nordland, Olav T. Beito og aller fremst Amund B. Larsen var alle språkforskere som tidlig så verdien i å prøve å forklare språklig variasjon i det norske samfunnet med sosiale forhold. Larsen studerte blant annet bymål og laget synkrone beskrivelser av talemålene med vekt på variasjon. Larsens *Kristiania bymål* kom ut allerede i 1907. Steinsholt studerte variasjonen i Hedrumsdialekten både på 1940-tallet og 1970-tallet og Nordland var den første i Norge som utførte kvantitative korrelasjonsanalyser i arbeidet med å studere variasjonen i språket. Dette skjedde på 1950-tallet. Beito studerte hvordan ny næringsvirksomhet påvirket dialektene allerede på slutten av 1950-tallet.

Den første store sosiolingvistiske undersøkelsen utført i Norge var TAUS-undersøkelsen (Talemålsundersøkelsen i Oslo) fra 1971 til 1976. Dette var en sosiolingvistisk undersøkelse av talemålsvariasjonen mellom Oslo øst og Oslo vest. Informantene fra de to bydelene ble delt inn i grupper etter region, alder og kjønn. En viktig forskjell fra Labovs undersøkelser var at man i denne undersøkelsen så på syntaktisk variasjon, og ikke primært fonologisk variasjon. Hovedtanken var å prøve å dokumentere at geografisk variasjon tradisjonelt var relatert til blant annet sosiale og psykologiske forhold.²

² For nærmere informasjon om undersøkelsen og resultater se Hanssen mfl. (1978).

Ifølge Brit Mæhlum (1996:186) har også den norske målstriden vært med på å gjøre den norske talemålsgranskningen mer sosialt orientert. I Norge har det alltid vært en sterk sammenheng mellom talemålet og samfunnet generelt, ved at man har sett at talemålet har endret seg i takt med samfunnsendringene. Mæhlum mener at målstriden har vært med på å gjøre overgangen til sosiolingvistisk forskning her i landet mindre konfliktfull enn i mange andre land. Dette er fordi argumentene i denne striden har hatt en sosiolingvistisk forankring. De interne stridighetene, både innenfor bokmålssiden og nynorsksiden, har avspeilet faktiske politiske, sosiale og kulturelle motsetninger i det norske samfunnet. Videre påpeker hun at ”det [er] derfor en historisk betinget politisk og sosiokulturell kamp som her har utspilt seg, der altså språket har framstått som det primære kampobjektet”. (loc.cit)

I Norge har vi altså tidlig sett sosiolingvistiske tendenser i språkforskningen, men selve begrepet ”sosiolingvistik” så først dagens lys i Norge på begynnelsen av 1970-tallet blant annet i forbindelse med TAUS-undersøkelsen.

1.1.2 Hva kjennetegner sosiolingvistisk forskning?

Sosiolingvistik er studiet av språklig variasjon på et gitt tidspunkt, dvs. synkront, eventuelt av språkendringer og språkendringsprosesser over tid, dvs. diakront. Mitt perspektiv er synkront: Jeg skal undersøke variasjonen i språkholdningene til mine informanter slik den kommer til uttrykk på et bestemt tidspunkt.

Sosiolingvistikken har også brakt med seg nye forskningsmetoder. Til forskjell fra den dialektologiske tradisjonen der en stort sett intervjuet relativt få og helst eldre mannlige informanter fra primærnæringene, står sosiolingvistikken for at forskerne skal kunne ha mange informanter, i alle aldre og fra alle samfunnslag. Utvalget av informanter skal nå være mest mulig likt den gjennomsnittlige befolkning, og informantene skal derfor plukkes ut etter statistiske seleksjonsprinsipp. For eksempel har jeg et samlet informantutvalg på 203 informanter. De ble plukket ut etter statistisk metode av en medarbeider hos IBM Global Services.

Granskningsobjektet til mange forskere dreier seg nå oftere om språket i urbaniserte områder hvor sekundær- og tertiærnæringer står sterkt. Tidligere så man i større grad på språket i isolerte rurale områder. Man fokuserer på heterogenitet til forskjell fra homogenitet, som man så på tidligere. Mine informanter er plukket ut fra de to bykommunene Tromsø og Porsgrunn, og det er variasjonen informantene imellom som vil være mitt fokus. Dette samsvarer med de granskningsobjektene som mange nå mener bør ha det sosiolingvistiske hovedfokus.

Også selve språkanalysen gjøres nå annerledes. I motsetning til den dialektologiske analysen, med en til dels impresjonistisk beskrivelse der uoverensstemmelser og inkonsekvenser ble eliminerte, tar man nå i bruk statistiske analyseteknikker for å kunne kvantifisere variasjonen. Til forskjell fra tidligere forskning, som var empirisk orientert med vekt på innsamling av data, må en kunne hevde at sosiolingvistikken nå er mer teori- og metodebevisst.

1.2. Språkholdninger

1.2.1 Holdningsbegrepet og teoriene

Begrepet holdning er opprinnelig hentet fra allmennspråket. Vi omgjør dette begrepet til et mer teoretisk og vitenskapelig begrep ved å definere det nærmere. Jeg skal studere språkholdninger.

Språkholdninger kan undersøkes på forskjellige måter, de kan gjelde ulike nivåer i språket. Enkeltpersoner kan ha oppfatninger om eller holdninger til ulike sider ved et språk, til skriftspråk og talespråk, til sosiolekter og dialekter, eller til deler av et språkssystem, f.eks. til bestemte bøyningsformer e.l. Min avhandling handler om en gruppe informanternes holdninger til sin egen dialekt, samt til dialekt i tv og radio.

Hva kan språkholdninger fortelle oss? Holdninger er viktige i studiet av språklig variasjon og endring, fordi holdninger til språk kan si mye om språkets tilstand, for eksempel om språket er truet eller er midt i en endringsprosess. Marianne Dahl (2002:59) har omtalt viktigheten av språkholdningsundersøkelser og hevder at:

en rekke undersøkelser av språkholdninger har vist at disse er en viktig faktor å regne med når en skal studere bakgrunnen for den enkeltes språkbruk. Dermed blir språkholdninger et viktig redskap i studiet av språklig variasjon og endring.

Videre hevder hun (2002:76) at resultatene av språkholdningsundersøkelser er nært knyttet til sosialpsykologiske prosesser:

Resultatene av språkholdningsundersøkelser forteller oss at våre språkholdninger er nært knyttet til den status eller den solidaritet vi tilkjenner de ulike varietetene, noe som igjen styres av vårt forhold til brukerne av disse, samt av andre sosialpsykologiske prosesser i den konteksten vi beveger oss i. På bakgrunn av slike holdninger kan en altså betegne varietetene som mer eller mindre standardiserte eller vitale og dermed til en viss grad si noe om deres fremtidige utvikling.

Også Helge Omdal (1982:4) understreker at resultatene av språkholdningsundersøkelser er viktige i studiet av språklig endring og utvikling:

Dersom ein ønsker å få eit noenlunde fullstendig bilete av koss språket fungerer i samfunnet, er det ikkje nok å undersøke språkstruktur og granske variasjonen av sentrale språkdrag i ulike situasjoner og i grupper og lag av befolkninga. Like viktig er det å få kjennskap til koss folk oppfatar sitt eige og andres språk. Språkholdningar kan vi derfor oppfatte som ein del av biletet, eller som "the other side of the coin" (Labov). Ikkje minst på området språkendring og språkutvikling må språkholdningane vere sentrale.

Begrepet språkholdning er meget komplekst. Det blir ulikt definert og karakterisert av språkforskere som har arbeidet med holdninger. Dette reflekterer nettopp de ulike teoretiske forskningsinteressene forskere har. Kjell Venås (1984:181) hevder at begrepet " blir brukt om relasjonar menneske kan stå i til andre menneske, til fenomen eller omstende i samfunn eller omverd". Holdningsstudier hører hjemme i psykologien. Når en studerer språkholdninger, arbeider en tverrfaglig, slik en generelt gjør det i sosiolingvistikken. Men her er det per definisjon psykologi og lingvistik som er involvert. Det skal forøvrig føyes til at en ikke alltid skiller så skarpt mellom sosiolingvistik og psykolingvistik. Holdningsundersøkelser har kortere tradisjon enn andre sosiolingvistiske metoder. Den faktiske forskningen tok ikke til før på slutten av 1970-tallet (Hvenekilde Seim 2005:45), men holdningsundersøkelsene har siden den gang vært en etablert del av sosiolingvistikken.

Jeg sa ovenfor at holdning defineres på ulike måter. I dag finnes det to hovedsyn som skiller seg fra hverandre på grunnleggende vis. På den ene side har man det sosialkonstruktivistiske synet, på den annen side det sosialpsykologiske synet³.

Det sosialkonstruktivistiske synet er sosialt orientert. Innenfor dette synet hevdes det at holdninger bare finnes som kulturskapte og situasjonsavhengige fenomen. Holdninger oppstår i samspillet mellom mennesker. Sosial samhandling har holdninger som et biprodukt ved at det gjerne er handlinger og utsagn fra andre mennesker som former holdningene i enkeltindividet. Dermed er en holdning noe sosialt og mellommenneskelig, noe relasjonelt, og finnes ikke i mennesket som noe indre og upåvirket eller upåvirkelig av omgivelsene. Min avhandling vil imidlertid ikke bygge på denne teorien.

Det er det sosialpsykologiske synet på holdninger som blir mest brukt, og det er denne tilnærmingen min avhandling bygger på. Til grunn for dette synet ligger tanken om at holdninger finnes, og at de finnes både på et bevisst og på et ubevisst nivå i mennesket. Dette synet er i motsetning til det sosialkonstruktivistiske synet individorientert. Et viktig skille mellom disse synene er altså hvorvidt holdninger oppstår i eller mellom mennesker.

³ For nærmere informasjon om disse synene se blant annet Lunde (2005).

En viktig årsak til at jeg har valgt å følge det sosialpsykologiske synet på holdninger, er at man innenfor denne teorien ser på holdninger som noe som finnes i mennesket, både på et indre og ytre plan. Innenfor denne teorien har man også et holdningsbegrep som jeg mener vil dekke det jeg definerer som holdninger i denne undersøkelsen. Dette kommer jeg tilbake til. Jeg vil likevel hevde at jeg støtter det sosialkonstruktive momentet som sier at holdninger også er sosialt konstruert. Jeg vil imidlertid legge til at jeg ikke tror at holdninger alene kun skapes i samspill med andre. Innenfor denne teorien har man heller ikke noe klart holdningsbegrep og av den grunn ville det blitt svært vanskelig å følge denne teorien og ikke minst operere med et sosialkonstruktivistisk holdningsbegrep.

Som nevnt ovenfor er de fleste uenige om hva som konstituerer holdninger som holdninger. Likevel er de fleste enige om at holdninger ikke er noe man er født med, men noe som blir til ved læring fra tidligere erfaringer. Man er også enig om at språkholdninger alltid bygger på forhold utenfor språket, og det er da sosiale vurderinger som ligger til grunn. De oppstår av de stimuli vi mottar og blir også dannet av den generelle språkpolitiske situasjonen i samfunnet. Språkholdninger er derfor kultur- og kontekstavhengige. Likeså er man også enige i at holdninger er av relativt lang varighet. Venås (1984:182) uttaler følgende om holdninger:

Både kjensler og kunnskapar veks fram ved at ein opplever noko. Reaksjonstendensar og handlingar har å gjera med dette. Vi skjønner såleis at handling må vera noko tillært. Det er ikkje noko ein er fødd med. Kjenslekomponenten knyter seg til ein lyst-ulyst-dimensjon som gjer at haldningar også helst er anten positive eller negative til objektet.

I dag hersker det først og fremst to tilnæringsmåter innen den sosialpsykologiske holdningsteorien, en mentalistisk og en behaviouristisk tilnæringsmåte.

Den mentalistiske tilnæringsmåten tar utgangspunkt i at holdninger ikke er direkte observerbare, men ligger skjult i menneskets underbevissthet. Bruker man en mentalistisk definisjon på holdninger, vil man altså ikke oppnå og måle holdningene til en person direkte, kun indirekte via introspeksjon. Rebecca Agheyisi og Joshua Fishman (1970:138) sier det slik: "A typical mentalist definition suggests that attitudes are a mental and neural state of readiness. [...] This implies that they are not directly observable but have to be inferred from the subject's introspection." (Agheyisi og Fishman refererer her til Allport 1935:799.)

Den behaviouristiske tilnæringsmåten tar derimot utgangspunkt i at holdninger er direkte observerbare, og at man kan studere holdninger direkte. Read Bain, en av de første brukerne av den behavioristiske teorien, hevdet at den eneste måten å bestemme holdninger på er ved observasjon og statistisk behandling av atferd i sosiale situasjoner. (Bain 1928:957)

Jeg ønsker ikke å utelukke noen av disse tilnærmelsene, men heller benytte en slags kombinasjon av de to. Jeg tror at det finnes både bevisste og ubevisste holdninger i mennesket. Jeg tror, på lik linje med Martin Skjekkeland (1987:16), at holdninger til språk og dialekt ikke nødvendigvis er ubevisste holdninger, men like gjerne bevisste holdninger som informantene er klar over. Dette kan sees i sammenheng med at dialektene i Norge har høy status i forhold til i mange andre land. Dette vil jeg komme tilbake til i delkapittel 3.1.

På bakgrunn av dette vil det være naturlig å tenke seg at også våre holdninger til dialekter er på et høyt bevissthetsnivå. Likevel mener jeg at det finnes en bestemt faktor som er med på å forme de holdningene vi har til dialekter i Norge. Jeg mener at det sosiokulturelle miljøet vi befinner oss i har mye å si for hvordan våre holdninger til dialekter er. Et eksempel vil være at i et universitetsmiljø, eller i en storby, er man vant til å møte folk med andre dialekter enn ens egen. Vi blir dermed vant til disse dialektene og ser på dem som en naturlig del av det samfunnet og miljøet vi befinner oss i. I et lite samfunn i distrikts-Norge vil man naturlig nok ikke stå ovenfor mange ulike dialekter, men først og fremst den dialekten som er vanlig på dette stedet. Dermed vil det for personene som bor her være uvant med andre dialekter og man vil ikke være like åpen for disse dialektene og heller ikke ha den samme holdningen til disse som man vil i et universitetsmiljø eller i en storby.

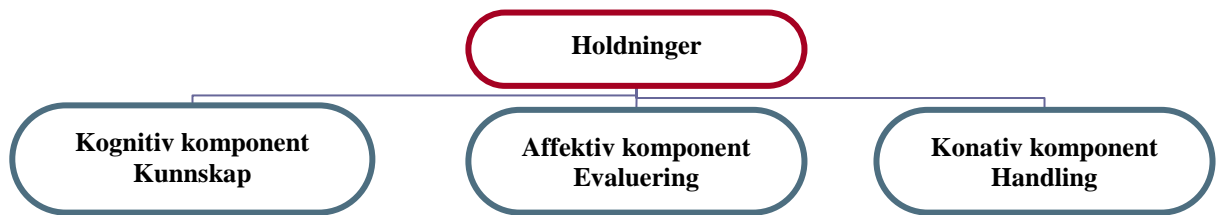
Med denne bakgrunnen mener jeg at med å inkludere sosiokulturelle faktorer som utdanning, bosted i kommunen, kjønn, alder og oppvekst i et spørreskjema vil det være mulig å fange opp holdninger til dialekt ved hjelp av kvantitative metoder. Likevel vil det med slike metoder være stor variasjon i hva informantene svarer i forbindelse med holdninger. Skulle det finnes informanter som likevel ikke har klare holdninger til dialekt, kan spørreskjemaet bidra til at de må tenke over hva de faktisk mener om temaet. Jeg må uansett ta høyde for at enkelte informanter gir uttrykk for mer eller mindre ubevisste stereotyper i skjemaet og at jeg dermed kan ta feil i min vurdering om at holdninger til dialekt er bevisste.

I 1960 framsatte Rosenberg (Agheyisi/Fishman 1970:139) teorien om den multiplekse holdning. Ifølge denne teorien består holdninger av tre ulike komponenter: en kognitiv komponent, en affektiv komponent og en konativ komponent. Tidligere hadde man en teori om at en holdning var unipleks, dvs. at holdninger kun består av én komponent: følelseskomponenten. Teorien om den multiplekse holdning har senere blitt stående som gjeldende teori innen disiplinen, og det er denne teorien jeg vil bygge min avhandling på.

Den kognitive komponenten er kunnskapskomponenten. Den inneholder våre kunnskaper, oppfatninger, tanker og meninger omkring det aktuelle objektet. Her er kunnskap uttrykt ved hva vi vet og hva vi tror.

Den affektive komponenten er den evaluerende og emosjonelle komponenten. Den beskriver hvordan vi vurderer et objekt. Denne komponenten blir gjerne fremstilt med positive eller negative følelser i forhold til objektet. Det vil være våre følelser uttrykt ved sympati og eventuelt antipati.

Den konative komponenten er handlingskomponenten. Den beskriver hvordan vi intenderer å handle i forhold til objektet våre holdninger er rettet mot. Denne komponenten vil være handling uttrykt ved aktiv reaksjon eller ny handling.

Figur 1.1 Den multiplekse holdningsteori

Forskningen på holdninger ut fra et slikt multiplekst syn har derfor sett på disse tre komponentene i samspill med hverandre, men også på den enkelte komponenten i isolasjon fra de to andre. Ifølge Dahl (2002:68-69) er det i teorien lett å skille de tre komponentene fra hverandre, men i praksis er det mer komplisert:

Selv om en i en språkholdningsundersøkelse integrerer alle de tre komponentene i holdningsbegrepet, kan det ofte være vanskelig å avgjøre hvorvidt de holdnings- og eventuelt handlingsmønster som avtegner seg, først og fremst er et resultat av den kognitive, den affektive eller den konative komponenten.

Et viktig og liknende poeng, som jeg vil prøve å arbeide etter, er framsatt av Dagmar Stahlberg og Dieter Frey (1988:145). De hevder at de tre komponentene bør behandles som moderat korrelerte. Dvs. at de kan opptre separat, men at de alltid vil være avhengige av hverandre.

1.2.2 Forskningsmetoder

Når det gjelder metoder for å undersøke og måle språkholdninger, finnes det både direkte og mer indirekte metoder. Med direkte metode menes at intervjuobjektet vil vite at det er holdninger det spørres etter. Når man derimot bruker en indirekte forskningsmetode, vil det være ukjent for intervjuobjektet at det er holdninger det forskes på.

Innenfor den behavioristiske teorien er det svært vanlig å bruke direkte metoder, som spørreskjemaer eller intervju, for å få tak i informantens holdninger. Man trenger i mindre

grad å problematisere slike metoder, nettopp fordi man mener at holdninger kan observeres direkte.

Bruk av spørreskjema er altså en direkte metode for å innhente holdninger. Det er også denne metoden som er blitt mest brukt i språkholdningsundersøkelser. Å benytte spørreskjema er ikke uproblematisk. Mange vil kanskje ikke klare å uttrykke sin egentlige oppfatning og mening i et slikt skjema, og man kan også med bruk av spørreskjema risikere at informanten bare kommer med de "rette" svarene, altså de holdningene som han eller hun tror er forventet, mens de faktiske holdningene kan være noen helt andre. Man står også i fare for å få kartlagt bare de holdningene informanten selv vet om, eventuelt vil være bekjent av. De bevisste holdningene vil ofte også kunne være farget av den generelle oppfatningen i samfunnet, av hva som er politisk korrekt osv. Disse holdningene vil derfor ikke alltid reflektere individets virkelige og grunnleggende oppfatninger. Behaviouristiske forskere som bruker direkte metode, som spørreskjema, anklages derfor ofte for ikke å få tak i ekte holdninger, men stereotyper og stemningsfølelser.

Likevel vil folks åpne utsagn og karakteristikker om språk representere et interessant supplement i holdningsforskningen, både til mer indirekte metoder og til studier av språklig atferd. Også Skjekkeland (1987:16) har brukt denne metoden og hevder:

Når det gjeld ei undersøking av språkholdningar, meiner eg og at eit spørjeskjema gjev eit ganske pålitande resultat. Holdningar til språk og språkvariantar ligg etter mitt syn på eit heller høgt "medvitsnivå", og folk kan nokså lett gjera greie for dei holdningane dei har.

Jeg vil komme tilbake til spørreskjema som innsamlingsmetode i delkapittel 2.2.3.

Intervju er en annen direkte forskningsmetode som blir brukt for å fange opp folks holdninger. Jeg vil imidlertid ikke gå nærmere inn på intervju som forskningsmetode i denne avhandlingen.⁴

Innenfor den mentalistiske tilnærmingen bruker man ofte en teknikk som heter "Matched Guise". Dette er en indirekte forskningsmetode hvor man prøver å kamuflere undersøkelsesobjektet. Man bruker denne metoden fordi man mener at skillet mellom bevisste og ubevisste holdninger er viktig. Brukerne av denne forskningsmetoden mener at det er de ubevisste holdningene som best mulig kan forklare den språklige utviklingen i et samfunn og at disse holdningene er "de egentlige holdningene". "Matched Guise" undersøker først og fremst den affektive komponenten i holdningene.

Metoden fungerer som følger: Forsøkspersonene får lytte til to helt likelydende tekster som er lest opp på band e.l. Den eneste forskjellen er den språklige formen; den ene teksten

⁴ For nærmere informasjon om dette emnet se blant annet Mæhlum (1992) og Dybvik (1994)

representerer en bestemt språkvarietet, den andre en annen. Det er alltid samme person som leser inn begge tekstene på band; vedkommende må altså være tospråklig eller todialektal. Forsøkspersonene får ikke vite at tekstene er lest inn av samme person. De skal etter hver språkprøve ta standpunkt til hva de synes om varieteten. På denne måten blir tilhørerne "lurt" til å avsløre hva de synes om, og hvilke holdninger de har til de to varietetene. Ved hjelp av denne metoden mener man at man skal få tak i de ubevisste holdningene.

Det er blitt reist kritikk også mot de indirekte metodene. Kritikk rettet mot Matched Guise gjelder først og fremst forskningsetiske prinsipp. Forskeren anklages for at han fører informantene bak lyset med hensyn til hva han forsker på og vil studere ved hjelp av denne metoden. Andre og mindre betydningsfulle kritikker rettet mot metoden er at den kan skape forvirring for informantene. En annen kritikk er at man skaper en kunstig situasjon for informantene, og at metoden kan være kjedelig å utføre. Kritikk er også rettet mot metoden fordi man kan ha problemer med å finne personer som mestrer å lese inn språkprøvene tilfredstillende nok til at tilhørerne tror det er to ulike personer som høres på lydbåndet.

Jeg har selv valgt å sende ut et spørreskjema, dvs. å gjennomføre en direkte undersøkelse. Jeg aksepterer at kritikerne kan ha rett i at det vil kunne være vanskelig å få tak i de virkelig ubevisste holdningene til informantene med en slik metode. Vi får likevel nyttig og interessant informasjon om informantenes oppfatning av dialekten. Jeg har forsøkt å utarbeide et spørreskjema hvor jeg prøver å få tak i både de kognitive, affektive og konative komponentene i informantenes holdninger. Grunnlaget for de ulike spørsmålene i spørreskjemaet og hvilke holdningskomponenter spørsmålene prøver å fange opp, er nærmere beskrevet i data- og metodekapitlet.

I et arbeid som dette, som prøver å fange opp holdninger til språk og språkbruk, registrerer man ofte stereotype holdninger. Da blir det viktig og best mulig prøve å skille mellom holdninger og stereotypi. Stereotypi er "inngrodd, vanemessig innstilling eller handling" (FOB:430). Omdal (1982:7) hevder at man sjelden kan finne et klart skille mellom holdninger og stereotypi. Han siterer Gyldendals store leksikon som definerer sosial stereotyp som "folks gjengse forventning om atferd og personlighet hos en bestemt gruppe mennesker". Jeg vil imidlertid prøve å skille mellom holdninger og stereotype utsagn. Det er informantenes holdninger til egen dialekt og dialekt i tv og radio jeg forsøker å belyse. Jeg vil derfor ikke benytte utsagn knyttet til personer og deres språkbruk, i fare for å få stereotype uttrykk. Jeg vil heller konsentrere meg om utsagn knyttet til dialekten til respondentene og respondentenes generelle uttalelser om dialekten i tv og radio. I noen kvalitative spørsmål har jeg spurt om

respondentens holdning til ulike kjente mediepersonligheter. På slike spørsmål er det vanskelig å unngå at svarene fra respondentene inneholder stereotype uttrykk.

1.2.3 Språkholdningsforskning i Norge de siste årene

Før 1995 var det kun gjort noen få undersøkelser av språkholdninger her i landet. Disse undersøkelsene dreide seg i hovedsak om dialektenes forståelighet og deres stilling i samfunnet.⁵ Et annet fellestrekk for disse undersøkelsene var bruken av direkte metode.

Her i Norge er det spesielt etter 1995 og i avhandlinger som tar for seg språkkontakt og dialektkontakt, at holdningsundersøkelser har vært sentrale. Det har da gjerne vært tilfellet at den ene av de aktuelle varietetene har hatt høyere status enn den andre. Dette har altså i stor grad dreid seg om holdninger til ulike dialekter, sosiolekter e.l. Et annet fellestrekk er at holdningsspørsmål mer eller mindre regelmessig har blitt inkludert i sosiolingvistiske undersøkelser av enkelte talemål. Både direkte og indirekte metoder for innsamling av holdninger har vært vanlig de siste ti årene.

Av sentrale arbeid fra de siste årene kan jeg nevne blant annet Jon Olav Lindbekks *Støvler eller pælær?* fra 2000. Dette er en sosiolingvistisk analyse av språkholdninger og språkbruk blant unge i Larvik. Videre kan nevnes både Petter Bjellås` (2001) *Ganske breit, men greit!* som er en sosiolingvistisk undersøkelse av dialekt og språkholdninger i Grenland, og Kristin Hagen Brochs *Ungdomsspråk i Oslo, liksom* (2001) som er en studie av hvordan holdninger til eget talemål kan bidra til å forklare ungdommers valg av språklige strategier.

Likevel er det kanskje Elsa Kristiansens avhandling fra 1995, *Holdninger til vikværsk*, som i størst grad har inspirert meg til å skrive denne avhandlingen. Kristiansen fant blant annet ut at den relativt lave statusen en gjerne forbinder med dialektene rundt Oslofjorden, virker inn på informantenes vurdering av de vikværske trekkene. Dette har jeg blant annet lagt til grunn for min hovedhypotese. Kristiansen har kombinert både en mer indirekte forskningsmetode som kalles Verbal Guise og den mer direkte spørreskjemametoden. Verbal Guise-metoden fungerer som Matched Guise. Den eneste forskjellen er at ved Verbal Guise er det to ulike personer som har lest inn tekstene på lydbånd.

Samtidig har også Sjøkkelands *Språkholdningar i eit lokalsamfunn* fra 1987 inspirert meg. Dette er en rapport fra en undersøkelse i Bø i Telemark som analyserer holdninger til dialekter, holdninger til bokmål og nynorsk og holdning til dialektbruk i NRK. Det var blant

⁵ Se blant annet Haugen (1953), Omdal (1978), Strømsodd (1979).

annet denne rapporten som ga meg ideen om å skrive en mastergradsavhandling om holdninger til dialekt i tv og radio.

Selv om det de siste årene har blitt utført mange undersøkelser av holdninger til ulike dialekter, er det likevel svært få som har sammenliknet holdninger på tvers av landsdeler, og så vidt jeg vet er det ingen som knytter holdninger til egen dialekt sammen med holdninger til dialekt i tv og radio. Dette ønsker jeg å gjøre.

Del 2: Empiri

Kapittel 2: Data og metode

I dette kapitlet vil jeg gjøre rede for hvilke metoder det er vanlig å arbeide etter både i samfunnsvitenskapen og i sosiolingvistikken, og ut i fra dette begrunne metodevalget mitt. Jeg vil også gå nærmere inn på fordelene og ulempene ved bruk av spørreskjema som datainnsamlingsmetode og gjøre rede for valget av spørsmål i spørreskjemaet og utvelging av respondenter. Videre vil jeg gjøre rede for hvordan analysen av dataene har foregått. Jeg vil begrunne de metodiske valg jeg har tatt, spesielt med hensyn til statistiske tester, signifikansnivå og målenivå. Til slutt i dette kapitlet vil jeg gå nærmere inn på reliabiliteten og validiteten ved holdningsundersøkelser.

2.1 Metode generelt

Metode er det verktøyet vi benytter oss av for å samle inn informasjon og for å bearbeide denne informasjonen. Metode kommer av det greske "methodos" som betyr å følge en bestemt vei mot et mål. Metoden kan gi oss råd om hvordan vi best mulig kan samle inn, behandle og analysere data. Sosiologen Vilhelm Aubert har definert metode som "en fremgangsmåte, et middel til å løse problemer og komme fram til ny kunnskap. Et hvilket som helst middel som tjener dette formålet, hører med i arsenalet av metoder" (Her sitert etter Ottar Hellevik 2000:12). Knut Halvorsen (2000:15) har definert metode på følgende måte:

Metode er en systematisk måte å undersøke virkeligheten på. Vi ønsker å gjøre oppdagelser i den menneskeskapte verden, og gjennom bruk av ulike metoder kan vi forbedre og skjerpe vår oppdagelsesevne slik at vi kan se årsakene bak hendelser, meninger bak handlinger og samhandling og kollektivs/sosiale-materielle strukturers betydning for individer og gruppers meninger og handlinger.

Metode er også blitt sett på som en oppskrift man følger for å skaffe et vitenskapelig resultat, blant annet for ikke å bryte eventuelle sentrale vitenskapelige normer, som partsnøytralitet og intersubjektivitet.

Det er Karl Poppers kritiske realisme og hans falsifiseringsprinsipp som danner grunnlaget for den måten mange forsker på i dag. Hans kriterium for falsifiseringsprinsippet er at teorier må formuleres slik at de blir testbare; vi gjør derfor om teorier til hypoteser. Vi tester en hypotese for så å falsifisere den hvis vi ikke får den bekreftet. Popper hevdet at det er kun ved falsifisering av hypoteser at vi kommer nærmere den vitenskapelige sannhet. Nils Gilje og Harald Grimen (2001:66) har en nærmere forklaring på Poppers måte å se vitenskapen på:

Menneskelig erkjennelse er aldri endelig og absolutt sikker. Ingen vitenskapelig teori er hellig og unndratt kritikk. Såkalte "vitenskapelige sannheter" er bare gjetninger eller forsøksvise hypoteser som må bli gjenstand for rasjonell kritikk og streng prøving. Vi nærmer oss sannheten ved å eliminere feilaktige teorier.

I kvantitative vitenskaper ligger som oftest Poppers hypotetisk-deduktive metode til grunn for forskningen. Denne metoden blir beskrevet som en "vit[enskapelig] metode som består i å utlede konsekvenser av en ny hypotese, for så å undersøke om disse konsekvensene holder stikk i praksis". (caplex.no) Innenfor denne metoden finnes det to måter å arbeide vitenskapelig på. Du kan enten utføre en induksjon eller en deduksjon.

En induksjon innebærer at problemstillingen formuleres ut fra iakttagelser en har gjort. En begynner altså med observasjoner, deretter danner man en hypotese ut fra det en har observert, for så å teste den, dvs. falsifisere den. Arbeider man deduktivt, formulerer man problemstillingen ut fra en teori eller allmenn oppfatning. Deretter former man en hypotese som man i neste omgang prøver å verifisere eller falsifisere ved hjelp av nye observasjoner.

I denne avhandlingen følger jeg den deduktive arbeidsmetoden. Jeg former problemstillinger og setter opp en hypotese om hvordan forholdet mellom holdninger til egen dialekt og holdninger til dialekt i tv og radio er. Jeg tester denne hypotesen mot nye data jeg får etter observasjon eller forskning. Disse dataene kan deretter bidra til å verifisere hypotesen min, eller de kan falsifisere den.

2.2 Valg av metode

Når man skal forske, må man velge mellom hvilke forskningsmetoder som vil være best egnet for den aktuelle forskningen. I samfunnsvitenskapen og i sosiolingvistikken har det vært en dikotomiserende tradisjon når det gjelder metode. Man har sett på kvantitative og kvalitative metoder som to atskilte og mer eller mindre uavhengige arbeidsmåter. Det finnes mange fremstillinger som beskriver disse metodene.

Jeg ønsker likevel ikke å gå nærmere inn på egenskapene ved eller hovedskillet mellom disse to metodene, da jeg mener vi ikke kan se på disse to som motsetninger, men heller som to sider av samme sak. De er med andre ord komplementære i forhold til hverandre. Jeg ser på kvalitative og kvantitative metoder som ulike måter å arbeide på, fordi man simpelthen har ulike mål for forskningen. Noen vil gjerne si at de er ulike måter å nærme seg målet på, men jeg mener man ikke kan argumentere for den ene og mot den andre. Begge tilnærmingene har styrker og svakheter. Den kvantitative arbeidsmåten er effektiv i analysefasen, er lettere kontrollerbar og gir økt reliabilitet. Men den gir ikke rom for forståelse slik kvalitativ metodologi gir. Den kvalitative arbeidsmåten inkluderer informasjon

fra intervjuobjektet, fortolker og prøver å forstå. Resultatene kan derimot ikke generaliseres, som ved kvantitative metoder.

Tidligere så man også på disse to metodene som redskap for enten individbasert eller gruppebasert forskning. Jeg tror heller ikke at man lenger kan skille hovedsakelig mellom individbasert og gruppebasert forskning. I praksis lar det seg vanskelig gjøre. Jeg mener derfor at det er målet med en undersøkelse som må bestemme metoden.

2.2.1 Kvalitativ eller kvantitativ sosiolingvistikk?

I norsk sosiolingvistikk har det tradisjonelt sett vært det kvantitative paradigmet som har stått sterkest. Dette understreker både Gunnstein Akselberg (1997) og Mæhlum (1997). Det kvantitative paradigmet var sentralt allerede da disiplinen fikk et visst omfang her i landet på begynnelsen av 1970-tallet, mens det kvalitative paradigmet har vokst frem de siste tyve årene.

Et interessant spørsmål er hvorfor man i så stor grad har benyttet seg av kvantitative metoder i norsk sosiolingvistikk, og hvorfor den kvalitative sosiolingvistikken ikke har slått igjennom tidligere? Det er viktig å se disiplinen sosiolingvistikk i lys av de dominerende forskningsmetoder i samtiden, da spesielt lingvistikken. Labovs sosiolingvistikk var i utgangspunktet kvantitativ, og han var således med på å påvirke til kvantitativ forskning. Samtidig er det viktig å ta hensyn til hvilke metoder som dominerte i samfunnsvitenskapene på denne tiden, for forskningsmetodene i sosiolingvistikken er hentet fra disse disiplinene. Inntil 1970-tallet mente mange at vitenskapsidealet lå i naturvitenskapene, som ofte er positivistisk funderte og kvantitativt orienterte. Positivistisk forskning konsentrerer seg om det som er positivt gitt, dvs. fenomener og egenskaper som kan måles og registreres. Vi må altså se metodene i sosiolingvistikken i sammenheng med forskningsmetoder i andre vitenskaper i samtiden.

Det var nettopp kritikken av positivismen som banet vei for kvalitativ metode.

Kritikken (Johannessen mfl. 2004:358) sa at:

observasjoner "utenfra" [gir ikke] innsikt i det som skjer mellom mennesker, fordi all menneskelig handling har en *meningsdimensjon*. For den eller de som handler, betyr handlingene mer enn den rent fysiske handlingen slik den observeres utenfra. For å få innblikk i meningen bak menneskelig handling må forskeren delta i samfunnet, snakke med mennesker, og fortolke det som skjer.

At den kvantitative metoden dominerte innenfor den norske sosiolingvistikken, vil likevel ikke si at det ikke fantes kritikk av den i samtiden. En av de første store metodedrøftingene står Gjert Kristoffersen for. I et upublisert manuskript, *Språklig variasjon*, fra 1984 drøfter han bruken av kvantitative metoder i språkvitenskapen, og han tar opp kritikken mot positivismen. Selv skriver han (1984:378): "Vi kan i det hele tatt si at kvantitative metoder,

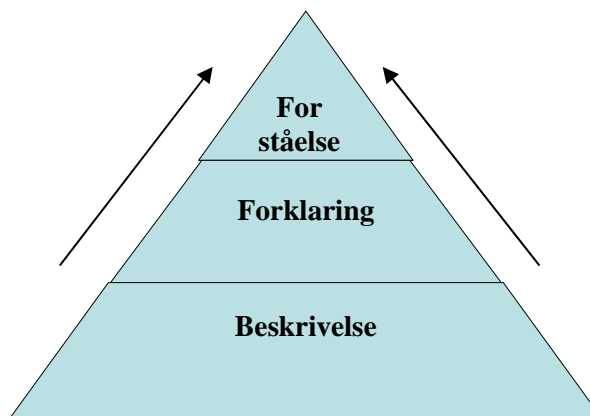
bygd som de er på objektive målinger av direkte observerbare fenomener, ikke setter oss i stand til å trenge bak den observerbare atferden for å skaffe oss forståelse for motivasjonen bak denne.” Men samtidig kunne ikke Kristoffersen komme opp med en metode som var like pålitelig som den kvantitative metoden: ”Har vi alternativer til de kvantitative metodene, dvs. metoder som vil føre oss enda lenger? Dersom målet er sikker og etterprøvbar viten, har vi det neppe” (1984:379). Kristoffersen hevdet at det ikke lenger var det naturvitenskapelige idealet som burde ligge til grunn for språkvitenskapen, men de historisk-hermeneutiske vitenskapene.

En av de nyeste drøftingene av sosiolingvistisk metodologi står Akselberg for. I artikkelen ”Kvalitativ eller kvantitativ sosiolingvistikk” (1997) drøfter han de to metodenes funksjonalitet, utbredelse, fordeler og problematiske sider. Han hevder at man mellom disse sosiolingvistiske retningene [kvantitativ og kvalitativ retning] ofte opplever faglige motsetninger. Motsetningene gjelder først og fremst hvilken metode som best uttrykker relasjonen som finnes mellom språklige variabler og sosiale faktorer. Dernest gjelder motstanden et mer grunnleggende skille mellom naturvitenskapelig og humanistisk forskningstradisjon, som vi alt har vært inne på. Generelt uttrykker Akselberg at ved å sammenligne disse metodene ser vi at begge har sine svake og sterke sider, vurdert etter hvilket faglig og metodisk ståsted man har. Han påpeker også at disse metodene overlapper hverandre i dagens sosiolingvistiske forskning. Man ser sjelden en sosiolingvistisk forsker som enten jobber utelukkende kvantitativt eller utelukkende kvalitativt.

Randi Solheim (2002:91) hevder i liket med Akselberg at den positivistiske og kvantitative metoden har vært gjeldende fra aller første stund, men at den kvalitative og hermeneutiske metoden, som vokste frem som en kritikk av den positivistiske måten å tenke på, nå for alvor har satt sitt preg på norsk sosiolingvistikk. Solheim stiller opp en modell for hvordan hun mener at forskningen innenfor sosiolingvistikken bør foregå. Hun hevder at det i sosiolingvistikken er slik at tolkning og forklaring ofte bygger på de beskrivelsene vi har av fenomenene vi studerer. Videre sier hun at den perfekte studien av et fenomen bør inkludere alle disse nivåene; *beskrivelse, forklaring og forståelse*. Hun hevder at verken den kvantitative eller den kvalitative metoden alene kan føre til den perfekte studien. Derfor, hevder hun, må den perfekte studien av et fenomen bestå av metodetriangulering hvor alle nivåene blir inkludert eller dekket.

Figur 2.1 Stegvis forståelse.

Figuren er hentet fra Solheim (2002:5)

Selv om idealet nå er metodetriangulering, finnes det forskere som har en forkjærlighet for den ene eller andre av metodene. Mæhlum må sies å være en sosiolingvistisk forsker som i stor grad har vært med og bidratt til at det kvalitative paradigmet har fått en så solid posisjon i den norske sosiolingvistikken som den har i dag. Mæhlum mener at labovske kvantitative gruppebaserte studier ikke er tilstrekkelige for å beskrive og forklare de språklige fenomenene som skal skildres. Hun fremmer den metodologiske individualismen, at man ikke må utelukke datatilfang som består av informantens egne opplevelser av den sosiale realiteten han befinner seg i, nemlig informantens ”følelser, oppfatninger, reaksjoner og intensjoner” (Mæhlum 1992:103). Hun (loc.cit) argumenterer for dette på følgende måte:

En viktig oppgave blir ikke da bare objektivt å registrere slik informasjon, men i like stor grad forsøke å tolke disse individuelle opplysningene på bakgrunn av de sosiale strukturene og mekanismene som konstituerer dette samfunnet. Det blir altså avgjørende å prøve å forstå hvilke motivasjoner og holdninger som kan ligge til grunn for aktørenes kommentarer og meddelelser; hvor enkelte uttalelser kan framstå som motsetningsfulle eller ambivalente og dermed kanskje åpne for alternative tolkningsmuligheter av materialet. Sentralt i dette arbeidet er det at de utforskete personenes *egne* relevante begrepsdimensjoner får komme til uttrykk, og ikke bare de konseptuelle rammene som forskeren har etablert, slik konvensjonen gjerne har vært innenfor kvantitativ metodologi.

2.2.2 Mitt valg av metode

Jeg har valgt å benytte meg av en hovedsakelig kvantitativ tilnærming i denne avhandlingen. Jeg er enig med Akselberg og Solheim i at man ikke lenger kan se de to metodene helt atskilt fra hverandre. Jeg har altså benyttet meg av begge metodene, riktignok i ulike sammenhenger, for å få svar på spørsmålene jeg stiller.

Jeg har brukt en kvantitativ tilnærming hovedsakelig på grunn av resultatene jeg ønsket å oppnå. Jeg ønsket å studere felles gruppebaserte tendenser i et stort utvalg, og videre ønsket jeg å kunne relatere språklig variasjon til ulike sosiale variabler. Siden jeg ønsket et stort utvalg med mange informanter, ville det i den forbindelse være ønskelig med en effektiv datainnsamling hvor jeg som forsker holdt avstand til informantene. Jeg brukte derfor en survey-undersøkelse i form av et standardisert spørreskjema som respondentene svarte på. I

arbeidet med å lage spørreundersøkelsen kom jeg likevel til å stille kvalitative spørsmål. Jeg vil komme nærmere inn på spørreskjemaet, hvordan jeg laget det og hvilke valg jeg måtte ta med hensyn til spørsmål og svaralternativ, i de neste underkapitlene.

Problemstillingene mine er beskrivende, dvs. jeg ønsket å undersøke hvordan verden faktisk er. Jeg ønsket med mine problemstillinger å få kartlagt tromsøværingers og porsgrunnsfolks holdninger til egen dialekt, og holdning til dialekt i tv og radio. Jeg ønsket med andre ord å studere årsakssammenhenger mellom bestemte sosiale variabler og språkholdninger. Til disse problemstillingene ville en kvantitativ tilnærming være bedre egnet enn en kvalitativ, fordi jeg med den kvantitative tilnærmingen statistisk kunne undersøke om disse sammenhengene fantes. Utfordringen ved kvantitativ datainnsamling er å finne frem til mest mulig presise enkeltspørsmål og på den måten få målt det teoretiske fenomenet jeg ønsker å belyse. I arbeidet med å utbedre spørreskjemaet har jeg imidlertid benyttet meg av en kvalitativ tilnærming. Dette vil jeg blant annet komme tilbake til i delkapittel 2.2.3.5.

I analyseprosessen har jeg også brukt en kvantitativ tilnærming fordi den ga den mest effektive statistiske behandlingen av dataene. Når det gjelder tolkningen av svarene jeg har fått, har jeg ikke nødvendigvis tolket svarene strengt, men heller sett på de mer generelle tendensene som jeg fant i materialet. Jeg har ikke ønsket å fokusere på enkelttilfeller alene, men på gruppen som helhet. Likevel vil jeg påstå at jeg i tolkningsfasen, da spesielt av de kvalitative resultatene har måttet ty til en kvalitativ tilnærming, da jeg har prøvd å tolke svarene jeg har fått og ikke bare telt dem.

Når det gjelder undersøkelsens reliabilitet og validitet, vil jeg hevde at jeg stiller sterkere ved å bruke en kombinasjon av kvalitative og kvantitative tilnærminger. Jeg vil dra nytte av de beste egenskapene ved disse tilnærmingene. Som Akselberg nevner i sin artikkel (1997), er den kvalitative metodologien mindre standardisert og svært variert med hensyn til tilnærming og form, og presentasjon av grunnmaterialet. Kvantitativ metodologi har derimot utviklet gode og raffinerte apparat for analyse av kvantitative data, noe som blant annet innebærer at muligheten for etterprøvbarehet er god. De kvalitative metodene er mer skjønnsmessige og impresjonistiske, men har et fortrinn i fortolkningsfasen. Selv om jeg nå har skissert opp i hvilke deler av arbeidet med undersøkelsen jeg har benyttet meg av de ulike tilnærmingene, vil jeg likevel hevde at skillene jeg gjør mellom faser i arbeidet ikke er like skarpe i virkeligheten, og at bruken av de to tilnærmingene flyter over i hverandre.

2.2.3 Spørreskjema som innsamlingsmetode

Spørreskjema er en indirekte forskningsmetode, men er en direkte metode for å undersøke holdninger.⁶ Et spørreskjema kan utfylles på flere måter. Respondentene kan få spørsmålene ansikt til ansikt, eller via telefon. En annen måte å gjøre det på, kalles opprinnelig ”post-enquête”. Med denne metoden sender man spørreskjema i posten til respondentene, som utfyller det og sender det i retur. Jeg har valgt den siste metoden.

Det er mange momenter som skal på plass og mange valg som skal tas ved utformingen av spørreskjemaet, og desto flere valg som må taes før spørreskjemaet kan sendes ut til respondentene. Dette vil jeg gå nærmere inn på i delkapitlene under. Først vil jeg diskutere fordelene og utfordringene ved bruk av spørreskjema som innsamlingsmetode. Deretter vil jeg redegjøre for de valg og det arbeid som ligger til grunn for utarbeidelsen av spørreskjemaet.

2.2.3.1 Fordeler og ulemper med bruk av spørreskjema

Når det gjelder utfordringer knyttet til bruken av spørreskjema som forskningsmetode, er en av dem at utfyllerne kan bli ledet av selve skjemaet til å svare på en bestemt måte, eller respondenten kan bli påvirket av spørsmål som kommer før eller etter i spørreskjemaet. Dette har jeg prøvd å forhindre ved å markere et skille i skjemaet på de steder der respondentene må forholde seg til et nytt tema. Deretter har jeg vært nøye med hvordan jeg har plassert spørsmålene i forhold til hverandre.

En annen utfordring er at det som regel er et stort bortfall av respondenter. Dette har jeg også prøvd å forhindre. For det første valgte jeg et stort utvalg på 400 respondenter som utgangspunkt. Dernest skrev jeg at det var frivillig å svare. Jeg mener at når det går frem av skjemaet at det er frivillig å svare, vil det sannsynligvis ikke være mange som føler det som en byrde. Jeg vet imidlertid at dette er omstridt, og at mange mener det motsatte av hva jeg gjør. Mange mener at hvis det fremgår av spørreskjemaet at det er frivillig å svare, vil de fleste kaste skjemaet og dermed ikke svare i det hele tatt. I kommentarene på spørreskjemaene som kom i retur nevner noen at skjemaet er blitt sett på som ”et pusterom i hverdagen”, mens andre sier de fyller ut skjemaet fordi de føler at de må. En respondent skrev følgende kommentar: ”Fyller inn dette kun for å hjelpe”.⁷

En tredje utfordring er at svar på spørreskjemaet er rapportert språkbruk, og rapportert språkbruk stemmer ikke nødvendigvis overens med faktisk språkbruk. Vi har således ingen

⁶ Jf. det jeg klargjorde i teorikapitlet.

⁷ Informasjon om svarprosenten se delkapittel 4.1.

garanti for at den språkbruken respondentene hevder de har, svarer til det språket de faktisk bruker. Dette har ført til at man ofte følger opp et slikt spørreskjema med en registrering av den faktiske språkbruken til respondentene. Jeg har ikke valgt å følge respondentene opp med intervju eller lignende. For det første hadde jeg verken tid eller økonomi til å gjøre dette, og for det andre er det ikke den faktiske språkbruken jeg er på jakt etter; men holdningene respondentene måtte ha til sin egen dialekt og til dialekt i tv og radio. Jeg har allerede i teorikapitlet vært inne på at jeg mener holdninger til dialekter er noe mennesker er bevisste på, og at dialektenes sterke stilling i Norge har ført til at vi ikke er redde for å uttrykke våre meninger om dem. Derfor vil det kanskje ikke være lettere å få tak i holdninger i et intervju enn i et spørreskjema.

Det er også mulig at respondenten har spørsmål knyttet til spørreskjemaet, eller at det oppstår en situasjon der respondenten ikke forstår hva han skal svare på. Jeg har prøvd å forhindre dette med å være nøye med språkbruken i skjemaet dvs. unngå spørsmål med dobbelt betydning, abstrakte begreper osv. For det andre har jeg brukt en enkel setningsbygning, og jeg har også prøvd å unngå ledende spørsmål. For det tredje har jeg i følgeskrivet som lå vedlagt spørreskjemaet, skrevet at hvis respondentene har problemer med utfyllingen eller forståelsen av spørsmålene, kan de kontakte meg. En femte utfordring er at forskeren ikke har kontroll på hvordan spørsmålene oppfattes. Dette kan jeg bare være klar over, og det er lite jeg kan gjøre med det.

Den siste, men kanskje den viktigste kritikken mot denne innsamlingsmetoden er at respondenten kan få en slags "trøtthetseffekt". Utfylleren blir rett og slett lei av å fylle ut skjemaet fordi det er stort, eller fordi temaet ikke interesserer utfylleren. Lav motivasjon kan også gi lav svarprosent. Selv var jeg veldig i tvil om hvor mange spørsmål jeg kunne ha i et slikt spørreskjema. Jeg forhørte meg rundt om hva som var vanlig, og fikk også tilsendt mange andre spørreskjema for å se hvor mange spørsmål de inneholdt. Aller helst var det vel problemstillingene mine som avgjorde hvor omfattende skjemaet skulle være. Jeg valgte å dele skjemaet i tre: en del om bakgrunnsinformasjon om respondenten, en annen om holdning til egen dialekt og en tredje med spørsmål knyttet til holdninger til dialekt i tv og radio.⁸ Jeg prøvde selv å fylle ut skjemaet og tok da tiden. Jeg brukte ca. ti minutter, og skrev da også dette i følgebrevet til respondentene. Likevel har jeg forstått på noen tilbakemeldinger jeg har fått fra respondentene, at det for noen har tatt lengre tid å fylle ut skjemaet enn de ti minuttene jeg hadde skrevet at det ville ta. Aspekter som dette vil på mange måter være betinget av om

⁸ Spørreskjemaet ligger vedlagt. Se vedlegg A.

en er interessert i temaet og har klare tanker om det eller ikke. Jeg har også valgt å begrense antallet av de vanlige graderte svaralternativene ved holdningsspørsmål, da disse i mange situasjoner kan virke både ledende, men også skape en trøtthetseffekt. Dette kommer jeg tilbake til.

En av de viktigste fordelene med spørreskjema som forskningsmetode er at det er liten fare for at respondenten skal bli påvirket av forskeren, eller at forskeren påvirker situasjonen. Jeg som forsker har kun sendt ut skjemaene og skrevet følgebrevet som lå med. Det er likevel viktig å være klar over at jeg kan ha påvirket respondenten med utformingen av skjemaet, men dette er vanskelig å måle. En annen fordel er at denne metoden er lite ressurskrevende, og den egner seg for store utvalg, spesielt hvis respondentene er spredt geografisk. Det er nettopp en slik innsamlingsmetode som gjør det mulig å ha respondenter i to ulike landsdeler.

En tredje fordel er at respondentene selv kan velge når de vil svare. De er ikke tvunget til å svare når det passer forskeren, men kan svare når det passer dem selv. Respondentene har ikke et umiddelbart krav eller en tidsfrist som sier at de må fylle ut skjemaet der og da, slik at de kan fylle ut skjemaet når de selv ønsker og har tid, riktignok i løpet av to til tre uker. Igjen må jeg likevel være åpen for at denne løsningen kan for noen respondenter ha ført til at de har glemt å fylle ut skjemaet. På en annen side fikk jeg tillatelse av begge folkeregistrene til å purre på respondentene én gang. Jeg valgte å sende et purrebrev til respondentene jeg ikke hadde fått skjemaet i retur fra etter to til tre uker. Det var først etter purringen at de fleste skjemaene jeg fikk, kom i retur.

En fjerde fordel er at jeg kan benytte avanserte bearbeidingsmetoder og statistiske dataprogram i analysefasen. Dette er nettopp en av grunnene til at jeg valgte en kvantitativ orientert metode, men det er også den metoden jeg må bruke for å få den type resultater som jeg ønsker. Disse analyseredskapene er kjent for å være effektive og for å omforme de skriftlige svarene til kodifiserte data i en datamatrix. Jeg vil likevel legge til at selv om metoden er effektiv, bruker man lang tid på å bestemme hvilke data som er interessante. Statistikken er et hjelpemiddel, men en må ha teoretisk bakgrunn og ståsted for de valgene en tar, og det kan ta lengre tid enn man hadde ventet.

En siste og viktig fordel er at det er mulig å kreve, og ikke minst å gi respondentene, full anonymitet. Denne fordel vil jeg si er ytterst viktig for spørreskjemaundersøkelser hvor en må stille spørsmål av høyst personlig karakter. Mitt spørreskjema, samt følgebrev og oppgaveskisse måtte godkjennes av personvernet ved Norsk Samfunnsvitenskapelige Datatjeneste. Det var deres vurdering av materialet som bestemte hvordan jeg skulle behandle alle personopplysningene. Spørreskjemaet mitt inneholder bare ett spørsmål som er av

personlig art, nemlig spørsmålet om hvilket parti respondenten stemte på ved forrige stortingsvalg. Jeg har også lagt vekt på at ingen respondenter skulle fylle ut navn eller adresse. Det fantes dermed ingen muligheter for at jeg, eller andre, skulle kunne finne tilbake til en av de 203 respondentene, da all adresseinformasjon og identitetsinformasjon ble sendt folkeregistrene i retur. Adresselapper som ikke ble brukt i løpet av de to til tre ukene, ble makulert. Jeg mener derfor at jeg har klart å ivareta respondentenes anonymitet.⁹

2.2.3.2 Arbeidet med utformingen av spørreskjemaet

Målet med utformingen av spørreskjemaet er å legge til rette for å få presise opplysninger om det fenomenet en ønsker å undersøke. I arbeidet med å oppnå dette er det viktig at man unngår feilkilder. Det er derfor viktig at spørreskjemaet blir nøye konstruert før det sendes ut.

Et av kravene til et godt spørreskjema er at spørsmålene må komme i riktig rekkefølge. Med riktig menes også logisk. Det er likevel omstridt hvilken rekkefølge som er den beste. Et eksempel er spørsmålet om hvor i spørreskjemaet bakgrunnsinformasjonen om respondenten bør komme. Dette er informasjon som det burde være lett for respondenten å fylle ut. Noen hevder derfor at disse spørsmålene burde komme sist i skjemaet, slik at respondenten først skal kunne bryne seg på de vanskelige spørsmålene. En annen grunn er at man regner med at respondenten er mest ”våken” og nysgjerrig ved begynnelsen av utfyllingen av spørreskjemaet. Andre igjen mener at disse spørsmålene burde komme først, som ”oppvarmingsspørsmål”. Jeg valgte det siste alternativet. Dette gjorde jeg blant annet for logisk å kunne dele spørreskjemaet i tre deler, noe jeg tidligere har vært inne på.

Når det gjelder det jeg i forrige delkapittel sa om ledende spørsmål, har jeg en formening om at jeg ikke har klart dette fullt ut. Jeg vil spesielt trekke frem mitt nest siste spørsmål. 3.21: ”Synes du at det i løpet av de siste ti årene har blitt en økt andel av dialekt i norsk tv og radio?” Her var det kun tre svaralternativ: ”ja”, ”nei” og ”vet ikke”. Jeg synes i ettertid at det går fram av spørsmålet hvilken mening jeg selv har når det gjelder dette temaet, og at dette kan ha vært med på å lede respondentene til å svare i samsvar med mine forventninger, nemlig at det har vært en slik økning i dialekt. Derfor har jeg sett bort fra dette spørsmålet i analysen av dataene. I ettertid ser jeg at jeg burde hatt svaralternativene: Jeg synes at 1. det har blitt mindre dialektbruk, 2. det har blitt mer dialektbruk, 3. samme mengde dialektbruk som før, 4. vet ikke.

⁹ Godkjenning av ulevering av folkeregisteropplysninger, bekreftelse på tilbakesendte folkeregisteropplysninger og kvittering fra personvernombudet finnes vedlagt. Se vedlegg D, E, F, G og H.

Også på spørsmålet 3.20: ”Hva synes du; har dialekt noen funksjon i media?” har jeg en anelse om at jeg kan ha ledet respondentene til å svare ”at dialekt har den funksjonen at den skal speile det norske språket.” Dette er fordi jeg skrev et par stikkord under spørsmålet slik at det skulle bli enklere for respondentene å skjønne hva jeg var ute etter. Stikkordene var nettopp ”styrke dialektene”, ”speile det norsk språk”. Stikkordene jeg tok med, var altså bare positive stikkord; jeg burde derfor muligens hatt med negative stikkord for ikke å påvirke respondentene slik jeg kanskje har gjort. Mange har også svart kun med de samme stikkordene som jeg brukte som eksempler. Jeg har likevel valgt å analysere svarene på dette spørsmålet kvalitativt, se pkt. 3.20 i delkapittel 4.5.

2.2.3.3 Åpne eller lukkede spørsmål

Da jeg skulle utforme spørreskjemaet, måtte jeg ta stilling til om jeg skulle ha åpne eller lukkede spørsmål. Åpne spørsmål er spørsmål hvor respondentene svarer fritt etter eget hode på noen åpne linjer. Lukkede spørsmål er når jeg gir respondenter svaralternativ som de må velge mellom. I et spørreskjema er det lettest å bruke lukkede spørsmål, fordi det er enkelt å kodifisere svarene inn i en datamatrikse i ettertid, men det vil også kunne føre til at respondenten kanskje ikke får svart det han ønsker, fordi svaralternativene ikke dekker det respondenten ønsker å si. Dette kan igjen føre til at respondenten krysser av for svar som ikke tilsvare respondentens faktiske holdninger, noe som vil bidra til upålitelige svar.

Fordelen med åpne spørsmål er at respondentene står fritt til å konstruere svarene. Spørsmål-svar-situasjonen vil også ligne mer en vanlig samtale og påtvinger ikke respondenten formuleringer og ord som kanskje er fremmede. Når vi har standarder for koding, foretrekker vi lukkede spørsmål. I de fleste andre tilfeller vil åpne spørsmål være vanskelige å kode.

Det vil imidlertid være en fordel å kombinere åpne og lukkede spørsmål i et spørreskjema. Undersøkelsen er fortsatt gruppeorientert, men samtidig mer individorientert enn når en bruker bare lukkede spørsmål. Jeg har valgt en kombinasjon; jeg har hovedsakelig lukkede spørsmål, men der jeg mener at det kan være interessant at respondenten fyller ut hva han eller hun mener, har jeg valgt å gjøre spørsmålet åpent. Problemet blir da å samkjøre de lukkede og åpne spørsmålene i datamatriksen. Jeg valgte å behandle de åpne spørsmålene som kvalitative data, og jeg har behandlet disse i et eget delkapittel i resultatkapitlet.

Som jeg tidligere var inne på i teorikapitlet, finnes det tradisjonelle måter å spørre etter holdninger på. Disse har forandret seg litt de siste årene, men noen fellestrekk er vanlige. Ifølge Agheyisi og Fishman (1970:147) er det vanligste i holdningsundersøkelser å spørre

med åpne spørsmål. Hele poenget da er å oppmuntre respondenten til å uttrykke sine personlige meninger. I slike spørsmål bruker man gjerne å konstruere påtenkte situasjoner hvor respondenten da må svare hva han eller hun ville gjort i en slik situasjon. Et eksempel er ”hvordan ville du reagere hvis...” eller ”hva mener du om...”. Målet var å avsløre holdninger. I dag er det likevel innenfor kvantitativ holdningsforskning mest vanlig med lukkede holdningsspørsmål.

Et lukket spørsmål har vanligvis tre hoveddimensjoner, først det sentrale temaet, så rammen for vurderingen, og som tredje dimensjon; et sett med evaluerende formuleringer som respondenten må velge blant. Et eksempel kan være spørsmålet 2.3: ”Hva synes du om din dialekt?” Her er respondentens holdning til egen dialekt det sentrale temaet. Rammen for vurderingen går fra fin til ufin, med de evaluerende formuleringene *svært fin*, *ganske fin*, *helt ok*, *mindre fin*, *svært lite fin*, og *vet ikke* for respondenten å velge mellom. Hovedsakelig er det de evaluerende formuleringene som varierer i holdningsundersøkelsene. Oftest blir det brukt graderingsalternativer med enten fem eller sju formuleringer. Et eksempel er ”Hvor viktig er det for deg at dialekt blir brukt i media” med svaralternativene *svært viktig*, *ganske viktig*, *verken viktig eller uviktig*, *ganske uviktig*, *svært uviktig eller vet ikke*. Men det blir også brukt svaralternativ som *ja/nei/ vet ikke*. Disse spørsmålene appellerer hovedsakelig til den affektive komponenten ved holdninger. Likevel mener mange at også den konative komponenten, handlingskomponenten, aktiveres når en svarer.

Andre spørsmålstyper som er vanlige, er spørsmål hvor respondenten må rangere eller karakterisere ulike enheter. Et eksempel er: ”Hvordan vil du karakterisere dialekten som blir brukt i tv og radio?” Her er svaralternativene motsetninger som: *lett å forstå/ vanskelig å forstå*. Også denne spørsmålstypen aktiviserer den affektive komponenten.

En tredje spørsmålstype er spørsmål hvor respondenten må ta stilling til ulike påstander. Som for eksempel ”Dialekter bør brukes mer i tv og radio” med svaralternativ som *helt enig*, *ganske enig*, *verken enig eller uenig*, *ganske uenig*, *helt uenig og vet ikke*. Eller spørsmål hvor respondenten må fullføre setninger som ”Dialekter i tv og radio er: *flott/forferdelig/helt OK*. Denne spørsmålstypen aktiviserer både den affektive og konative holdningskomponenten. I de lukkede svaralternativene, har jeg valgt en kombinasjon av de fleste spørsmålstypene. Jeg har prøvd å kombinere spørsmålstyper som appellerer til de ulike holdningskomponentene. Jeg har bevisst prøvd å holde antallet spørsmål med graderte svaralternativ lavt. Spesielt har jeg valgt å ikke ta med spørsmål som har sju graderte svaralternativ. Dette er fordi jeg ønsket at det skulle være enklest mulig for respondentene å fylle ut skjemaet. Det eksisterer nemlig en uoffisiell erkjennelse om at respondenter synes at

det er vanskelig å svare på slike spørsmål, rett og slett fordi det er for mange svaralternativ, og fordi svaralternativene er så like. Det er også stor sjans for at respondentene skal bli trøtte av å krysse av for de ulike svaralternativene, noe som i verste fall kan representere en feilkilde, da respondenten velger i kjedsomhet å krysse av i et bestemt mønster og ikke krysse av for de svaralternativene han eller hun er uenig i.

De fleste svaralternativene jeg har brukt, er ja/nei/vet ikke. Det kan drøftes hvorvidt dette er gode svar. På mange av spørsmålene mener jeg at de er det. Likevel har jeg fått tilbakemelding fra noen respondenter som nettopp var uenig i at dette var gode svaralternativ, og som sier at de derfor har hatt store problemer med å velge svaralternativ. I visse situasjoner forstår jeg også at dette kan føre til at respondenten velger å hoppe over eller la være å svare på det aktuelle spørsmålet.

2.2.3.4 Sosiale og språklige variabler

Jeg har valgt å undersøke sju sosiale variabler. Mange av disse, som kjønn, alder og utdanning, er ganske vanlige i sosiolingvistiske arbeider. Alle disse variablene har vist signifikante forskjeller ved tidligere holdningsundersøkelser.

Når det gjelder kjønn, er det i tradisjonelle sosiolingvistiske avhandlinger vist at kvinner ofte bruker flere standardformer enn hva menn gjør. (Mæhlum 1992) Jeg vil undersøke om det finnes noen holdningsforskjeller mellom kjønnene i mitt utvalg. Aldersvariabelen har jeg med for å undersøke om det finnes noen forskjeller med hensyn til alder i respondentenes holdninger til egen dialekt og holdning til dialekt i tv og radio.

Utdanningsvariabelen har også vært sentral i sosiolingvistiske arbeider. Jeg valgte å spørre respondentene både om deres høyeste fullførte utdanning og om foreldrenes utdanning. Dette gjorde jeg for å finne ut om respondenten har utført en klassereise. En klassereise vil si at man skaffer seg en annen og høyere utdanning enn hva foreldrene har, og at dette fører til at man inngår i en høyere sosial klasse enn hva foreldrene gjør. Dette har i mange sammenhenger ført til at også språkholdningene endres.

I tillegg til disse tre har jeg altså tatt med de sosiale variablene kommune, bosted i kommunen, oppvekst og valgaterferd. Kommunevariabelen ser jeg på som hovedvariabelen i denne undersøkelsen. Det er denne variabelen som danner grunnlaget for problemstillingene mine om det finnes forskjeller mellom innbyggerne i de to kommunene når det gjelder holdninger til egen dialekt, og holdning til dialekt i tv og radio. Bosted i kommunen er en variabel jeg har tatt med fordi denne vil skille mellom de respondenter som bor i sentrum av kommunen, og de som bor i periferien. Både Porsgrunn og Tromsø er kommuner hvor

sentrumet i kommunen utgjør kun et lite areal. Det vil derfor være interessant å se om denne variabelen kan være med å avdekke holdningsforskjeller blant respondentene. Videre har jeg tatt med variabelen oppvekst. Denne variabelen vil fortelle om respondenten er oppvokst i kommunen han nå bor i eller ikke. Valgatterferd er en variabel jeg opprinnelig ikke hadde tenkt å ha med i denne undersøkelsen. Det var imidlertid en av respondentene som svarte på spørreskjemaet mitt under pilotundersøkelsen, som foreslo at en slik variabel kunne være interessant å ta med.

To tradisjonelle sosiolingvistiske variabler jeg derimot ikke har tatt med eller lagt vekt på i denne undersøkelsen, er sosioøkonomisk klasse og nettverk. I sosiolingvistiske arbeider består den sosioøkonomiske variabelen som oftest av de tre variablene inntekt, utdanning og yrke. Det varierer likevel ofte hvor mange av disse tre man har med. Grunnen til at jeg ikke har valgt å ta alle disse med, er at jeg ønsker å ha et hovedfokus på kommunevariabelen. Jeg har allerede med en variabel som måler respondentenes utdanning; og jeg har derfor valgt ikke å legge vekt på yrke. En nettverksvariabel ville gi oss innsikt i respondentenes sosiale nettverk. Vi kunne dermed undersøkt det nettverket respondenten omgir seg med av uformelle og sosiale kontakter. Jeg så ingen umiddelbare grunner til at denne variabelen ville avdekke holdningsforskjeller i mitt utvalg og valgte derfor ikke å ta den med i undersøkelsen.

Når det gjelder de språklige spørsmålene jeg har valgt ut, har jeg lagt vekt på følgende: For det første har jeg brukt spørsmål som andre har brukt før meg, enten slik de er eller endret noe ved dem. Et eksempel på et spørsmål som Skjekkeland (1987) brukte, og som jeg altså har kopiert er 2.6: "Mener du at noen dialekter er finere enn andre?". Et annet eksempel er spørsmålet 2.10: "I hvilken grad, etter din mening, holder du på dialekten din?". Dette spørsmålet brukte Jon Peder Vestad (1998) da han undersøkte journalisters forhold til nynorsk i media. Et eksempel på et spørsmål jeg har kopiert fra andre, men endret på, er 2.12: "Hender det at du selv endrer på dialekten din, i hvilke sammenhenger?". Dette spørsmålet er opprinnelig basert på Skjekkeland's (1987) spørsmål "Hender det at du sjøl er i situasjoner der du synes at dialekten ikke passer, og at du prøver å forandre litt på talemålet ditt?". Andre eksempler som kan nevnes, er at spørsmålet 3.11: "Hvilket talemål synes du bør brukes i distriktssendinger i radio og tv?" har utviklet seg fra Skjekkeland's "Kan ein godta meir dialekt i Telemarkssendinga enn i NRK- sentralt? "

For det andre har jeg laget egne spørsmål. Et eksempel er 2.1: "Er dialekt et tema du ofte diskuterer?" og 2.2: "Synes du at du snakker dialekt?". Spørsmål som jeg har laget selv, men som har blitt endret etter pilotundersøkelsene er 3.7: "Hva synes du om dialekt i radio og fjernsyn generelt?". Dette spørsmålet mente mange var for generaliserende, og at jeg burde

spesifisere de ulike programtypene nærmere. Det har jeg gjort ved å følge opp med spørsmålet 3.8/3.9/3.10: ”Hva synes du om dialekten i nyhetssendinger/meldingstjenester og underholdningsprogram”.

For det tredje har det kommet nye spørsmål til som et resultat av pilotundersøkelsene. Jeg nevnte at jeg fikk ideen om en ny variabel, valgfatferd. I tillegg førte pilotstudiene til at jeg kom opp med spørsmålet: 3.18: ”Synes du at noen dialekter egner seg bedre i tv og radio enn andre?”.

I konstruksjonen av spørsmålene har jeg også vært bevisst på hvilke holdningskomponenter de kunne aktivere. Hovedsakelig har jeg spørsmål som aktiverer evalueringskomponenten. Dette gjelder spørsmål som 2.11: ”I hvilken grad føler du deg knyttet til stedet hvor du bor pga dialekten?”. Jeg har også noen spørsmål som aktiverer handlingskomponenten. Det er spørsmål hvor respondenten må tenke etter hva han eller hun hadde gjort i en viss situasjon. Et eksempel på et slikt spørsmål er 2.10: ”I hvilken grad holder du på dialekten din - etter din mening?” og 2.13: ”Hvis du endrer på dialekten din – hvorfor gjør du det?”. Kunnskapskomponenten er den vanskeligste å stimulere, men jeg har forsøkt å formulere spørsmål hvor respondenten må ”hente frem” kunnskap om personer eller dialekter som brukes i tv og radio. Et eksempel på et slikt spørsmål er 3.17: ”Er det noen radio-/tv-ansatt eller journalist du har lagt merke til pga hans/hennes dialekt? Og hvorfor?” eller spørsmålet ”Har dialekt noen funksjon i media”. Det siste spørsmålet er egentlig et spørsmål som aktiverer den evaluerende komponenten, men som jeg vil hevde også til en viss grad aktiverer kunnskapskomponenten.

Så kan det diskuteres om jeg har lyktes i å stimulere de tre ulike holdningskomponentene. Dette er vanskelig å måle; og som jeg også gjorde rede for i teorikapitlet, kan en av holdningskomponentene sjelden stimuleres uavhengig av de to andre komponentene. Jeg vil hevde at mine spørsmål i stor grad fanger inn respondentenes holdninger til egen dialekt og holdninger til dialekt i tv og radio. Likevel har jeg i ettertid kommet opp med spørsmål som ville ha fanget inn respondentenes holdninger klarere enn de spørsmålene jeg stilte. Jeg ser også i ettertid at det kanskje hadde lønnet seg å ta med et spørsmål hvor respondenten må evaluere ulike påstander, både for å variere spørsmålsformene, men også for å kunne få respondentene til å fortelle hva de synes om dialekt i tv og radio ut fra gitte påstander.

2.2.3.5 Viktigheten av å teste spørreskjemaet - Pilotundersøkelsene

Jeg har allerede vært inne på noen av de endringene jeg gjorde i spørreskjemaet etter at jeg utførte pilotstudiene. Jeg valgte å gjøre to pilotstudier for å utprøve spørreskjemaet. Begge pilotstudiene ble utført på universitetsområdet. Den første blant medstudenter som studerer språk, den andre blant studenter som studerer andre fag. I alt deltok 14 studenter. Etter at studentene hadde fylt ut skjemaet, gikk jeg gjennom spørsmålene med dem for å høre om de syntes at noen av spørsmålene, svaralternativene eller selve spørreskjemaet burde endres eller omformuleres. Hovedsakelig var det svaralternativene som ble rammet av den konstruktive kritikken. Jeg fikk tilbakemelding på at jeg burde endre noen av svaralternativene, samt at jeg på noen spørsmål burde ha flere svaralternativ. Også etter denne pilotstudien redigerte jeg mye av utformingen av spørreskjemaet, slik at det skulle være lettest mulig for respondentene å følge hvilke temaer jeg spurte etter, og at spørreskjemaet var enkelt å orientere seg i. En av de tingene jeg oppdaget, var at jeg under den sosiale variabelen *valgatferd* ikke hadde med svaralternativ for dem som ikke hadde stemmerett og dem som ikke stemte ved forrige valg. Jeg fikk også høre av studentene at jeg burde frigjøre mer plass hvor respondentene kunne skrive svarene på de kvalitative spørsmålene.

I ettertid vil jeg se på utføringen av pilotstudiene og forberedelsen til den kvantitative undersøkelsen, som kvalitativ. Riktignok fylte respondentene ut skjemaet, men jeg snakket med dem etterpå for å høre hvordan de syntes det var å svare på skjemaet. Jeg måtte både i forberedelsen av spørreskjemaet og under pilotstudiene, sette meg inn i deres situasjon som respondenter for best mulig å forstå deres konstruktive kritikk, og ikke minst for å tilpasse spørsmålene til den målgruppen jeg ønsket.

2.3 Utvelging av enheter, valg av respondenter

Jeg valgte respondenter fra Porsgrunn kommune for det første fordi dette er min hjemkommune, og jeg kjenner godt til dialekten der. For det andre blir Porsgrunn kommune beregnet som språkperiferi i forhold til Oslo og befinner seg dermed i et regionaliseringsområde. Det kan være at respondentene i Porsgrunn vurderer sin egen dialekt negativt. Eller har regionaliseringstendensene den motsatte virkning? Dette håpet jeg å få svar på.

Jeg valgte respondenter fra Tromsø kommune fordi det er en by jeg kjenner godt, og fordi jeg regnet med at språksituasjonen i denne kommunen ville være annerledes enn situasjonen i Porsgrunn. I Nord-Norge er det Tromsø det regionale sentrumet. Jeg håpet å få svar på hvordan tromsøværingene ser på sin egen dialekt, og om dette synet innvirker på

forholdet til dialekt i tv og radio. Jeg valgte også å sammenligne de to dialektene og landsdelene fordi det ikke er blitt gjort tidligere.

Mitt utvalg av potensielle respondenter ble foretatt med enkel tilfeldig sannsynlighetsutvelgning. Dvs. at hver enhet i populasjonen har samme sannsynlighet for å bli trukket ut. Ved kvantitative undersøkelser er det viktig med tilfeldig utvalg, slik at man skal kunne foreta en statistisk generalisering fra utvalget til populasjonen som helhet. Gjennomsnittet i utvalget skal representere gjennomsnittet i populasjonen. Jeg hadde tre kriterier for utvelgning av respondenter. Det første kriteriet var geografisk beliggenhet. Respondentene måtte ha bostedsadresse enten i Porsgrunn eller Tromsø kommune. Dette danner hovedskillet mellom respondentene. Det andre kriteriet var alder. Jeg ønsket å ha voksne respondenter, og derfor valgte jeg respondenter mellom 18 og 75 år. Mitt tredje og siste kriterium var at kjønnsfordelingen i de to kommunene skulle være lik.

I ettertid har jeg likevel sett at jeg også burde hatt et kriterium som tilsa at jeg kun fikk norske statsborgere, og ikke minst personer som var oppvokst i Norge, som respondenter. Jeg mottok skjemaer fra to respondenter som ikke var oppvokst i Norge. De syntes det var vanskelig å fylle det ut, blant annet fordi de selv hevder at de ikke har noen dialekt, og at de ikke forstod alle spørsmålene. Likevel har jeg valgt å ta med deres data i datamatriksen, blant annet fordi de fortalte om hvordan de så på de aktuelle dialektene ”utenfra”.

Nok en ting jeg ikke hadde forutsett, var at jeg ville kunne få svar fra samiske respondenter. Jeg burde derfor spurt om respondentene hadde norsk som første- eller andrespråk. Likevel kan verdien av informasjonen til respondentene med samisk og andre språk som førstespråk være stor, nettopp fordi disse både ser og hører dialekt på tv og i radio fra et litt annet perspektiv enn vårt eget.

2.4 Innsamling og behandling av dataene

For å framskaffe respondenter til undersøkelsen min kontaktet jeg folkeregisteret i Porsgrunn og i Tromsø, og via IBM Global Services i Bergen fikk jeg overlevert adresselister til 400 personer, likt fordelt på de to kommunene Porsgrunn og Tromsø. Spørreskjemaet ble sendt til disse potensielle respondentene i oktober 2004. Sammen med spørreskjemaet sendte jeg også et følgebrev som informerte om hva undersøkelsen skulle brukes til, hva den handler om og hvem som er målgruppen. I dette brevet oppfordret jeg også alle til å svare, jeg fortalte hvor lang tid omtrent det ville ta, og jeg informerte respondentene om at de vil kunne få tilgang til

resultatet av undersøkelsen når det er ferdig.¹⁰ Jeg informerte også om at undersøkelsen er rapportert til Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste i henhold til regelverket¹¹.

2.5 Analyse av dataene

Det første jeg gjorde da jeg fikk sendt spørreskjemaene i retur, var å registrere informasjonen i elektronisk form. Jeg omkodet svarene til tallkoder, som jeg allerede før jeg hadde sendt ut skjemaet, hadde satt inn slik at det skulle bli lettere for meg å registrere dataene. Dette er hva noen kaller en kodebok. Tallkodene tastet jeg inn i en datamatrix. Jeg merket også skjemaene jeg fikk i retur med løpende nummer, slik at jeg lett kunne finne tilbake til et bestemt skjema.

Jeg har brukt statistikkprogrammet SPSS 12.0. (Statistical Package for the Social Sciences) som et hjelpemiddel i analysen og sorteringen av dataene. Likevel er det viktig å påpeke at alle de valg jeg foretok meg, også statistiske valg, har bakgrunn i teorien undersøkelsen bygger på.

Når alle data var tastet inn i datamatriksen, sjekket jeg dem, så over at jeg ikke manglet noen data, at jeg ikke hadde tastet feil og at jeg ikke hadde tastet feil verdi på en enhet osv. Jeg valgte også å omkode alle dataene, slik at de mest positive verdiene fikk den høyeste tallverdien, dvs. at "svært godt" nå fikk verdien 6, hvor den før hadde hatt verdien 1. Likedan fikk de mest negative verdiene de laveste tallverdiene. De mer nøytrale verdiene som "akkurat passe" og lignende fikk tallverdiene som er midt på tallskalaen. Dette gjorde jeg for at kodingen av verdiene på alle variablene skulle være lik slik at ulikheten ved kodingen ikke skulle kunne føre til feil i analysen av dataene.

Aller først brukte jeg statistikkprogrammet til å sortere datamaterialet mitt. Jeg sjekket de ulike fordelingene av dataene, og studerte frekvensene blant annet for å studere hvor store de ulike sosiale gruppene var.¹² Deretter noterte jeg meg hvilket målenivå de ulike variablene befant seg på. Mine variabler er stort sett på nominalnivå, mens noen få, de sosiale variablene alder og utdanning, er på ordinalnivå. Variabler på nominalnivå vil si at de gjensidig utelukker hverandre, som for eksempel kjønn; man er enten kvinne eller mann, ikke begge deler. Variabler på ordinalnivå er variabler som også er gjensidig utelukkende, men som i tillegg kan rangordnes. Et eksempel på en slik variabel er aldersvariabelen som har tre kategorier; fra 18 til 30 år, fra 31 til 50 år og fra 51 til 75 år.

¹⁰ Følgebrevet ligger vedlagt. Se vedlegg B.

¹¹ For ytterligere grep jeg gjorde for å ivareta respondentenes anonymitet, se delkapittel 2.2.3.1. Se også vedlagt kvittering fra Personvernombudet, vedlegg F.

¹² Se resultatkapitlet pkt. 4.1 for nærmere informasjon.

Jeg mente på forhånd at jeg skulle klare å unngå kode-problemer, men jeg tok feil. Jeg fikk problemer med å kodifisere spørsmålene 3.15/3.16: "Er det noen spesiell tv-/radiokanal du mener inneholder for mye/for lite dialekt?". Her hadde jeg først bedt respondentene om å krysse av *ja*, *nei* eller *vet ikke*, og hvis svaret var ja, bad jeg dem om å krysse av for den eller de kanalene som hadde for mye/for lite dialekt. Problemet oppstod da jeg skulle taste inn svarene i datamatriksen. Det lot seg ikke gjøre når en respondent mente at to kanaler inneholdt for mye dialekt. Samtidig var det respondenter som bare hadde krysset av for svaralternativet "ja" og ikke spesifisert hvilke kanaler det gjaldt. Resultatet ble at jeg fikk altfor mange kanaler i forhold til antall respondenter. Det førte til at jeg ikke fikk et en-til-en-forhold mellom respondenter og tv-/radiokanaler. Dette var altså et problem som jeg selv hadde laget, og som jeg burde ha forutsett. Jeg valgte derfor ikke å ta med resultatene fra disse to spørsmålene.

Etter å ha notert hvor store de ulike sosiale gruppene var, ønsket jeg å se nærmere på effektene av de ulike variablene. Jeg ønsker da å se på de ulike sammenhengene mellom de ulike språklige variablene og de sosiale bakgrunnsvariablene. Dette gjorde jeg ved å plassere de ulike variablene i krysstabeller hvor jeg foretok bivariate analyser av variablene. Krysstabeller og analysen av disse er det redskapet man bruker for å estimere styrken i samvariasjonen mellom to eller flere variabler på nominal- og ordinalnivå. Når jeg utfører en krysstabellanalyse, må jeg også bestemme hvilken av variablene som skal være avhengig og hvilken som skal være uavhengig. Den avhengige variabelen er den variabelen vi vil forklare variasjonen med. Dette fastsetter jeg etter de teoriene jeg arbeider etter.¹³

Etter å ha studert effektene av variablene, ønsket jeg å se på samvariasjonen mellom dem. Det er i hovedsak dette jeg har gjort i de to første delene av resultatkapitlet. Sammenhengen mellom variablene kan tallfestes ved hjelp av *kji*-kvadratet. *Kji*-kvadratet måler grad av avvik mellom en teoretisk modell og observerte data. *Kji*-kvadratet benyttes til å beregne mål på statistisk sammenheng i bivariate krysstabeller. Men fordi *Kji*-kvadratet går fra 0 til uendelig, trenger jeg et normert mål på den statistiske sammenhengen mellom variablene. Jeg har brukt Cramers *V* og Gamma. Cramers *V* er et symmetrisk mål på statistisk sammenheng mellom to nominalvariabler i krysstabeller som varierer fra 0, ved ingen sammenheng, til 1 ved perfekt sammenheng. Gamma er et symmetrisk mål på samvariasjon i krysstabeller, basert på to ordinale variabler som varierer fra -1 ved perfekt negativ

¹³ Man kan se hvilke variabler jeg har valgt som de uavhengige og hvilke som er de avhengige. De avhengige variablene er dem som står vertikalt kolonnene i tabellene.

sammenheng til +1 ved perfekt positiv sammenheng. Verdier rundt 0 betyr ingen sammenheng.

Likevel er det ikke slik at alle resultat er like gyldige. Jeg vil kun operere med resultat som er signifikante. Det betyr resultat som er betydningsfulle eller utslagsgivende og som i all hovedsak ikke skyldes tilfeldigheter. Ved hjelp av signifikanstesting kan jeg altså si noe om riktigheten av de tendensene jeg finner i materialet, og jeg kan f. eks. avvise at de forskjellene jeg har funnet skyldes utvalgsfeil.

For å undersøke hvilke sammenhenger som er signifikante, må jeg formulere noen hypoteser om hva jeg forventer å finne. Jeg lager da to hypoteser, en 0-hypotese og en 1-hypotese, i tråd med Poppers falsifiseringsprinsipp, som jeg tidligere var inne på. Nullhypotesen er alltid det motsatte av det vi tror, nettopp at det ikke finnes noen sammenheng mellom variablene vi ønsker å undersøke. Etter at jeg har fastsatt hypotesene må jeg velge et signifikansnivå. Signifikansnivået viser hvor stor sannsynlighet det er for at jeg aksepterer å begå feil i de situasjoner H_0 er korrekt.

Det er altså to feil jeg kan begå ved fastsetting av signifikansnivået. Dette har grunnlag i at det alltid er en viss sannsynlighet for at resultatene jeg kommer fram til er tilfeldige. Den første feilen jeg kan begå, er å forkaste en sann nullhypotese. Dette blir kalt type 1-feil. Den andre feilen jeg kan begå er å beholde en nullhypotese som ikke er sann. Denne feilen blir kalt type 2-feil. Den første feilen skyldes for svakt signifikansnivå. Jo strengere signifikansnivå, jo mindre sjanse er det for at en gjør en type 1-feil. Sannsynligheten for å gjøre en type 2-feil derimot, øker med streng signifikansgrense. Jo strengere signifikansgrense, dess større blir sannsynligheten for at en grunnløst godtar nullhypotesen. Derfor er de vanlige signifikansgrensene et kompromiss mellom de to typene av mulige feil. I både språkvitenskapen og samfunnsvitenskapen velger man oftest et signifikansnivå på 5 %. Derfor har også jeg valgt dette nivået. Dersom signifikansverdien er lavere enn det valgte signifikansnivået, kan jeg si at fordelingen er statistisk signifikant. Med dette målet vil det si at hvert tyvende testresultat kan være et tilfeldig resultat.

Etter at jeg hadde sett på resultatene av samvariasjonene mellom variablene, var det klart at det var mange samvariasjoner som ikke var signifikante. I resultatkapitlet presenterer jeg hovedsakelig de signifikante resultatene.

I del tre av resultatkapitlet har jeg testet hovedhypotesen som sier at holdning til dialekt i tv og radio er betinget av holdning til egen dialekt. I denne prosessen er det enklere å operere med to indekser enn atten variabler. Jeg valgte derfor å gjøre om variablene til indekser. I prosessen med å omgjøre variabler til indekser er det viktig å sørge for validiteten

ved variablene. Dette gjorde jeg ved å bruke korrelasjonsmålet Pearsons r . Pearsons r er et normert mål på styrken i den lineære sammenhengen mellom to variabler og varierer mellom -1 ved perfekt negativ sammenheng og $+1$ ved perfekt positiv sammenheng. Jeg sjekket også den interne reliabiliteten blant variablene som kunne inngå i indeksen. Dette gjorde jeg ved å bruke Cronbachs Alfa, som er det mest kjente målet på intern konsistens. Målet varierer fra 0 til 1. Det viste seg imidlertid at det var få variabler som kunne innlemmes i indeksene på grunn av validiteten og reliabiliteten ved samvariasjonen mellom variablene. Indeksene kom av den grunn til å bestå av to og tre variabler.¹⁴

For å kunne teste effekten av de sosiale variablene på indeksene måtte jeg bruke variansanalyse. Dette var altså nødvendig når jeg skulle undersøke om jeg fikk signifikante resultat.

For å kunne teste den kausale retningen mellom indeks 2 holdning til dialekt i tv og radio og indeks 1, samt de språklige variablene som kunne inngå i regresjonen, måtte jeg utføre en regresjonsanalyse. Det er kun gjennom en regresjonsanalyse at jeg vil kunne måle effekten av flere uavhengige variabler på en indeks. For å kunne inkludere de språklige variablene, som ikke kunne inngå i indeksen, i denne regresjonen, måtte jeg gjøre dem om til dikotome variabler. I en regresjon kan man kun bruke kontinuerlige variabler på intervall/forholdstallsnivå eller dikotome variabler. En dikotom variabel er en variabel hvor verdiene enten er kodet som 0 eller 1. De er kodet 1 hvis egenskapen er tilstede, og 0 hvis den ikke er tilstede. Indeksen og variablene i den behøver jeg ikke å omgjøre til dikotome variabler, da det indeksen måler, er kontinuerlig. Indeksen reflekterer kontinuerlige holdninger.

2.6 Tolkning av resultatene

Når jeg så skal tolke resultatene, er det viktig at jeg spør meg selv om resultatet kan være påvirket av de metoder jeg har brukt for utvalget av enhetene, innsamlingen av data, bearbeidingen og analysen av informasjonen. Feilkildene kan være mange.

En av de største feilkildene handler om relevans og gyldighet. Utfordringen ved undersøkelsen har vært å samle inn data som er relevante for problemstillingene. Mine problemstillinger har i og for seg ikke endret seg mye i løpet av den tiden jeg har arbeidet med materialet, men i ettertid kan jeg se spørsmål i spørreskjemaet som er både overflødige

¹⁴ Dette er nærmere beskrevet i delkapittel 4.3.1.

og som kanskje ikke gir svar på det jeg ønsket. Problemstillingene dreide seg om sammenhenger mellom sosiale og språklige variabler i et holdningsperspektiv.

For å få høy validitet bør det være et høyt samsvar mellom teoriene og empirien. Dette kan ikke måles empirisk. Derfor er det viktig at alle de valg man tar gjennom arbeidet med undersøkelsen, begrunnes både teoretisk og empirisk.

En annen feilkilde kan være knyttet til reliabiliteten ved undersøkelsen. Hvor pålitelige er målingene og resultatene jeg kommer frem til? I denne undersøkelsen dreier reliabiliteten seg om i hvor stor grad resultatene er et pålitelig mål for holdningene respondentene har til egen dialekt og dialekt i tv og radio. Reliabiliteten kan påvirkes både i innsamlingsfasen og bearbeidingsfasen. Ved høy reliabilitet må en ny uavhengig måling gi de samme resultatene. Teoretisk sett er det mulig å gjøre innsamlingsprosedyren om igjen, men respondentene kan i tiden som har gått ha endret synet på sin egen dialekt, eller på dialekt i tv og radio og dermed vil slike feilkilder kunne bli vanskelig å kontrollere. Da vil det bli enklere å repetere bearbeidings- og analysefasen. Dette vil være mulig, da jeg har datamatriksen hvor informasjonen fra respondentene er samlet. Jeg vil likevel understreke at jeg selv har repetert analysefasen flere ganger.

Andre ting jeg vil trekke fram som viktige for reliabiliteten og validiteten ved denne undersøkelsen, er for det første at det har blitt foretatt en objektiv utvalgsprosedyre som har gitt et representativt utvalg. For det andre har jeg ikke trukket noen konklusjoner om variasjonen i populasjonen, men konklusjoner om variasjonen i utvalget mitt. Jeg har valgt å se på tendensene i utvalget fremfor å generalisere variasjonen fra utvalget til populasjonen. Jeg kan derfor ikke ha begått en nivåfeilslutning, noe som ofte utgjør en feilkilde ved slike undersøkelser. For det tredje har jeg valgt å vektlegge ulike typer spørsmål for å prøve å fange opp de ulike komponentene i holdningsbegrepet. For det fjerde har jeg tatt hensyn til skjjevheter i utvalget. Jeg har også rettet opp feil som oppstod under omkoding og registrering av dataene.¹⁵

¹⁵ For en ytterligere drøfting av undersøkelsens reliabilitet og validitet se avslutningen.

Kapittel 3: Talemålssituasjonen i Norge i dag

I dette kapitlet vil jeg gjøre rede for talemålssituasjonen i Norge i dag, og blant annet gå nærmere inn på om vi kan slå fast at det finnes et standardtalemål i Norge. Jeg vil gjøre rede for hva som er de gjeldende normene i radio og tv når det gjelder språkbruk, spesielt med tanke på bruk av dialekt og normert bokmål. Til slutt vil jeg også redegjøre for talemålssituasjonen i henholdsvis Porsgrunn og Tromsø kommune. Dette gjør jeg for å kunne plassere undersøkelsen inn i en språklig og samfunnsmessig kontekst.

3.1 Talemålsvariasjonen versus standard norsk talemål

3.1.1 *En historisk innføring*

Enkelte påstår at talemålsdebatten i Norge har havnet i skyggen av skriftmålsdebatten her i landet (Torp/Vikør 2000:263). Det kan nok være at det har blitt sterkere fokusert på skriftmålsdebatten i media, men jeg vil likevel ikke si meg enig i at talemålsdebatten har havnet i skyggen av den. Jeg vil derimot påstå at talemålsdebatten her i landet har eksistert like lenge som skriftmålsdebatten og at begge debattene helt fram til i dag har vært like aktuelle.

Årsakene til det er blant annet at det er en lang tradisjon her i landet for et tett forhold mellom skriftspråk og tale. Talemålet var i fokus allerede tidlig på 1800-tallet. Med etableringen av en egen norsk nasjonalstat og en etterfølgende fremvekst av nasjonalfølelse kom ideen om at landet burde ha et eget skriftspråk. På den tiden var stridens kjerne nettopp hvilket talemål som skulle danne grunnlaget for skriftnormalen. Det fantes to utgangspunkt. Det ene var talemålet til eliten i byene, den dannede dagligtale. Det var Knud Knudsens tanke at det norske skriftspråket skulle ha utgangspunktet sitt i dansk (dansk – norsk) og normeres videre på grunnlag av det han kalte det dannede talemålet; dvs. talemålet til de høyere klassene i byene, særlig i hovedstaden. Dermed kom Knudsens arbeid med skriftnormering til å heve statusen til den talemålsvarieteteten som lå til grunn for normeringen av skriftspråket. Knudsens normeringsideologi er for øvrig i samsvar med den som ”normalt” er blitt konvensjonalisert for de fleste europeiske skriftspråk.

Det andre utgangspunktet var talemålet til folket på landsbygda, dialektene. Ivar Aasens tanke var at landsmålet skulle bygge på dialektene til folket på landsbygda. På den måten ble det skriftlige landsmålet, som Aasen la grunnlaget for, med på å heve statusen til de norske dialektene, først og fremst dialektene på landsbygda. Som vi alle vet resulterte disse to

ulike utgangspunktene i våre to skriftspråksnormaler. Spørsmålet om talemålsstatus kom dermed som et resultat av de to ulike normeringsgrunnlagene.

I 1870-årene ble talemålet også et tema i skolesammenheng her i landet. På landsbygda var lærerne i tvil om hvilket talemål som skulle brukes i undervisningen. Årsaken til dette var at det var stor avstand mellom skriftmålet og talemålet til elevene. På dette tidspunktet var det kun normaltalemålet, en høytidsuttale som lå nær skriftmålet, som ble regnet som akseptabelt i formelle sammenhenger. Det ble et stridstema hvorvidt elevene skulle få lov til å bruke sin egen dialekt i undervisninga og hvilket talemål lærerne skulle bruke. Det ble derfor allerede i 1878 for første gang lovfestet at elever i grunnskolen kunne bruke sin egen dialekt på skolen. Denne lovgivningen finner vi også igjen i opplæringsloven (§ 2-5.) i dag:

I den munnlege opplæringa avgjer elevane og undervisningspersonalet sjølve kva for talemål dei vil bruke. Undervisningspersonalet og skoleleiinga skal likevel i størst mogleg grad ta omsyn til talemålet til elevane i ordval og i uttrykksmåtar.

Blant annet har denne loven bidratt til at nordmenn alt fra barndommen av lærer at det er akseptabelt å bruke sin egen dialekt i alle sammenhenger. Det fører videre til at man allerede som ung får et positivt syn på dialekt, et syn man gjerne beholder videre gjennom oppveksten. At det nettopp er elevene og ikke læreren som skal bestemme hvilket talemål som skal brukes i undervisningssammenheng, vil jeg påstå har vært med på å svekke utbredelsen av et standardtalemål her i landet.

Videre gjorde talemålsdebatten seg sterkt gjeldende på begynnelsen av 1970-tallet. Stridstemaet var hvilken status dialektene har og bør ha i samfunnet. Et annet spørsmål var om det i det hele finnes noe norsk standardtalemål. Begrepet normaltalemål impliserer forestillinger om noe ensartet, standardisert, forestillinger om at det finnes *én* rettesnor for talemålet. Enkelte har påstått (Torp/Vikør 2000:268 og Helge Sandøy 2002:13) at mens det i resten av Europa kom en utdanningsbølge på 1950- og 1960-tallet som fremmet normaltalemålet, resulterte denne utdanningsbølgen i Norge i en dialektbølge på 1970-tallet. Denne bølgen ble sett på som en reaksjon mot den eldre generasjons normalisering i formelle situasjoner, mot sentralisering og økt urbanisering. EF-spørsmålet, samtidens teknifisering og målrørsla bidro også til at dialektene fikk økt tilslutning. Ifølge Arne Torp og Lars Vikør (2000:268) var det ”den særnorske språkhistoria med den relativt høge prestisjen dialektane lenge hadde hatt her, [som] gjorde utslaga av denne bølga kraftigare enn i noka anna land”.

Dialektfrigjøringa på 1970-tallet er en av årsakene til at dialektene står så sterkt i det norske samfunnet også i dag. Likevel har språkendringene, blant annet

regionaliseringstendensene på Østlandet, ført til at det fortsatt diskuteres om vi har eller bør ha et normaltalemål her i landet. Dette er, og har også vært interessant med tanke på NRK og deres valg av språk i radio- og fjernsynssendinger, noe jeg kommer tilbake til senere i kapitlet.

3.1.2 Talemålet i dag – hva skjer?

I norsk tale i dag ser vi tre tydelige tendenser; det skjer en *regionalisering* av dialektene, en *utjevning av språksosiale forskjeller* og en *forenkling av språklige trekk*.

3.1.2.1 Regionalisering

Sandøy (2002:2) forklarer regionalisering som ”ei dialektutjamning mellom lokalsamfunna innafor ein større region. Dialektforskjellar som var knytte til ei bygd eller ein by, forsvinn til fordel for felles drag”.

Det er på det sentrale Østlandet at regionaliseringen er kommet lengst. Det som preger regionaliseringstendensen, er at dialektforskjellene forsvinner til fordel for språktrekk som er felles for flere større områder. Et eksempel tatt fra noen av de østlandske dialektene, her den opplandske dialekten, er at de tradisjonelle formene som i-omlyd i presensformer av sterke verb, som /søv/ og /kjem/ etc. blir erstattet med former som /sover/ og /kommer/. Et annet eksempel er at folk i Grenland tidligere hadde ubestemt form flertall av hankjønnsord – ær, som i /bilær/, som i dag blir erstattet med –er. Andre eksempler er at nektingsadverbet /itte/ ofte blir erstattet med /ikke/. Det er blitt mindre bruk av ”tjukk- l”, og første-person i personlig pronomen /je/ blir ofte erstattet med /jæi/.

Det er også interessant å se at det har skjedd et skifte når det gjelder hvilken dialekt som er normeringsgrunnlaget i regionaliseringen på Østlandet. Tidligere var det ”den dannede dagligtale” og vestkantdialekten i Oslo man normerte talemålet sitt etter, men dette er ikke tilfellet i dag. Nå er det like mye østkantdialekten i Oslo som er språknormen på Østlandet. En av grunnene til dette kan være at de fleste på Østlandet føler en sosial solidaritet ovenfor dette talemålet, samt at det er dette talemålet som i flest former ligger nærmest de andre dialektene på Østlandet. Sandøy (2002:2) har også kommentert regionaliseringen på Østlandet:

Lengst i retning av å utvikle eit felles regionspråk har det sentrale Austlandet komme. Der har ein fått det som ofte blir omtalt som ”standardaustlandsk”, og som er så einsleta at ein knapt hører om ein person er frå Kongsberg eller Kongsvinger. Denne fellesdialekten har nok mest drag frå dei folkelege bymåla, aller fremst frå Oslo.

Et regionalt og økonomisk sentrum er ofte også sentrum i språklig forstand. Med det mener jeg at normeringen av talemålet i hele regionen har talemålet i regionens sentrum som normeringsgrunnlag. Dette er hovedessensen i den språklige teorien om ”sentrum – periferi”,

der sentrum normerer periferien språklig. Her vil periferien tilsvare mindre geografiske distrikter i områdene rundt sentrumet. På Østlandet vil derfor Oslo være det regionale og språklige sentrum, mens resten av Østlandet vil tilsvare den språklige periferien.

Virkningen av denne regionaliseringen er likevel ikke helt klar. Man er uenig i hvor langt regionaliseringen er kommet, og om den vil foregå like sterkt i årene som kommer som den har gjort de siste tyve årene. Videre er det uklart i hvilken grad regionaliseringen foregår på samme måte i flere regioner. Man har nemlig oppdaget at regionaliseringen noen steder ikke nødvendigvis fører til at de lokale dialektene forsvinner, men derimot til at befolkningen blir todialektal. Dette er noe som igjen fører til at befolkningen skifter register etter situasjonen. Tone Skramstad (1999) som har undersøkt forholdet mellom språk og normer hos ungdommer på Hadeland, blant annet i forhold til oslocirkumferensen og språklig regionalisering, hevder at regionaliseringen av språket ikke foregår etter prinsippet om "urban jumping". "Urban jumping", eller "byhopping", er en språkendringsteori som hevder at spredningen av språktrekk skjer fra storby til storby, fra by til by og tettsted til tettsted. Hun problematiserer også begrepet språklig regionalisering og språklig standard. Hun har blant annet sett at regionaliseringen fra Oslo påvirker dialektene på Hadeland direkte og ikke via andre større byer på Østlandet som man tidligere har trodd. Hun har også sett at hennes informanter skiftet register, fra henholdsvis hadelandsdialekt til dialekten i Oslo øst, og i noen få tilfeller til dialekten i Oslo vest, alt etter hvilken situasjon og hvilket miljø informantene befant seg i.

Andre steder i landet har ikke denne regionaliseringsprosessen kommet like langt, og språket endrer seg også på andre måter. På Sørlandet har blant annet Omdal (1994) slått fast at det skjer en annen type regionalisering. Han har studert hvordan folk fra Setesdalen tilpasset seg språklig når de kom i kontakt med folk fra Kristiansand. Han kunne slå fast at folkene fra Setesdalen konvergente mot det regionale talemålet mer enn de konvergente mot bymålet i Kristiansand. Dermed stemmer ikke observasjonene til Omdal overens med observasjoner av regionaliseringstendensene på Østlandet. Tone Mæsel Syvertsen (1999) fikk også bekreftet at informantene var lojale ovenfor sine opprinnelige dialekttrekk i motsetning til de mer regionale trekkene på Sørlandet.

På Vestlandet har det blitt konstatert i flere hovedfagsavhandlinger at de tradisjonelle dialektene holder seg forholdsvis godt. Ragnhild Haugen (1997) har slått fast at de tradisjonelle talemålsformene i Sogndal står sterkt. Akselberg (1995) har sett at dialekten på Voss ikke er spesielt utsatt for påvirkning fra bergensområdet. Likevel er det i nærområdene

rundt Bergen by blitt registrert at trekk fra bergensdialekten brer seg (Hernes 1998). Skarre- r er et av de språktrekkene som sprer seg raskest på Vestlandet.

Ifølge Sandøy (2003:229) har trondheimsmålet en viss påvirkning på språket i hele Trøndelag, spesielt når det gjelder apokoperte former. Disse tar over for eldre janningsformer i infinitiv.

Fra Nord-Norge har vi ikke undersøkelser å vise til. Uformelle observasjoner tilsier at vi muligens kan snakke om tendenser til nordnorsk regionalisering, muligens med nordnorsk bymål som grunnlag, men dette er ikke nærmere undersøkt.

Alt i alt kan vi konstantere at det nok foregår en språklig regionalisering i Norge. Det finnes tendenser til sørlandsk regiontalemål, og muligens små tendenser til noen felles vestlandske, trøndske og nordnorske talemålstrekk på frammarsj. Sammenlignet med undersøkelser fra andre land kan vi neppe si at disse regionaliseringstendensene er særlig sterke. Derimot oppviser Østlandet sterkere regionaliseringstendenser, og da med Oslo- målet, trolig først og fremst Oslo-øst-varieteteten, som normeringsgrunnlag. Dette samsvarer med observasjoner av den språklige utviklingen i andre vesteuropeiske land. Konklusjonen må likevel bli at med et mulig unntak for Østlandet, så holder dialektene seg godt i Norge.

3.1.2.2 Språksosiale forskjeller

Språksosiale forskjeller er den andre språklige tendensen som er blitt observert i språket i dag. Dette fenomenet blir også definert som "nivellering" som betyr å "planere ut, utjevne". I denne sammenheng vil språksosiale forskjeller bety blant annet at forskjellene på formell og uformell tale blir jevnet ut, noe som fører til at den formelle tiltaleformen man hadde før ikke brukes i dag. Sylfest Lomheim (2002:23) hevder at:

sauntalar i fjernsyn og radio liknar meir på vanleg uformell tale enn det gjorde før; ein prest som talar i kyrkja, eller ein professor som føreles på universitet, ligg nærare det spontane talemålet enn før. Tiltaleformer som "De" og "herr", "fru", og "frøken" – heilt vanlege i formell omgang før – har forsvunne frå talespråket dei siste tretti åra.

Videre har også Sandøy (2002:2-3) uttalt seg om denne språksosiale utjevningen:

Hardast har nok "tidens tann" gått ut over dei gamle "riksmålsdialektane", det som òg gjerne er kalla "høgare talemål" i byane. Vi finn ingen i etterkrigsgenerasjonen i Bergen som seier någen, efter eller nu. Det som før var "vulgære" former, har sigra. [...] Ønskjer ein å summere opp dei 50 åra, kan ein altså peike på tendensen til både regional og sosial utjamning.

Hva skyldes så denne språksosiale utjevningen? Sandøy fremhever at stilforskjellene har blitt lagt om, som følge av den sosiale utjevningsprosessen. Sandøy (2002:4) hevder også, i tråd med hva jeg skrev i forrige delkapittel, at man fra 1970-tallet begynte en slags

dialektfrigjøring. Dvs. at flere fant det naturlig og mulig å bruke dialekten sin i de fleste sammenhenger:

Mange fleire fann det da naturleg og mogleg å bruke dialekten sin overalt. I foredrag, i radio og fjernsyn, på talarstolen i Stortinget og i preika. Også direktørar kan i dag snakke dialekt – men søraustlendingar må nok passe seg meir enn andre, likevel. Største endringane i norsk talemål siste halve århundret er denne omlegginga i bruken av dialektar.

3.1.2.3 Forenkling av språket

Forenkling av språket er også en del av dagens språkutvikling. Dette sees ofte i sammenheng med både regionalisering og sosial utjevning i språket. Sandøy (2002:11) hevder at "[i] slike utjammingsprosesser er det ein tendens til at enkle grammatiske løysingar sigrar over dei meir innvikla". Han drar frem et eksempel: "I Trondheim skilde ein før for eksempel mellom – *e* og – *a* i fleirtal: *alle marken* og *alle visan*. Siste tiåra har det gått fort i retning av – *an* i alle ord, og dette spreier seg etter kvart til eit større område." Videre hevder Sandøy at det foregår en forenkling av substantivbøyinga både i Agder, hvor –*e* nå har tatt over og blitt eneste endeform i flertall, og på Sør-Vestlandet hvor hunkjønnsendinga fra bestemt form flertall nå også blir formen i intetkjønn. En slik grammatisk forenkling er også observert i mange andre europeiske språksamfunn.

3.1.3 Standardisert norsk talemål?

Tidligere i dette kapitlet nevnte jeg at det er stor uenighet om vi i dag har et standardisert norsk talemål, om hvilket forhold dette talemålet eventuelt har til skriftspråksnormalene, eller om standardtalemål rett og slett er den nye regionale østlandsdialekten. I Norge er det ikke like lett å trekke klare grenser mellom standardtalemål og regionale talemål som i andre vesteuropeiske land. Dialektene har tradisjonelt stått mye sterkere hos oss enn i andre land, i europeisk sammenheng kanskje med unntak av Sveits.

I dette delkapitlet vil jeg forsøke å redegjøre for sentrale normeringsbegrep, samt prøve å gi en forståelse av situasjonen for et eventuelt normaltalemål i Norge. Først vil jeg definere standardtalemål. Å standardisere betyr "å gjøre ensartet" (FOB 2000:428). Jeg vil forstå standardisert mål som et mål som blir brukt som et felles nasjonalt mål, et språk som er offentlig godkjent som en nasjonal norm for felles offentlig kommunikasjon. Ut fra denne definisjonen vil jeg påstå at vi i Norge har to standardiserte mål, bokmål og nynorsk; begge er skriftlige. Vi har dermed ikke noe standardisert talemål i Norge. Hva noen definerer som standard østlandsk, er derfor etter mitt syn ikke et standardtalemål, men et normaltalemål basert på den østlandske uttalen. Dette kommer jeg tilbake til.

Videre vil jeg skille mellom normalmål og normaltalemål. Å normalisere betyr å ”gjøre normal, gjøre ensartet, skape en enhet på grunnlag av en viss norm” (FOB 2000:314). Jeg forstår normalmål som det skriftmålet og eller talemålet som en større del av befolkningen har gjort til sin normale språkbruk, men som ikke er offentlig godkjent som norm. Helleland og Papazian (1981:13) forklarer normalmål og slår samtidig fast at vi har to, og sikter da til bokmål og nynorsk:

Normalmålet i eit land vil fyrst og fremst vere eit skriftspråk – det er særleg til skriftleg bruk ein treng eit felles, einslaga mål. Men det lagar seg gjerne normaliserte talemål etter kvart og, anten ved at ein viss dialekt får status som normal – talemål, eller ved ein ”leseuttale” av skriftmålet. Dei fleste land har eitt normalmål, men somme har fleire. Det gjeld t.d. vårt eige land, som har to.

Normaltalemål forstår jeg, blant annet som følge av denne definisjonen, som et talemål som et flertall av befolkningen har gjort til sitt normale talemål, men som ikke er offentlig godkjent. Dette talemålet kan, som Helleland og Papazian beskrev, bli utviklet av en bestemt dialekt, eller være en ”leseuttale” av en skriftspråksvariant. I alle de skandinaviske landene ser det ut til at det foregår en kombinasjon. I både Sverige og Danmark er det dialektene rundt hovedstedene sammen med en leseuttale av skriftnormalene som har dannet grunnlaget for normaltalemålet i landet. Dette kan sies å gjelde Norge også. I Norge er det leseuttalen av bokmålsvarieteteten sammen med den regionale østlandsdialekten, og tidligere Oslodialekten som må sies å være grunnlaget for normaltalemålet.

I Norge har det aldri formelt eksistert preskriberte former for hvordan vi skal snakke. Det har ikke eksistert en standardisert talemålsnorm. Men det har imidlertid ikke manglet på forslag til talemålsnormer. Mange privatpersoner og organisasjoner har laget og gitt ut egne talemålsordbøker. Einar Lundeby (1997:93/94) har slått fast at det blant annet finnes flere uttaleordbøker for riksmål. Noen eksempler er Ivar Alnæs` bok fra 1910, Bjarne Bertulfsens fra 1969 og Arne Vanviks fra 1985. Jeg har imidlertid ikke klart å finne eksempler på nynorske uttaleordbøker.

At den norske staten har vært og er så tilbakeholden i spørsmålet om et standardtalemål i Norge, har skapt diskusjon om ulike holdninger både for og imot et slikt mål. Finn Erik Vinje (1998:150) er en av dem som i størst grad har tatt til orde for et norsk normaltalemål, og han argumenterer slik for bruken av et slikt talemål:

Normaltalemålet, hvis typiske virkefelt er den saksorienterte informasjon, er et redskap for den nøytrale kommunikasjon – til bruk som meddelelsesmiddel på tvers av språkbruken i de enkelte miljøer. [...] dvs. ord og former som er mest mulig landsgyldige, og unngår de lokale og privatpregede.

Videre har han (*loc.cit*) utdypet definisjonen:

Normalmålet er den varietet av norsk som aksepteres av alle som forståelig fordi den ligger innenfor alle nordmenns språkerfaring. Sånn sett kan man si at normalmålet er med og binder oss sammen som en nasjon. For den nøytrale kommunikasjon er det et fortreffelig instrument – et kulturorgan av fremste rang. Normaltalemålet står i ordvalg, ordbøyninger og syntaks skriftspråket nær, og av den grunn er det et stykke på vei miljøløst, overindividuell og landsgyldig. Deri ligger dets fordel, deri ligger dets begrensning. I fonetisk realisasjon og intonasjon har det stor variasjonsbredde; vi kan alltid høre hvilken landsdel en person kommer fra.

Landslaget for språklig samling og Noregs Mållag er noen av de organisasjonene som også må sies å ha vært svært aktive i diskusjonen rundt et norsk normaltalemål. I visse perioder har Norges Mållag arbeidet for at alle fritt skal kunne benytte dialekten sin. Mye av det samme har også Landslaget for språklig samling stått for. I prinsippprogrammet til Landslaget for språklig samling heter det at: ”Laget mener at alle norske talemål er like gode og vil arbeide for at de skal kunne brukes fritt i alle sammenhenger. Derfor er vi imot organisert talemålsnormering.”¹⁶

Tidligere på 1900-tallet snakket man om et normaltalemål som var basert på den nynorske skriftnormalen. Jeg vil imidlertid ikke karakterisere dette som et eget normaltalemål i dag fordi det er svært få som bruker dette. En annen grunn er at Noregs Mållag i 1976 vedtok, som et resultat av dialektbølgen, at målarbeidet framover skulle ha slagordet ”Snakk dialekt, skriv nynorsk”.

I dag finnes det et uformelt norsk normaltalemål som ofte blir betegnet som normert bokmål. Dette bygger på bokmålsstandarden og blir ofte brukt i nyhetsendinger i radio og fjernsyn. Spørsmålet er hvilken bokmålsvarietet denne varietetten bygger på? Det har jo eksistert både radikale og konservative former av bokmålet. Likevel må det også taes hensyn til at talemålet endres fortere enn skriftspråket reformeres. Dette fører igjen til mangfoldet av uformelle talemål.

Et annet normaltalemål vi har registrert i dag er hva mange kaller standard østlandsk, og hva jeg kaller normaltalemålet med den regionale østlandsuttalen. Dette er, som jeg tidligere har nevnt, et resultat av regionaliseringstendensene på Østlandet.

Neste spørsmål blir da: Er normaltalemålet som har bokmål som normeringsgrunnlag, og normaltalemålet som har den regionale østlandsdialekten som normeringsgrunnlag, egentlig er det samme? Vanja Jahnsen (2001) har i sin hovedfagsavhandling slått fast at de to talemålsvarietetene i Oslo nærmer seg hverandre. Dette begrunner hun med at hun har belegg for at mange klassiske Oslo-øst former er på vei ut av talemålet. Dette gjelder blant annet ”førstestavelsestrykk i ord av fremmed opphav, tjukk l av norrøn rd, a-ending i

¹⁶ Prinsippprogrammet ligger tilgjengelig på organisasjonens internettsider. Se litteraturliste for nærmere opplysninger.

intetkjønnsord og hankjønnsord, jamvektsformer i substantiv og verb og i tillegg pronomenerne ”døm” og ”henner”. Hun har også registrert at språktrekk som har stått sterkt i talemålet i Oslo øst nå også står sterkt i talemålet i Oslo vest. Dette gjelder i hovedsak ”a-ending i hankjønnsord i bestemt form entall, og i preteritum av svake verb.”

Torp (1997:1) slår også fast at disse to talemåtene er i ferd med eller kan komme til å konvergere. Han hevder at det er:

et faktum at ganske mange, og stadig flere, snakker noe som med god grunn kan kalles bokmålsnært, spesielt dersom man ikke oppfatter bokmål alt for snevert som bare ”moderat” bokmål eller riksmål. Denne utviklinga skjer først og fremst på Østlandet, der det er mange steder i dag ser ut til at de tradisjonelle lokale dialektene, som til dels ligger ganske fjernt fra bokmål, i løpet av en generasjon eller to kan komme til å bli erstatta mer eller mindre fullstendig av et sterkt osloprega talemål. I så fall innebærer det sjølsagt at tallet på dem som har et bokmålsnært språk som sitt naturlige talemål, vil stige betydelig. Men det betyr samtidig at grensene mellom ”talt bokmål” og ”dialekt” vil kunne bli enda mer diffuse enn de er i dag. En slik utvida talemålsbasis for bokmålet vil etter mitt syn også med tida kunne få betydelige konsekvenser for det skrevne bokmålet [...]

Det finnes imidlertid ingen offentlig instans som kan slå fast at disse taleformene er de samme. Jeg tror likevel at folk flest i Norge vil karakterisere den regionale østlandske dialekten og det såkalte muntlige bokmålet som det samme. Dette talemålet er derfor kanskje det nærmeste vi vil komme et standardtalemål her i landet.

Som et siste og avsluttende punkt vil det være naturlig og interessant å spørre hva vil skje med ”normaltalemålet” i årene fremover? Vil vi få et standardisert talemål i Norge?

Hvis lignende regionaliseringstendenser i resten av landet vil skje like fort, kan det om ca. 50 år være tre, eller kanskje fire store regionale talemål her i landet. Likevel er det slik at de norske dialektene står sterkt, spesielt i bygdene. Dialektene utgjør en stor del av identiteten til det norske folket. Et eksempel er at flere og flere i dag skriver SMS på dialekt, noe som er blitt slått fast i flere undersøkelser.¹⁷ I tråd med utjevningen av sosiale forskjeller i språket bruker også flere og flere dialekt i stadig nye og flere sammenhenger. Dette skjer også i tv og radio, noe jeg kommer tilbake til i neste delkapittel. Jeg tror derfor ikke at normaltalemålet som eksisterer i Norge i dag vil bli standardisert i den nærmeste fremtid, men at det vil fortsette å utgjøre et norsk normaltalemål slik det er i dag.

¹⁷ Se blant annet Skog (2003) og (2004)

3.2 Muntlig språkbruk i radio og fjernsyn

3.2.1 NRK

Helt siden det for første gang ble sendt radio- og fjernsynssendinger her i landet, har det vært diskusjoner om det talemålet som blir brukt og som burde brukes i både radio og fjernsynssendinger.¹⁸ Som et eksempel kan jeg nevne andelen normalisert nynorsk. I 1934 var ca. 4 % av verbalinnslagene talt nynorsk. NRK har siden den tid delt alle Norges dialekter i to hovedgrupperinger, de som ligger nært normalisert bokmål og de som ligger nært normalisert nynorsk. Normalisert nynorsk og bokmål er de talte variantene av de to normalmålene. I dag er derimot kravet om den nynorske normaliserte andelen vokst til 25 %, og da skal dialektandelen komme i tillegg. Denne økningen har altså skjedd etter krav fra både befolkningen og offentlige organer.

Vinje (1998:144) hever at teknisk taleoverføring gjennom radio og fjernsyn krever andre og strengere krav til kommunikasjonspartnerne enn en normal samtalsituasjon gjør:

Taleren har ikke eller bare i begrenset utstrekning muligheter for å kontrollere at lytteren er med, og lytteren kan ikke be om forklaring hvis det er noe som går han forbi. Taleren må derfor ta sine forhåndsregler og kompensere for disse mangler. Det er ingen enkel oppgave. Han skal nå sin mottaker med auditive signaler, og han er avskåret fra mange av de kommunikasjonselementer som finnes i en samtalsituasjon. Han må derfor nærme seg skriftspråket, som er situasjonsuavhengig; men den som taler som en bok, er ingen god taler – verken på talerstolen eller foran mikrofonen.

Videre påpeker han at sendingene til NRK er riksdekkende og at de henvender seg til alle nordmenn under ett. Hvis man ikke bruker en form av språket som er felles for store deler av landet, kan språket bidra til at budskapet misforstås: ”Når vi har passive tilhørere til radio og tv, frigjøres energi for språkkritikk, og uventede trekk i talerens måte å bruke språket på kan forårsake en distraksjonseffekt. Lytteren kan komme til å feste seg mer ved hvordan ting sies, enn hva som sies.” (Vinje 1998:144) Vinje hevder også at alle medarbeidere i NRK bør kunne bruke et godt språk. Han definerer godt språk nærmere som ”klar talerstil, med talespråkets gjennomgående enkle ordstilling og setningsbygning. Godt språk i etermediene er et språk tilrettelagt uten unødig vanskelige ord og vendinger – slikt kan virke som snublesteiner for den som skal følge med.” (Vinje 1998:149)

NRK følger egne språkregler. De sist utgitte språkreglene i NRK, som gjelder hele institusjonen, både radio og fjernsynssendinger, ble utformet av språkutvalget i NRK høsten

¹⁸ NRK ble opprettet i 1933, og de tretti første årene sendte institusjonen kun radiosendinger. De første prøvesendingene på fjernsyn startet i 1954, mens de offisielle fjernsynssendingene startet i 1960.

2002.¹⁹ I disse språkreglene (pkt. 2) står det også at medarbeiderne i NRK bør beherske god språkbruk, mye i likhet med hva Vinje hevder er god språkbruk²⁰:

NRK skal være et forbilde på god språkbruk. Medarbeiderne i NRK skal legge vekt på å bruke et språk, muntlig eller skriftlig, som er lett å skjønne for alle, med klar og tydelig artikulasjon og enkel setningsbygning. De skal også i størst mulig grad velge norske ord og uttrykk fremfor fremmedspråklige.

NRK har gjennom de siste tyve årene hatt ett hovedmål (pkt. 6) når det gjelder språkbruk; sendingene skal "speile av mangfoldet i norsk talemål, slik at publikum kan kjenne igjen sitt eget språk og ikke føle seg nedvurdert."²¹ Men når skal de ulike talemålene benyttes? Vi som lyttere kan høre et klart skille mellom talemålet som blir brukt i nyheter og talemålet som blir brukt i underholdningsprogram. Ifølge språkreglene i NRK (pkt. 5) skal den normaliserte språkbruken være i samsvar med normene vedtatt av Norsk språkråd. Medarbeiderne skal formidle bevissthet om kravene til normert bokmål og nynorsk. Normaltalemålet (enten etter bokmålsnormalen eller nynorsknormalen) skal brukes "i nyhetssendinger, meldingstjeneste og programannonsering – også når det ikke brukes manuskript." Dette er fordi at man ønsker at alle skal forstå hva som blir sagt i disse programmene. I tillegg leser programlederne nyhetene fra et skriftlig manuskript, og derfor blir også mønstret for talemålet hentet fra skriftspråket. I tillegg er det institusjonens stemme som taler, ikke den enkelte medarbeiders.

Utenom de offisielle sendingstypene, som jeg nevnte ovenfor, står medarbeiderne fritt til å bruke dialekt. Videre står det i språkreglene (pkt. 5) at: "Dialekt skal ha muntlig setningsbygning. Uttale og formverk skal være mest mulig i samsvar med dialekten, slik at lyttere og seere fra regionen kan gjenkjenne talemålet sitt. Men det bør ikke brukes ord eller uttrykk som er lite kjent for folk flest." Langt på vei blir det da slik at i andre program enn nyhets-, meldings- og hallotjenestene er det journalistens egen dialekt som setter standarden for talemålet som brukes dersom journalisten selv ønsker det.

Som jeg nevnte tidligere, deler NRK alle landets dialekter inn i to hovedgrupperinger, de som ligger nært normalisert bokmål, og de som ligger nært normalisert nynorsk. Videre er det slik at når det brukes dialekt i NRK, skal 50 % være dialekter som ligger nært normalisert bokmål og 50 % som ligger nært normalisert nynorsk. Men hvordan dette skjer er man ikke helt enige om. Ifølge Nikolai Nelvik, redaksjonsleder i Tekstredaksjonen i NRK, avhenger dialektgrupperingen av hvilke medarbeidere som står for registreringen av språket som blir brukt, og deres dømmekraft hva gjelder dialekt.²² Han bekreftet også at medarbeiderne som

¹⁹ Disse ligger vedlagt. Se vedlegg I.

²⁰ Dette er i og for seg ikke veldig rart da Vinje har vært ansatt som språkkonsulent i NRK i nesten 30 år.

²¹ Dette er imidlertid mindre i samsvar med det Vinje er talsmann for.

²² Etter telefonsamtale 07.10.05.

oftest først og fremst kategoriserer dialektene etter prosodien språkbrukeren bruker, og ikke formene personen bruker. Derfor er det stor sjanse for at en person som kommer fra Sogn, men som følger alle bokmålsformene, blir kategorisert under nynorsk talemål, og ikke bokmål.

Distriktssendingene har et friere forhold til valg av språkformer enn de nasjonale sendingene. Ifølge språkreglene (pkt. 8) skal dialektene få godt rom i distriktssendingene, men ”i nyhetssendingene skal språkbruken følge de samme reglene som for rikssendingene, gjerne med regionfarge.”

Når det gjelder personer som blir intervjuet, eller av en annen grunn er med i NRK sine radio- eller tv-sendinger, står disse fritt til å bruke de språkformene de selv ønsker. I språkreglene (pkt. 11) er det likevel tilføyd at ”[d]e tilsatte i NRK kan likevel gi råd om språkbruk, som tellemåte og uttale, slik at språket er lett å skjønne for alle.”

Det kan for meg virke som om det i de senere år har blitt en økning av dialekt i tv og radio, noe jeg også har spurt informantene mine om. Vinje (1998) forklarer dette delvis med at man i de siste årene har fått flere reportasjer der det snakkes fritt. En annen grunn han trekker frem, er at tallet på medarbeidere i tv og radio har økt. Jeg finner også at de endringene som er gjort i språkreglene i NRK fra den gamle versjonen fra 1981 til den nye versjonen som kom i 2002, nå gjør at reporterne står langt friere enn før når det gjelder muligheten til å bruke dialekt i andre program enn nyhetssendinger, meldingstjenester og hallotjeneste.

Hvilke språklige idealer formidler så NRK? Hvilken påvirkning har tv og radio på den allmenne bruken av norsk? I 1971 uttalte Stortingets kirke- og undervisningskomité ifølge Vinje (1998:145) at:

NRK er en institusjon som når fram til de aller fleste hjem og som følgelig utøver en meget sterk innflytelse på vår språkutvikling. Dette pålegger institusjonen et stort ansvar som må komme klart til uttrykk gjennom institusjonens språkbruk i de daglige sendinger.

NRK sin egen språkkodeks lyder i dag: ”Norsk rikskringkasting skal være et forbilde på god språkbruk”. Det er altså definert i NRKs språkregler at institusjonen har ansvar for vårt felles språk, for vernet og utviklingen av det. Opp gjennom tiden er det imidlertid blitt reist kritikk mot hvordan ulike dialekter blir brukt i sendingene. Vinje hevder at NRK både er en sterk påvirkningsfaktor med normaltalemålet, og at dette påvirker oss til å velge en slags ”overdialektal” form som talemålsgrunnlag. På en annen side har Vinje uttalt at det er mer enn påvirkningen fra tv og radio som skal til for at folk skal legge om språket.

Skjekkeland (1987:6) har uttalt at media forsterker språklige stereotyper. Han påpeker at det kan være et problem at tv og radio i ulike tilfeller er med på å forsterke

fordommer og stereotyper som finnes i samfunnet. Han trekker frem fjernsynsteateret og reklamefilmer som eksempler på programmer som kan bruke en bestemt dialekt som kjennemerke på mennesker med lav sosial status. Dette har også Omdal (1982:10) vært inne på:

Likevel er det grunn til å tru at massemedia er med på å influere holdningane våre, t.eks. med forsterking av språklege stereotyper som at dialekt (ofte Oslo- aust) høver når ein skal framstille meir eller mindre udanna individ, både i fjernsyn, film og revy, og når ein skal få folk til å more seg, noe som vanligvis er tanken med små epistlar på dialekt i avisene. Så lenge ein kan halde dialekten borte frå seriøse samanhengar, er ein med på å forsterke gamle stereotyper.

3.2.2 TV 2

I TV 2 har man ifølge Tom Egeland, nyhetssjef i TV 2, ikke fastlagte språkregler som medarbeiderne må følge, men heller visse føringer for språkbruken.²³ Disse ble laget til oppstarten av TV 2 i 1992 av Egeland selv, og de har ikke blitt fornyet siden den gang.²⁴ Hovedessensen er at det er en utstrakt språkfrihet for reporterne. Egeland hevder at noe av grunnlaget for at de ikke har strengere språkregler, er at da man etablerte kanalen i 1992, ønsket man å være forskjellig fra NRK, og være mindre formalistiske enn hva NRK er når det gjelder språkbruk. Kanalen ønsket også å vise mangfoldet i det norske språket.

I TV 2s føringer for språket står det: "I spørsmålet om uttale åpner TV 2 for utstrakt frihet hos reporteren. Resultatet er en spennende språklig profil og kanalidentitet. Likevel må vi være enige om visse prinsipper." Videre står det:

Reporterne i TV 2 står fritt til å snakke "normert" eller å bruke sin egen dialekt. Forutsetningen er at språket er greit forståelig. Likevel er det ønskelig at reporteren selv demper enkelte svært iørefallende dialektutslag. I slike tilfeller blir seere fra andre kanter av landet sittende å lytte til uttalen i stedet for å få med seg det som blir sagt. Mange reportere som snakker dialekt, vil selv foretrekke å normere sitt språk noe i retning av bokmål eller nynorsk.

Det er med andre ord normer også i TV 2 som sier at programledere, da spesielt i nyhetssendinger, skal legge seg mot enten nynorsk- eller bokmålsnormalen, av samme grunn som i NRK. Man ønsker at disse programmene skal bli forstått av alle.

Videre har TV 2 en detaljert språkmanual med blant annet anbefalte generelle uttaleregler, "slik skriver vi navn/steder", liste over vanlige språkfeil, juridisk terminologi, råd om journalistisk språk, kongelige titler mv. som institusjonen ønsker at medarbeiderne skal orientere seg etter.

Når det gjelder språklig ekspertise, leier både NRK og TV 2 inn dette jevnlig. NRK har to språkkonsulenter, en for nynorsk og en for bokmål; disse er deltidsansatt i institusjonen.

²³ Etter telefonsamtale 7. oktober 2005.

²⁴ Disse "føringene" for det muntlige språket i TV 2 ligger vedlagt. Se vedlegg J.

TV 2 har ansatt en ekstern språkkonsulent som jevnlig kommenterer språkbruken i kanalen gjennom et månedlig nyhetsbrev.

I dag er det derfor ingen store forskjeller mellom NRK og TV 2 hva gjelder språkregler for talemålet. Det er et større skille mellom de to bedriftene hvis man tar utgangspunkt i NRKs språkregler fra 1981. Nå står medarbeiderne i begge institusjoner relativt fritt med hensyn til bruk av dialekt, bortsett fra i nyhetssendinger, meldingstjenester og hallotjeneste.

3.2.3 Radiokanalen P4

I radiokanalen P4s konsesjonsvilkår²⁵ står det under avsnittet ”bruk av målformer og dialekter”: ”Konsesjonæren skal benytte begge de offisielle norske målformene og skal tilstrebe en bred sammensetning av dialekter fra hele landet.” Ellers så har denne radiokanalen det samme hovedmålet som både NRK og TV 2 har: ” Vi ønsker å bli forstått, og har derfor stort krav til tydelighet”.

Institusjonen har imidlertid en språklig dagsorden som er mer detaljert.²⁶ Her står det blant annet: ”P4s nyheter er arena for normert språkbruk. I praksis betyr dette at vi skal enten bruke normert nynorsk eller bokmål når vi presenterer nyhetene fra studio.” Det finnes imidlertid unntak fra denne hovedregelen: ”Når reporter f.eks. rapporterer på direkten i en nyhetssending, eller deltar i en samtale med anker, så er det lov å frigjøre seg fra denne normeringen, om dette faller mer naturlig.”

Videre heter det at: ”Programlederne i P4 skal ha respekt for norsk egenart, norske tradisjoner og norske normer.” Programledernes viktigste ”språkoppgave” er å bli forstått. Videre står det: ”Dialekt er både ønsket og lov, dersom dialekten ikke er ødeleggende for lytterens forståelse av innholdet.” Når det gjelder programledernes språkbruk skal de ellers unngå ”bannskap, tabuord, flåsing og annet som kan virke støtende eller ekskluderende.”

3.2.4 Kanal 24

Mange av de samme tendensene ser vi også igjen i Kanal 24s språkregler. Kanal 24 er den nyeste nasjonale radiokanalen i Norge og språkreglene ble vedtatt av redaktørkollegiet høsten 2003²⁷. Her heter det: ”Språket er vår viktigaste arbeidsreiskap. Eit godt språk skaper tillit og troverdigheit.” Videre står det: ”Det offisielle språket for Kanal 24 er norsk. Kanal 24

²⁵ Radiokanalens konsesjonsvilkår ligger tilgjengelig på institusjonens nettsider. Se litteraturlisten for nærmere informasjon.

²⁶ Radiokanalens språkregler ligger vedlagt. Se vedlegg K.

²⁷ Kanal 24s språkregler ligger vedlagt. Se vedlegg L.

har ”stemmer frå heile landet” som parole, og skal kunne høyrast. Kanal 24 skal vere eit språkleg føredøme.”

I Kanal 24 skiller man ikke mellom programledere og nyhetsankere. Alle ansatte blir sett på som journalister. I språkreglene heter det:

Journalistane skal som grunnregel nytte hovudformene vedtekne av Norsk Språkråd. Dei tilsette i nyheitsavdelinga skal velje bokmål eller nynorsk som målform. Det normerte språket skal liggje så tett opp til den personlege dialekta som mogleg. Journalistar som er tilsette i andre program og avdelingar vert oppmoda til å bruke dialekt. Alle journalistane skal arbeide for god artikkulasjon, og å føre eit språk som er lett å forstå for alle. Setningane skal vere fullstendige.

Videre står det også at journalistene skal bruke et språk som er korrekt, nyskapende, ujølete, fritt for kildepråk, konsekvent og objektivt. Man ønsker at journalistene skal bruke norske ord og uttrykk istedenfor fremmedspråklige, korrekt uttale av steds- og personnavn, og fremmedspråk skal som hovedregel oversettes til norsk.

På bakgrunn av språkreglene i de ulike institusjonene, kan vi si at det er få forskjeller i språkreglene for de ulike tv- og radiokanalene. Hovedmålet er at talemålet skal bli forstått. En viss normering av talen er pålagt i nyhetssendinger. I alle andre program oppfordres det til bruk av dialekt. Likevel med det forbehold at de mest uforståelige dialektordene sorteres ut.

3.2.5 Tidligere forskning

De siste årene har det blitt skrevet svært få vitenskapelige arbeid, f.eks. hovedfags- eller mastergradsavhandlinger, knyttet til språket i tv og radio, og ingen arbeid med problemstillinger knyttet til holdning til språk i tv og radio. En avhandling jeg imidlertid har studert, er Høisæthers *Standard talespråk og dialekt i radioreklame* (1999). Han kunne slå fast at standard østnorsk er det dominerende talespråket i radioreklame, men at dialekt forekommer både i dramatiseringsdelen og informasjonsdelen i reklamen, dog svært sjelden.

3.3 Talemålet i Porsgrunn og Tromsø

3.3.1 Porsgrunn

Porsgrunn er vel for de fleste kjent for å være byen som produserer porselen og kunstgjødsel. Men det var skipsfart og trelast som startet byens utvikling mot den industribyen den i dag har blitt. Porsgrunn har vært en havneby siden 1500-tallet. Havnen utviklet seg på grunn av utskipping av trelast på 1600-tallet, og da tollboden ble flyttet fra Skien til Porsgrunn i 1653, utviklet byen seg til et ladested med en stadig voksende sjøfarts-, handels- og håndverksvirksomhet. Porsgrunn ble offisiell kjøpstad i 1807 og ble i 1842 egen bykommune. Mye på grunn av byens beliggenhet skjøt industrialiseringen fart på 1800-tallet med

skipsbyggerier og sagbruksvirksomhet. Trelast og iseksport var også en stor næringsvirksomhet i byen. I 1887 kom den første produksjonen fra Porsgrunds Porselænsfabrik, men det var på begynnelsen av 1900-tallet at de første jern- og metallindustriene etablerte seg i kommunen. Det er likevel først og fremst Norsk Hydros etablering i byen i 1927 som har utviklet Porsgrunn til å bli den industrikommunen den er i dag.

Porsgrunn er en bykommune helt sør i Telemark fylke og blir som oftest regnet med til Sør-Østlandet. Porsgrunn kommune er en forholdsvis liten kommune på 161 km²²⁸, og er i dag en av de fire kommunene som blir regnet som Grenlandsområdet. Grenland består av de to bykommunene Porsgrunn og Skien, som snart vokser sammen til en storkommune, samt kystkommunen Bamble i sør og skogskommunen Siljan i nordøst. Porsgrunn grenser også til Larvik kommune i Vestfold fylke. Kommunen er også, sammen med Skien, kjent for å være et kommunikasjonsknutepunkt, men også for å være en "gjennomfartskommune" fordi Europavei 18 går tvers igjennom kommunen. Samtidig er Porsgrunn nest siste stoppested på Vestfoldbanen, og alle store regionsbusser, som Telemarksekspresen og Sørlandsekspresen, har begge stoppesteder i kommunen. Det meste av trafikken til og fra øvre Telemark går også igjennom kommunen. Porsgrunn kommune har kystgrense, og all skipstrafikk som skal til Hydro, Skien eller lenger opp i fylket seiler opp Porsgrunnselva.²⁹

Folketallsutviklingen har ført til at Porsgrunn kommune har gått fra å være en av de minste havnene på Østlandet til i dag å være en del av Norges 5. største by.³⁰ Porsgrunn har 33 407 innbyggere, mens Grenlandskommunene samlet har passert 100 000 innbyggere, der Skien er kommunen med flest innbyggere. Tidlig på 1600-tallet var befolkningen i byen på under 2000 mennesker, men skipsfart og trelast førte til en økning i folketallet, og på begynnelsen av 1800-tallet hadde antallet innbyggere fordoblet seg. Den store økningen i folketallet kom på midten av 1800-tallet (fra 1855 til 1865) da folketallet økte fra 4860 til 8520. I 1964 ble kommunene Brevik og Eidanger slått sammen med Porsgrunn kommune, og folketallet økte da til over 27000. Siden 1960-tallet har kommunen hatt en jevn befolkningsvekst³¹.

²⁸ Tall om Porsgrunn kommune er hentet fra Statistisk sentralbyrå sine nettsider. For nærmere beskrivelse, se litteraturliste.

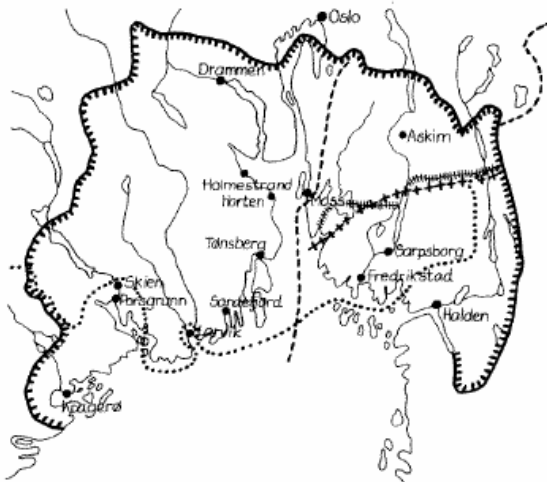
²⁹ I Grenland er det en intern strid om elvas navn. I Porsgrunn heter elva Porsgrunnselva, i Skien heter den Skienselva.

³⁰ Samlet er Grenland beregnet til å være Norges femte største by.

³¹ Tall om befolkningsveksten i Porsgrunn kommune før 1990 er hentet fra Porsgrunn folkebibliotek sine internettsider. Se litteraturliste for nærmere opplysninger.

Porsgrunn er kjent for å være en tung industrikommune og er i dag et av de største industriområdene i Norge. Store bedrifter som Hydro, Eramet (tidligere Elkem), Norcem, Diplomis, NOAH, og Porsgrund Porselænsfabrikk er hjørnesteinsbedrifter i kommunen. I dag arbeider 0,8 % av kommunens arbeidsføre i primærnæringene, 36 % i sekundærnæringene og 63,2 % i tertiærnæringene. At kommunen er en industrikommune, speiles også i den politiske sammensetningen i kommunen. Etter kommunevalget i 2003 hadde Arbeiderpartiet 34,3 % av stemmene, FrP 28,6 % og SV 14,5 %.

Språklig sett blir dialekten i Porsgrunn regnet til det vikværske dialektområdet, som igjen hører til det store østlandske dialektområdet. Porsgrunn ligger ca. 15 mil sørvest for Oslo, og er dermed helt i sydvest av det vikværske dialektområdet, på grensen mot det sørlandske talemålet. Ifølge Helleland og Papazian (1981:48) er det fremste kjennetegnet for de vikværske dialektene at den historiske /a/ blir delvis redusert til /æ/ i trykklette posisjoner om det kommer en /r/ etter.

Kart 3.1 Det vikværske språkområdet

(Theil Endresen 1990:91)

Dette går igjen i alle endingsmorfer i ordklassene svake a-verb, komparativ av adjektiv, ar-klassen i substantiv og i bestemt form flertall av hankjønnsord uten apokope. Et eksempel er flertallsformen /bilær/. Et annet kjennetegn er at bestemt hankjønn er uten apokope, /bilane/. Sterk presens er tostavet uten omlyd. Eksempler er /såver/, /kåmmer/ og /graver/. I tillegg har området uttalen /v/ av historisk /hv/. Vi kan likevel klare å skille dialekten i Porsgrunn fra resten av det vikværske dialektområdet. Dette kan vi gjøre blant annet fordi folk i Grenland har vestnorske trykkforhold i fremmedord. Et eksempel er "ben`sin". Et annet kjennetegn er at folk i Porsgrunn sier "hu" i 3. person entall hunkjønn i personlige pronomen, og har de trykksvake formene av mæ, dæ og ræ: "ma", "da" og "ri". I tillegg mangler Porsgrunnsfolk kløyvd infinitiv i verb og 1. person flertall av personlige pronomen blir uttalt /vårs/.

I dag er det uvisst hvor sterkt dialekten i Porsgrunn er påvirket av regionaliseringstendensene på Østlandet. Arne Johan Gjermundsen (1981) har påpekt at tegn til regionalisering i Porsgrunn kunne sees allerede på 1970-tallet. Han skildret Holla-målet som på den tiden av flere ble karakterisert som en del av Grenlandsområdet, men som i dag

nærmer seg dialektene lenger sør. Han hevder at språket ”utvikler seg i retning av et regionalt standardmål, der folkemålet i Skien-Porsgrunns-området, bymålet, er den regulerende kraft i utviklinga.” (1981:302) I forhold til regionaliseringstendensene vi ser på Østlandet, må Porsgrunn kunne plasseres som en periferi i forhold til Oslo, og er derfor en del av de områdene på Østlandet som er under regionalisering. Bjellås (2001) undersøkte i sin hovedfagsavhandling *Ganske breit, men greit* språkbruken til 100 ungdommer fra Skien, og håpet å kunne se hvilken utvikling grenlandsmålet stod ovenfor. Bjellås slo fast at grenlandsmålet går samme veien som de andre sørøstnorske målene på Østlandet, i retning av et østlandsk regionmål. Dette slo han fast etter å ha funnet ut at de mest lokale grenske trekkene er lite i bruk. Tradisjonelle grenske og vikværske trekk som endingsmorfemene i hankjønnsord er midt i en endringsprosess, og på vei ut av bruk, mens det mer sentrale sørøstnorske bymålet står sterkt.

3.3.2 Tromsø

Tromsø er kjent som både ishavsby og Nordens Paris, og byen blir i dag karakterisert som hovedstaden i Nord-Norge. Handelsprivilegier i middelalderen førte til at Tromsø ble et sentralt sted på sjøveien nordover, og byen vokste blant annet på grunn av pomorhandelen med russerne i øst. Tromsø fikk bystatus og ble kjøpstad i 1794, men byen var ikke særlig stor av den grunn. På 1800-tallet vokste byen i takt med økt ishavsfiske og utfart til polare strøk. Tromsø ble kjent som porten til ishavet, og alle de fremste polekspedisjonene på begynnelsen av 1900-tallet hadde utgangspunkt i byen. Under 2. verdenskrig var byen i to uker hovedstad da kongeparet og regjeringen oppholdt seg der under flukten fra tyskerne. Tromsø ble senere spart for de verste bombetoktene. Byen har alltid vært en havneby, men etter at flyplassen kom i 1964 ble det lettere for folk flest å besøke byen. Likevel var det ikke før på 1970-tallet at Tromsø vokste til den hovedstaden i Nord-Norge som den er i dag. Da universitetet ble etablert i 1968, og kom i gang i 1972, førte det naturlig nok til at byen vokste både i folketall og antall arbeidsplasser.

Tromsø kommune er i dag Norges største bykommune på hele 2557 km²³², noe som er fem ganger Oslo kommunes størrelse. Kommunen grenser til Karlsøy og Lyngen i nord, og Storfjord, Balsfjord, og Lenvik i sør. Tromsø kommune har kystlinje mot Norskehavet og er et naturlig stoppested for Hurtigruten. Fra byen går det også hurtigbåter til de fleste kystområdene i fylket. Årlig har byen også hele 100 cruiseskip-anløp med cruiseskip fra land

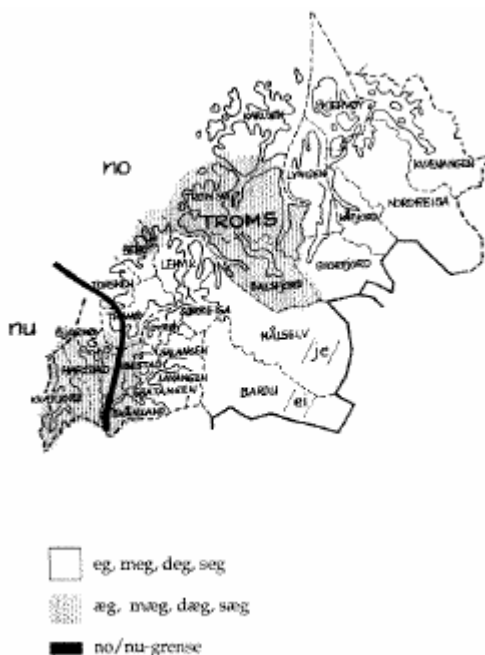
³² Tall om Tromsø kommune er hentet fra Statistisk sentralbyrå sine nettsider. Se litteraturliste for nærmere beskrivelse.

som Storbritannia, Japan og USA. Byen er også hovedknutepunktet i bussrutesystemet i Nord-Norge. Busser til Finnmark og Nordland går fra Tromsø. De aller fleste flyvninger i Nord-Norge har avgang fra byen og de siste årene har også chartertrafikken fra Tromsø til sydlige deler av Europa økt.

I dag har byen et folketall på 62 558, og den kraftigste veksten i folketallet har altså kommet etter 1970. I 1807 bodde det fortsatt under 100 mennesker i byen, mens folketallet hadde økt til 6000 i 1890, og i 1946 bodde det 14 500 mennesker i byen.³³

Når det gjelder næringslivet, er 2,5 % av kommunens sysselsatt i primærnæringene, 12,7 % i sekundærnæringene og 84,8 % i tertiærnæringene. En relativt høy andel av kommunens befolkning, 40,7 %, er sysselsatte i offentlig forvaltning hvor blant annet Regionssykehuset og Universitetet er inkludert. I Tromsø står både turistnæringen og handelsnæringen sterkt. Dette skyldes blant annet Tromsø bys eksotiske beliggenhet på 69 grader nord og de over 10 000 studentene i byen. Forskning, og da spesielt polar- og naturforskning, hører også næringslivet til. Mack ølbryggeri har lenge vært en av de store hjørnesteinsbedriftene i Tromsø. I områdene utenfor sentrum av kommunen står fiskerinæringen og fiskeriforskning sterkt.

Politisk er Tromsø kjent for å være en "rød" kommune. Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti har alltid stått sterkt i byen. Etter kommunestyrevalget i 2003 er Arbeiderpartiet det største partiet med 28,6 %, og Sosialistisk Venstreparti det nest største partiet med 22,3 %. Fremskrittspartiet er det tredje største partiet med 18,4 %.

Kart 3.2 Tromsmålet

(Jahr 1990:163)

Tromsø-målet er som de midtre og sørlige dialektene i Troms: e/a-mål (Bull 1996:176). Bull hevder at det er dialektforskjeller innad i kommunen, om du kommer fra byen Tromsø eller fra områdene rundt i kommunen. Disse dialektforskjellene følger som i bymål ellers sosiale skillelinjer. Hun hevder at "I hovudsak er det slik at dei som talar "fint" tromsømål, høgstatusvarianten av målet, normerer talen sin etter bokmål, men held

³³ Tall om befolkningsveksten i Tromsø kommune før 1990 er hentet fra Bull 1996.

på den opphavlige nordnorske ord- og setningsmelodien”(1996:176). I Tromsø i dag har man en sammenblanding av dialekter fra hele landet, noe som i stor grad skyldes tilreisende studenter. I barnehager og på skolen er det mange som vokser opp uten å snakke den tradisjonelle Tromsø-dialekten. Mange av byens innbyggere er også flerdialektale. Tove Bull har blant annet derfor karakterisert byen som en ”språklig smeltedigel” (1996:175).

Kapittel 4: Resultatene

I dette kapitlet vil jeg presentere de signifikante resultatene fra de bivariate krysstabellene. Jeg vil også presentere resultatene fra testingen av hypotesen som sier at holdning til dialekt i tv og radio er betinget av holdning til egen dialekt, og fremstille en kausalmodell som viser resultatet. Til slutt i dette kapitlet vil jeg presentere de kvalitative resultatene fra undersøkelsen.

4.1 Presentasjon av respondentene

Av de 400 potensielle respondentsvarene jeg kunne få, kom det 203 skjema i utfylt stand. Jeg fikk dessuten 33 spørreskjemaer i retur fra Posten, da adressaten ikke lenger bodde på den oppgitte adressen. Svarprosenten er dermed på 55 %.³⁴ Dette er å regne som en relativt høy svarprosent. Det er likevel vanskelig å trekke generelle konklusjoner med utgangspunkt i svarene fra respondentene mine. Jeg ønsker derfor heller å peke på tendenser jeg finner i svarene, fremfor å trekke bastante slutninger fra kildematerialet.

Av de 203 respondentene bor 105 i Porsgrunn kommune; de resterende 98 bor i Tromsø kommune. Dette betyr at 52 % bor i Porsgrunn kommune og 49 % i Tromsø kommune. Respondentene er dermed relativt jevnt fordelt på de to kommunene, noe som jeg anser for å være en fordel for analyserelabiliteten.

Når det gjelder fordeling av kjønn blant respondentene, er det 113 kvinner (56 %) og 89 menn (44 %).³⁵ 56 kvinner og 57 menn bor i Porsgrunn og 49 kvinner og 40 menn i Tromsø. Det innebærer at fordelingen mellom kjønnene, hva gjelder svarprosent, er relativt lik.

På grunnlag av alder har jeg fordelt respondentene i tre grupper: 18 til 30 år, 31 til 50 år og 51 til 75 år. I den eldste aldersgruppen er det 84 respondenter; her er respondentene likt fordelt på de to kommunene, altså 42 fra begge stedene. I den midterste aldersgruppen er det 75 respondenter. 39 av disse bor i Porsgrunn, mens 36 bor i Tromsø. I den yngste aldersgruppen er det 44, 24 fra Porsgrunn og 20 fra Tromsø. Av dette ser vi at respondentene er godt fordelt på de to kommunene med hensyn til alder. Det er færrest respondenter i den yngste aldersgruppen og flest i den eldste.

Når det gjelder respondentenes oppvekst, er 59 % oppvokst i kommunen de nå bor i, mens 41 % er oppvokst utenfor kommunen. Av de 105 som bor i Porsgrunn, er 55 %

³⁴ 203 svar / 367 potensielle respondenter * 100 = 55,3 %

³⁵ Én respondent har ikke svart på spørsmålet om kjønn.

oppvokst i kommunen. Til sammenligning er 45 % av de 98 respondentene som bor i Tromsø kommune, oppvokst i kommunen.

Totalt 79 % av de 203 respondentene har opplyst at de bor i eller i nærheten av sentrum i kommunen. Videre opplyser 48 % av disse at de bor i eller nær sentrum av Porsgrunn kommune, mens 52 % bor i eller nær sentrum av Tromsø kommune. De resterende 21 % har oppgitt at de bor et annet sted i de to kommunene, av disse bor 67 % et annet sted i Porsgrunn kommune og 33 % et annet sted i Tromsø kommune.

Utdanning er en sentral variabel. Her er respondentene fordelt i fire grupper på grunnlag av fullført utdanning. Den første gruppen har fullført grunnskolen, den andre har fullført videregående skole/gymnas, den tredje gruppen har høyere utdanning, og den fjerde gruppen har annen utdanning. 19 % av respondentene har grunnskoleutdanning som sin høyeste utdanning. 37 % har videregående skole eller gymnas som høyeste utdanning, mens 37 % har høyere utdanning. 7 % av respondentene har oppgitt annen utdanning. En geografisk fordeling av respondentene med høyere utdanning viser at fordelingen på dette utdanningsnivået mellom de to kommunene er svært likt. 36 % av respondentene som bor i Porsgrunn har høyere utdanning, mens 37 % av respondentene i Tromsø har det samme.

Jeg har også spurt hva respondentene stemte ved siste stortingsvalg.³⁶ Svarene er jevnt fordelt på den politiske skalaen. 26 % stemte på Arbeiderpartiet, 17 % på Sosialistisk Venstreparti, 14 % stemte på Høyre, og 13 % stemte på Fremskrittspartiet. 12 % av respondentene stemte ikke ved forrige valg, og 7 % stemte på Kristelig Folkeparti. Dette gjenspeiler i stor grad de politiske partienes resultater etter stortingsvalget 2001 på landsbasis.³⁷

Når det gjelder den sosiale variabelen valgferd, har jeg valgt å se bort fra de partiene som har en tilslutning på 3 % eller lavere, fordi så små tall ikke gir tilstrekkelig empirisk grunnlag for vitenskapelige slutninger. Det gjelder Venstre (1 %), Senterpartiet (1 %), Rød Valgallianse (1 %), andre partier (3 %). Videre har jeg ikke tatt hensyn til respondenter som ikke husker hva de stemte ved forrige valg (2 %), og respondenter som ikke hadde stemmerett ved forrige valg. (3 %)

³⁶Dvs. valget i 2001.

³⁷Etter valget i 2001 var Arbeiderpartiet det største partiet med en oppslutning på 24 %, Høyre var det nest største partiet, mens Fremskrittspartiet kom på tredje plass med 15 %. Imidlertid skiller resultatene fra min undersøkelse seg fra stortingsvalget i 2001 ved at SV har en større oppslutning enn partiet hadde på landsbasis i 2001. En av årsakene til det kan være at SV var det nest største partiet i Tromsø kommune, med kun ca. 700 færre stemmer enn Arbeiderpartiet, det største partiet i kommunen. I Porsgrunn var SV det fjerde største partiet. Resultater fra stortingsvalget 2001 er hentet fra Statistisk sentralbyrås internettsider. For nærmere opplysning, se litteraturliste.

4.2 Respondentenes svar; fordelingene

I denne delen av kapitlet skal jeg presentere fordelingene av svarene som respondentene har avgitt i form av bivarierte krysstabeller. I disse har jeg sett på sammenhengen mellom de sosiale variablene og holdning til egen dialekt, samt holdning til dialekt i tv og radio. Den statistiske sammenhengen mellom variablene måler jeg med Cramers V og Gamma.³⁸ Samtidig har jeg også undersøkt hvorvidt sammenhengen er signifikant eller ikke. I selve analysen har jeg lagt vekt på en kvantitativ beskrivelse av resultatene og jeg vil dermed ikke kommentere hvorfor jeg får de resultatene jeg får. Jeg tyr ikke til kvalitative og hermenautiske beskrivelser av resultatene, fordi jeg ikke vil kunne tolke hvorfor jeg har fått de svarene jeg har fått ut ifra tallmaterialet. Mer kvalitative beskrivelser foretar jeg i presentasjonen av de kvalitative dataene. I selve analysen av tabellene har jeg lagt vekt på å angi svarfordelingene i prosent, og altså ikke i absolutte tall. Grunnen er at det ville oppstå uriktige resultater i de tilfeller hvor respondentgruppene ikke er like store, dvs. der respondentgruppene er skjevt fordelt tallmessig. Imidlertid vil jeg likevel presentere både prosentverdier og antall respondenter i de tilfeller hvor jeg finner dette interessant. Når det gjelder prosentverdiene, vil jeg også av og til presentere disse verdiene som tideler, for eksempel tre av ti synes det er best, osv. Dette gjør jeg for å presentere verdiene enklest mulig. Jeg gjør oppmerksom på at alle prosentverdier er avrundet til nærmeste hele verdi, og at det av denne grunn kan hende at summen av prosentverdiene kan overstige 100. Jeg ønsker også å presisere at jeg kun har spurt informantene om hvilket parti de stemte på ved forrige stortingsvalg, og at jeg derfor ikke har kjennskap til eller kan slå fast hvorvidt respondentene faktisk har en partitilhørighet til partiet de stemte på.

4.2.1 Finnes det en sammenheng mellom bestemte sosiale variabler og holdning til egen dialekt?

I denne første delen av resultatkapitlet presenteres data som er interessante for den første problemstillingen min: *Finnes det en sammenheng mellom bestemte sosiale variabler og respondentenes holdning til egen dialekt?* Opplysninger som belyser denne problemstillingen har jeg hentet fra del to i spørreskjemaet.³⁹ Opprinnelig var det 13 spørsmål i denne delen av skjemaet, men jeg vil kun ta for meg ni av disse. Spørsmålene jeg ikke tar med, er følgende:

- Vil du si at du snakker den dialekten som er vanlig i kommunen du bor i? (2.4)
- Mener du at noen dialekter er finere enn andre? (2.6)

³⁸ Se pkt. 2.5 for nærmere opplysninger.

³⁹ Se vedlegg A del 2.

- Hvis det er en dialekt du liker bedre enn andre, hvilken er det? (2.7)

- Hvis det er en dialekt du liker mindre enn andre, hvilken er det? (2.8)

De to siste spørsmålene har jeg ikke med i denne delen av oppgaven fordi jeg behandler dem kvalitativt, og de er derfor tatt med i delkapitlet om de kvalitative dataene, se pkt. 4.5.

Det første spørsmålet har ikke vist seg å ha stor statistisk betydning for problemstillingen. Dette er fordi svarene på dette spørsmålet vanskelig lot seg kategorisere i datamatriksen. Grunnen er at spørsmålet er kvalitativt på den måten at respondenten kunne fylle inn hvilken dialekt han eller hun egentlig snakket. En av årsakene til at dette spørsmålet derfor ble vanskelig å bruke operativt var at respondentene har vært svært forskjellige i beskrivelsen av hvor de kommer fra. Noen har vært svært konkrete, mens andre har vært lite konkrete. Spørsmålet blir også teoretisk dekket av andre spørsmål. Det kan blant annet erstattes med variabelen *oppvokst i kommunen*, og det kan erstattes med den språklige variabelen 2.11: "I hvilken grad føler du deg knyttet til stedet hvor du bor pga. dialekten?". Jeg har derfor unnlatt å ta med dette spørsmålet i analysen.

Det andre spørsmålet har jeg også latt være å ta med i analysen fordi det viste seg at spørsmålet ikke kunne bidra med noen teoretisk betydningsfull informasjon som ville gi svar på mine problemstillinger. 71 % svarte at "ja" de synes at noen dialekter er finere enn andre, mens 21 % svarte "nei" de synes ikke at noen dialekter er finere enn andre. 8 % svarte "vet ikke".⁴⁰

Opprinnelig opererte jeg med ni sosiale variabler. Jeg har imidlertid unnlatt å bruke to av dem:

- *Mors utdanning*
- *Fars utdanning*

Under analysearbeidet viste det seg nemlig at disse variablene ikke bidro til å påvise om respondentene har fulgt i sine foreldres utdanningsfotspor, og om disse da ville skille seg fra respondenter som ikke har gjort det, f.eks. respondenter som har gjennomført det som nå populært omtales som klassereise. Det viste seg at utdanningsvariabelen alene ikke kunne få frem denne informasjonen. Det viste seg altså at jeg burde hatt opplysninger om både respondentenes og foreldrenes økonomi/inntekt. Jeg klargjorde i metodekapitlet noen av årsakene til at jeg ikke ønsket å benytte meg av en sosioøkonomisk variabel. Det er imidlertid

⁴⁰ Spørsmålene fra spørreskjemaet og de språklige variablene jeg dermed skal ta med i analysen er: (2.1) Er dialekt et tema du ofte diskuterer med andre? (2.2) Synes du at du snakker dialekt? (2.3) Hva synes du om din egen dialekt? (2.5) Hvordan vil du karakterisere dialekten i kommunen du bor i? (2.9) Mener du at det er viktig å holde på dialekten sin? (2.10) I hvilken grad holder du på dialekten din – etter din mening? (2.11) I hvilken grad føler du deg knyttet til stedet hvor du bor pga. dialekten?

flere grunner til at jeg ikke har tatt denne variabelen med. En annen årsak til at jeg har utelatt en slik variabel, er at den av flere grunner vil være komplisert å håndtere. For det første vil det kunne være problemer med at mange av respondentene ikke har kunnskap om hva foreldrene faktisk tjener eller tjente. Heller ikke foreldrenes formuesforhold er nødvendigvis kjent for respondentene. Dette kunne resultert i at flere respondenter foretok mer eller mindre kvalifiserte gjetninger. Konsekvensen ville være at feilkilder kunne ha oppstått. For det andre ville det være tolkningsproblemer knyttet til selve inntektsbegrepet, og for så vidt også til et begrep som formue og eiendom. Videre er, etter min oppfatning, en sosioøkonomisk variabel knyttet til inntekts- og formuesforhold dårlig egnet for å belyse avhandlingens tema når respondentene kun bidrar gjennom et enkelt spørreskjema. Feilkildene og usikkerhetsmomentene vil også av den grunn være altfor store.

Med sju sosiale variabler og ni språklige variabler har jeg i alt utført 63 krysninger. I dette delkapitlet vil jeg hovedsakelig fremstille de signifikante krysningene, men jeg vil også kommentere interessante tendenser som ikke er signifikante der hvor jeg mener disse fremkommer. Jeg har valgt å kommentere resultatene knyttet til hver sosiale variabel. I beskrivelsen av de sosiale variablene vil jeg først kommentere hvilke tendenser som fantes i de ni krysningene knyttet til hver sosiale variabel. Deretter vil jeg kommentere de signifikante resultatene. Signifikante resultater kan deles inn i tre grupper, alt etter hvor sterk sammenheng som påvises. Den første gruppen er de resultater som er signifikant sterke. Sammenhengen mellom variablene er sterk hvis den er over 0,5. Den andre gruppen er de relativt sterke resultatene. Resultatet er relativt sterkt hvis det befinner seg over 0,3. Den tredje gruppen er de moderate samvariasjonene. Sammenhengen er moderat hvis den er over 0,2.⁴¹ I hver bivariate krysning vil jeg legge liten vekt på respondentene som har svart ”vet ikke” mv. Der jeg likevel finner disse respondentenes svar interessante, vil jeg ta dem med. De sosiale variablene er merket med kursiv, mens de språklige variablene og deres verdier er markert med anførselstegn.

4.2.2 Kommunevariabelen

For den sosiale variabelen *kommune* og holdning til egen dialekt finnes det mange fellestrekk mellom hva respondentene fra de to kommunene har svart. Det er likevel forskjellene dem imellom som er det mest interessante.

⁴¹ Dette er i tråd med målene som generelt blir brukt i samfunnsvitenskapene. (Johannesen/Tufte 2002:183) (Johannesen mfl. 2004:288) Det standardiserte og normerte mål jeg bruker for å bestemme styrken på sammenhengen mellom variablene er Cramers V. Se forøvrig delkapittel 2.5 for nærmere forklaring.

Tabell 4.1 Kommune: Hvorvidt respondentene synes at de snakker dialekt

Svaralternativ	Porsgrunn	Tromsø
Ja	37 %	86 %
Nei, likt bokmål	59 %	13 %
Nei, likt nynorsk	1 %	0 %
Vet ikke	3 %	1 %
N	105	94
Cramers V = 0,510. Signifikant		

Spørsmål: Synes du at du snakker dialekt?

Forskjellen mellom respondentene fra de to kommunene dreier seg for det første om hvilken av de to respondentgruppene som hevder å snakke ”dialekt”. Her er det store forskjeller. 37 % av respondentene fra Porsgrunn har her svart at de selv synes at de snakker ”dialekt”, mens 59 % synes at de snakker ”likt bokmål”. Ser vi derimot på respondentene som bor i Tromsø, så har 86 % svart at de selv synes at de snakker ”dialekt”, mens kun 13 % hevder at de snakker ”likt bokmål”. Vi ser dermed en tendens til at respondentene fra Porsgrunn i langt større grad enn respondentene fra Tromsø, har svart at de snakker ”likt bokmål”, mens respondentene fra Tromsø i større grad enn respondentene fra Porsgrunn, synes at de snakker ”dialekt”. Den statistiske sammenhengen mellom disse to variablene viser seg å være signifikant og sterk.

Tabell 4.2 Kommune: Hva respondentene synes om sin egen dialekt

Svaralternativ	Porsgrunn	Tromsø
Svært fin	10 %	13 %
Ganske fin	15 %	11 %
Helt OK	62 %	72 %
Mindre fin	9 %	0 %
Svært lite fin	3 %	0 %
Vet ikke	2 %	3 %
N	105	97
Cramers V = 0,258. Signifikant		

Spørsmål: Hva synes du om din egen dialekt?

Jeg har også fått et signifikant resultat av kryssningen mellom de to variablene ”Hva synes du om din egen dialekt?” og *kommune*. Resultatet er interessant. Her går det fram at respondentene fra Porsgrunn og Tromsø har ulike oppfatninger om sin egen dialekt, og de beskriver dialekten i kommunen ulikt. Hovedtendensen viser at flertallet av respondentene i begge kommunene synes at dialekten i kommunen er ”helt ok”. Likevel ser vi en tendens til at

respondentene fra Porsgrunn, i større grad enn respondentene fra Tromsø, ser på sin egen dialekt som ”mindre fin” og ”svært lite fin”. Denne sammenhengen er moderat sterk.

Tabell 4.3 Kommune: Hvordan respondentene karakteriserer dialekten i kommunen de bor i

Svaralternativ	Porsgrunn	Tromsø
Svært fin	5 %	10 %
Ganske fin	6 %	20 %
Helt OK	69 %	67 %
Mindre fin	14 %	2 %
Svært lite fin	3 %	0 %
Vet ikke	3 %	1 %
N	104	97
Cramers V = 0,335. Signifikant		

Spørsmål: Hvordan vil du karakterisere dialekten i kommunen du bor i?

Det tredje signifikante resultatet jeg har funnet ved hjelp av en kryssning av ovennevnte variabler. Kryssningen viser oss at henholdsvis 10 % og 20 % av Tromsø-respondentene karakteriserer dialekten sin som ”ganske fin” og ”svært fin”, mens respondentene i Porsgrunn i større grad karakteriserer sin dialekt som ”mindre fin” og ”svært lite fin”. Vi gjenkjenner her noe av den samme tendensen som i forrige spørsmål; Tromsøværingene karakteriserer i større grad enn respondentene fra Porsgrunn, dialekten sin som fin. Sammenhengen mellom *kommune* og karakteristikken av egen dialekt er relativt sterk.

Tabell 4.4 Kommune: Hvor knyttet respondentene er til stedet hvor de bor på grunn av dialekten

Svaralternativ	Porsgrunn	Tromsø
Svært nært	10 %	14 %
Ganske nært	26 %	41 %
Verken nært eller lite	29 %	28 %
Ganske lite	16 %	8 %
Svært lite	16 %	6 %
Vet ikke	3 %	2 %
N	104	95
Cramers V = 0,236. Signifikant		

Spørsmål: I hvilken grad føler du deg knyttet til stedet der du bor pga. dialekten?

For det fjerde har respondentene svart ulikt på spørsmålet om hvor nært knyttet de føler seg til stedet de bor på grunn av dialekten. 3 av 10 respondenter i begge kommuner føler seg ”verken nært eller fjernt knyttet til stedet” på grunn av dialekten. Imidlertid føler nesten 6 av 10 tromsøværingene seg ”svært nært” eller ”ganske nært” knyttet til stedet de bor på grunn av dialekten, mens nesten 4 av 10 porsgrunnsfolk gjør det samme. Når det gjelder de mer

negative svaralternativene knyttet til dette spørsmålet, har dobbelt så mange respondenter fra Porsgrunn som fra Tromsø krysset av for at dialekten ikke knytter dem ”ganske lite” eller ”svært lite” til kommunen de nå bor i. Det kan derfor konstanteres en tendens til at respondentene fra Tromsø i større grad enn respondentene fra Porsgrunn føler at dialekten knytter dem nærmere kommunen de bor i. Sammenhengen mellom variablene er moderat, men signifikant.

Tabell 4.5 Kommune: I hvilken grad respondentene mener å holde på dialekten

Svaralternativ	Porsgrunn	Tromsø
Svært godt	13 %	27 %
Ganske godt	47 %	53 %
Verken godt eller dårlig	28 %	15 %
Ganske dårlig	8 %	2 %
Svært dårlig	3 %	1 %
Vet ikke	2 %	2 %
N	105	96
Cramers V = 0,255. Signifikant		

Spørsmål: I hvilken grad holder du på dialekten din – etter din mening?

Det femte signifikante resultatet i denne spørsmålsgruppen dreier seg om i hvilken grad respondentene selv hevder å holde på dialekten. Nesten halvparten av respondentene i hver kommune har svart at de holder ”ganske godt” på dialekten. Ved alternativet ”svært godt” svarte over dobbelt så mange respondenter fra Tromsø dette, sammenlignet med respondenter fra Porsgrunn. Over dobbelt så mange respondenter fra Porsgrunn som fra Tromsø, valgte de to negative svaralternativene, og nesten dobbelt så mange porsgrunnsfolk som tromsøværingene var likegyldige til i hvilken grad de holder på dialekten. Ut fra disse svarene kan vi se en tendens til at respondentene som bor i Tromsø gir uttrykk for at de holder bedre på dialekten enn hva respondentene i Porsgrunn gjør. Sammenhengen mellom disse to variablene er moderat og signifikant.

Tabell 4.6 Kommune: Hvorvidt respondentene endrer på dialekten

Svaralternativ	Porsgrunn	Tromsø
Ja, på jobb	12 %	9 %
Ja, i andre formelle situasjoner	23 %	13 %
Ja, i uformelle situasjoner	12 %	1 %
Annet	5 %	12 %
Nei, endrer ikke på dialekten	49 %	66 %
N	101	94
Cramers V = 0,296. Signifikant		

Spørsmål: Hender det at du selv endrer på dialekten din? I hvilke sammenhenger?

Det sjette og siste signifikante resultatet får vi ved en krysning mellom variabelen *kommune* og spørsmålet "Endrer du på dialekten?". Her ser vi, til forskjell fra de andre signifikante resultatene, at det finnes fellestrekk i hva respondentene har svart. Flertallet av respondentene fra begge kommuner hevder "ikke å ikke endre på dialekten". Blant de som likevel gjør det, endres dialekten oftere i "andre formelle situasjoner" enn i jobbsammenheng. Likevel er det nesten dobbelt så mange respondenter fra Porsgrunn som endrer dialekten i uformelle og formelle situasjoner som fra Tromsø. Respondentene fra Tromsø oppgir i større grad andre grunner for hvorfor de endrer på dialekten enn hva respondentene fra Porsgrunn gjør. Og respondentene som endrer dialekten gjør det oftest for "å tydeliggjøre språket". Denne sammenhengen er relativt sterk.

Ved alle krysningene av den sosiale variabelen *kommune* og de ni språklige variablene som omhandler holdning til egen dialekt,⁴² finnes det en sammenheng mellom variablene. Seks av de ni krysningene er signifikante, en av disse har en sterk sammenheng, mens to andre er relativt sterke og tre andre sammenhenger er moderate. Det kan konstateres at det finnes tydelige tendenser i materialet til at det er store forskjeller mellom respondentgruppens forhold til egen dialekt, og at dette kan være geografisk betinget. På bakgrunn av dette vil jeg derfor hevde at det finnes en sterk sammenheng mellom den sosiale variabelen *kommune* og "holdning til egen dialekt", samt at kommune derfor er av betydning for respondentenes holdning til egen dialekt.

4.2.3 Bostedsvariabelen

Når det dreier seg om den sosiale variabelen *bosted*, er det kun én sammenheng som er signifikant. Likevel ser vi at det er flere forskjeller enn fellestrekk mellom hva de to

⁴² Den språklige variabelen "Viktig å holde på dialekten?" blir behandlet senere i dette kapitlet.

respondentgruppene, sentrumsrespondentene og utkantrespondentene, har svart. For at leseren skal kunne danne seg et pålitelig bilde av analysen, er det viktig å være klar over at respondentene er skjevt fordelt på de to respondentgruppene. 79 % av respondentene er sentrumsrespondenter, mens kun 21 % er utkantrespondenter.⁴³

Tabell 4.7 Bosted: I hvilken grad respondentene holder på dialekten

Svaralternativ	Sentrums- respondentene	Utkant- respondentene
Svært godt	23 %	7 %
Ganske godt	49 %	51 %
Verken godt eller dårlig	22 %	20 %
Ganske dårlig	3 %	12 %
Svært dårlig	2 %	2 %
Vet ikke	1 %	7 %
N	160	41
Cramers V = 0,291. Signifikant		

Spørsmål: I hvilken grad holder du på dialekten din – etter din mening?

Det eneste signifikante resultatet jeg fikk med den sosiale variabelen *bosted* var i krysningen med den språklige variabelen ”I hvilken grad holder du på dialekten din – etter din mening?”. Sentrumsrespondentene har den største andelen av respondenter som har valgt de positive svaralternativene, mens de er i mindretall ved de negative svaralternativene. Sentrumsrespondentene hevder altså å holde bedre på dialekten sin enn hva utkantrespondentene gjør. Denne sammenhengen mellom de to variablene er moderat og signifikant.

Det finnes imidlertid flere interessante resultat og tendenser knyttet til den sosiale variabelen *bosted* som jeg mener bør kommenteres, men som ikke er signifikante.

Tabell 4.8 Bosted: Hvorvidt respondentene ofte diskuterer temaet dialekt

Svaralternativ	Sentrums- respondentene	Utkant- respondentene
Ja, svært ofte	7 %	5 %
Ja, av og til	65 %	76 %
Nei, aldri	28 %	19 %
N	161	42
Cramers V = 0,095. Ikke signifikant.		

Spørsmål: Er dialekt et tema du ofte diskuterer med andre?

⁴³ Respondentene som bor i eller nær sentrum av kommunen vil heretter bli henvist til som sentrumsrespondentene. Respondentene som bor et annet sted i kommunen vil heretter bli henvist til som utkantrespondentene.

Et av disse er knyttet til hvor ofte sentrumsrespondentene og utkantrespondentene diskuterer temaet dialekt. Her oppgir sentrumsrespondentene i høyere grad enn utkantrespondentene at de diskuterer det ”svært ofte” og ”aldri”. Utkantsrespondentene diskuterer derimot i større grad temaet ”av og til”. Likevel er fellestrekket at over seks av ti respondenter diskuterer temaet dialekt av og til.

Tabell 4.9 Bosted: Hvorvidt respondentene synes at de snakker dialekt

Svaralternativ	Sentrums- respondentene	Utkant- respondentene
Ja	62 %	54 %
Nei, likt bokmål	35 %	46 %
Nei, likt nynorsk	1 %	0 %
Vet ikke	3 %	0 %
N	158	41
Cramers V = 0,119. Ikke signifikant.		

Spørsmål: Synes du at du snakker dialekt?

En annen forskjell mellom sentrums- og utkantrespondentene er knyttet til hvorvidt respondentene selv synes at de snakker dialekt. Sentrumsrespondentene har en større andel respondenter som hevder selv å snakke ”dialekt”, enn hva utkantrespondentene har. Disse har imidlertid en større andel respondenter som hevder at de snakker ”likt bokmål” enn hva sentrums-respondentene har.

Tabell 4.10 Bosted: Hvorvidt respondentene føler seg knyttet til stedet hvor de bor pga. dialekten

Svaralternativ	Sentrums- respondentene	Utkant- respondentene
Svært nært	13 %	8 %
Ganske nært	34 %	30 %
Verken nært eller lite	30 %	25 %
Ganske lite	13 %	13 %
Svært lite	10 %	18 %
Vet ikke	1 %	8 %
N	159	40
Cramers V = 0,195. Ikke signifikant.		

Spørsmål: I hvilken grad føler du deg knyttet til stedet der du bor pga. dialekten?

En siste forskjell er relatert til hvilke respondenter som føler seg mest knyttet til stedet hvor de bor på grunn av dialekten. Det er egentlig ikke store forskjeller mellom hva de to respondentgruppene har svart på dette spørsmålet. Likevel er det blant sentrumsrespondentene

ved de fleste alternativene flere som har svart dette, men andelen er aldri på mer enn 7,5 %. Til tross for dette må vi kunne si at sentrumsrespondentene føler seg litt nærmere knyttet til stedet de bor på grunn av dialekten, enn hva utkantrespondentene gjør.

Den sosiale variabelen *bosted* gir oss altså flere interessante tendenser, men bare én signifikant sammenheng. Jeg vil derfor ikke hevde at det er en sterk sammenheng mellom den sosiale variabelen *bosted* og holdning til egen dialekt, og at *bosted* derfor heller ikke er av stor betydning for respondentenes holdning til egen dialekt.

4.2.4 Kjønnsvariabelen

Med den sosiale variabelen *kjønn* har jeg fått to signifikante resultat. Med denne variabelen forekommer det også flere likheter i svarene til de to respondentgruppene, enn det har forekommet ved de to tidligere sosiale variablene *kommune* og *bosted*.

Tabell 4.11 Kjønn: Hvorvidt respondentene ofte diskuterer temaet dialekt

Svaralternativ	Kvinne	Mann
Ja, svært ofte	6 %	7 %
Ja, av og til	77 %	55 %
Nei, aldri	17 %	38 %
N	113	89
Cramers V = 0,246. Signifikant		

Spørsmål: Er dialekt et tema du ofte diskuterer med andre?

Det første signifikante resultatet fikk jeg ved å se på hvor ofte de mannlige og kvinnelige respondentene diskuterer temaet dialekt. Her ser vi likheter i svarene fra respondentene, men også en interessant forskjell. Både de mannlige og kvinnelige respondentene har hovedsakelig svart at de diskuterer temaet ”av og til”, og det er nesten like mange kvinner som menn som diskuterer temaet ”svært ofte”. Det er imidlertid dobbelt så mange mannlige respondenter som hevder ”aldri” å diskutere temaet. Sammenhengen mellom disse to variablene er moderat og signifikant.

Tabell 4.12 Kjønn: Hvorvidt respondentene mener det er viktig å holde på dialekten

Svaralternativ	Kvinne	Mann
Ja	85 %	72 %
Nei	10 %	15 %
Vet ikke	5 %	13 %
N	109	88
Cramers V = 0,184. Signifikant		

Spørsmål: Mener du at det er viktig å holde på dialekten sin?

Det andre signifikante resultatet fikk jeg ved å studere hvorvidt respondentene synes det er viktig å holde på dialekten. Her ser vi et fellestrekk mellom de to respondentgruppene. Både flertallet av de mannlige og de kvinnelige respondentene synes det er viktig å holde på dialekten. Men mennene har en større andel respondenter som har svart at de ikke synes det er viktig å holde på dialekten og som har svart ”vet ikke” på dette spørsmålet, enn hva kvinnene har. Samvariasjonen mellom variablene er svak.

Tabell 4.13 Kjønn: I hvilken grad respondentene mener å holde på dialekten

Svaralternativ	Kvinne	Mann
Svært godt	27 %	11 %
Ganske godt	44 %	56 %
Verken godt eller dårlig	19 %	25 %
Ganske dårlig	5 %	6 %
Svært dårlig	3 %	1 %
Vet ikke	3 %	1 %
N	111	89
Cramers V = 0,221. Ikke signifikant.		

Spørsmål: I hvilken grad holder du på dialekten din – etter din mening?

En interessant tendens, men ikke et signifikant resultat, ser vi ved å studere i hvilken grad de to kjønnene hevder å holde på dialekten. Den største forskjellen finnes blant respondentene som synes at de holder ”svært godt” på dialekten. Dette har nesten tre ganger så mange kvinnelige som mannlige respondenter svart. En mindre forskjell er at det er flere menn enn kvinner som holder ”verken godt eller dårlig” på dialekten, mens det er omtrent like mange kvinner som menn som mener å holde ”ganske dårlig” og ”svært dårlig” på dialekten.

Ut fra disse krysningene mellom den sosiale variabelen *kjønn* og de språklige variablene vil jeg hevde at *kjønn* ikke har sterk betydning for respondentenes holdning til egen dialekt. Kun to av sammenhengene er signifikante, og en av disse er av moderat styrke. Jeg vil derfor påstå at det finnes en svak sammenheng mellom den sosiale variabelen *kjønn* og holdning til egen dialekt.

4.2.5 Aldersvariabelen

Den sosiale variabelen *alder* har gitt meg ett signifikant resultat.

Tabell 4.14 Alder: Hvorvidt respondentene synes at de snakker dialekt

Svaralternativ	1929 - 1953	1954 - 1973	1974 - 1986
Ja	49 %	68 %	69 %
Nei, likt bokmål	45 %	32 %	31 %
Nei, likt nynorsk	1 %	0 %	0 %
Vet ikke	5 %	0 %	0 %
N	82	75	42
Cramers V = 0,178. Signifikant			

Spørsmål: Synes du at du snakker dialekt?

På spørsmålet om respondentene selv synes at de snakker dialekt, ser vi ulikheter i svarene fra de ulike respondentgruppene. Tendensen i undersøkelsesmaterialet viser at det er de yngste respondentene som i høyest grad hevder at de snakker ”dialekt”, nesten sju av ti respondenter i begge de to yngste aldersgruppene har svart dette. Det er de eldste respondentene som i høyest grad hevder at de snakker ”likt bokmål”. Sammenhengen mellom disse variablene er svak.

Tabell 4.15 Alder: Hvordan respondentene karakteriserer dialekten i kommunen de bor i

Svaralternativ	1929 - 1953	1954 - 1973	1974 - 1986
Svært fin	6 %	7 %	11 %
Ganske fin	12 %	10 %	18 %
Helt OK	71 %	70 %	59 %
Mindre fin	7 %	10 %	9 %
Svært lite fin	0 %	3 %	2 %
Vet ikke	4 %	1 %	0 %
N	83	74	44
Gamma = - 0,089. Ikke signifikant.			

Spørsmål: Hvordan vil du karakterisere dialekten i kommunen du bor i?

Det finnes en annen ulikhet i svarene fra respondentene som er interessant, men ikke signifikant. Flertallet av respondentene i hver aldersgruppe har svart at de karakteriserer dialekten i kommunen som ”helt ok”. Det interessante er at det er den yngste aldersgruppen som i størst grad har karakterisert dialekten i som ”ganske fin” eller ”svært fin.” Den høyeste andelen av respondenter som har karakterisert dialekten i kommunen som ”mindre fin” og ”svært lite fin” er den mellomste aldersgruppen.

Tabell 4.16 Alder: Hva respondentene synes om sin egen dialekt

Svaralternativ	1929 - 1953	1954 - 1973	1974 - 1986
Svært fin	6 %	11 %	23 %
Ganske fin	15 %	12 %	11 %
Helt OK	70 %	69 %	57 %
Mindre fin	5 %	6 %	2 %
Svært lite fin	0 %	1 %	4 %
Vet ikke	4 %	1 %	3 %
N	84	74	44
Gamma = - 0,174 Ikke signifikant.			

Spørsmål: Hva synes du om din egen dialekt?

En annen interessant forskjell i svarene fra de ulike aldersgruppene er knyttet til hva respondentene synes om sin egen dialekt. Over 50 % av respondentene i alle aldersgruppene har svart at de synes at dialekten er ”helt ok”. Rundt 10 % av alle aldersgruppene har svart at dialekten er ”ganske fin”. Det interessante er unntaket; kun 6 % av den eldste aldersgruppen har svart at dialekten er ”svært fin”, mens 23 % av den yngste aldersgruppen har svart det samme. Her ser vi altså at det, som ved forrige spørsmål, er den yngste aldersgruppen som i størst grad synes at dialekten er ”svært fin”.

Ut fra disse kryssningene vil jeg påstå at *alder* ikke nødvendigvis er av like sterk betydning for respondentenes holdning til egen dialekt som med *bosted* og *kjønn*. Samtidig vil jeg påpeke at det i samvariasjonen mellom alder og variabler som ikke var signifikante, er flere fellestrekk i svarene fra respondentene enn det er ulikheter. Jeg vil med andre ord hevde at det finnes interessante tendenser knyttet til den sosiale variabelen *alder*.

4.2.6 Oppvekstvariabelen

I de ni kryssningene med den sosiale variabelen *oppvekst*, finner vi flere samsvar enn forskjeller mellom hva de to respondentgruppene, de fastboende og tilflytterne har svart. Jeg har imidlertid kun fått ett signifikant resultat.

Tabell 4.17 Oppvekst: Hvorvidt respondentene ofte diskuterer temaet dialekt

Svaralternativ	Fastboende (oppvekst i kommunen)	Tilflytter (ikke oppvekst i kommunen)
Ja, svært ofte	7 %	6 %
Ja, av og til	60 %	78 %
Nei, aldri	33 %	16 %
N	119	82
Cramers V = 0,195. Signifikant		

Spørsmål: Er dialekt et tema du ofte diskuterer med andre?

En av ulikhetene som kommer frem av dataene er at det er langt flere tilflyttere som diskuterer temaet dialekt "av og til", enn det er fastboende. Samtidig er det ganske mange flere fastboende respondenter som "aldri diskuterer temaet" dialekt. Tendensen viser dermed at tilflytterne diskuterer temaet dialekt langt hyppigere enn hva de fastboende respondentene gjør. Sammenhengen mellom disse to variablene er svak.

Det at det kun er en signifikant sammenheng mellom den sosiale variabelen *oppvekst* og de ni språklige variablene som representerer holdning til egen dialekt, kan tyde på at den sosiale variabelen *oppvekst* ikke er av stor betydning for respondentenes holdning til egen dialekt. Det fantes heller ingen andre interessante forskjeller eller likheter i krysningene mellom den sosiale variabelen *oppvekst* og de språklige variablene. Jeg vil dermed ikke påstå at det er en sterk sammenheng mellom de to.

4.2.7 Utdanningsvariabelen

På lik linje med de sosiale variablene *bosted*, *alder* og *oppvekst* har jeg også ved den sosiale variabelen *utdanning* kun fått ett signifikant resultat.

Tabell 4.18 Utdanning: Hvorvidt respondentene ofte diskuterer temaet dialekt

Svaralternativ	Grunnskole	Videregående skole	Høyere utdanning	Annen utdanning
Ja, svært ofte	5 %	5 %	8 %	7 %
Ja, av og til	44 %	73 %	73 %	71 %
Nei, aldri	51 %	21 %	19 %	21 %
N	39	75	74	14
Cramers V = 0,201. Signifikant				

Spørsmål: Er dialekt et tema du ofte diskuterer med andre?

Det er også her, som ved den sosiale variabelen *oppvekst*, at den språklige variabelen "Er dialekt et tema du diskuterer ofte?" har gitt et signifikant resultat. Det viser seg at det er

forskjellig hvor ofte respondentene i de ulike utdanningsgruppene diskuterer temaet dialekt. Fem av ti respondenter i respondentgruppen med lavest utdanning diskuterer aldri temaet dialekt, det gjør heller ikke to av ti respondenter i alle de andre gruppene. Sju av ti respondenter med videregående, høyere eller annen utdanning som høyeste fullførte utdanning, diskuterer imidlertid temaet ”av og til”, mens kun fire av ti respondenter med grunnskoleutdanning gjør det. Tendensen ser dermed ut til å være at jo høyere utdannelse man har, jo oftere diskuterer man temaet dialekt. Sammenhengen mellom disse variablene er moderat sterk.

Tabell 4.19 Utdanning: Hvorvidt respondentene synes at de snakker dialekt

Svaralternativ	Grunnskole	Videregående skole	Høyere utdanning	Annen utdanning
Ja	54 %	56 %	70 %	50 %
Nei, likt bokmål	39 %	43 %	30 %	43 %
Nei, likt nynorsk	3 %	0 %	0 %	0 %
Vet ikke	5 %	1 %	0 %	7 %
N	39	75	70	14

Cramers V = 0,147 Ikke signifikant.

Spørsmål: Synes du at du snakker dialekt?

En annen interessant forskjell som ikke er signifikant, viser at det er respondentene med høyest utdanning som hevder i størst grad å snakke dialekt. Tendensen viser også at det er jevnt over er fire av ti respondenter i alle aldersgrupper som oppgir å snakke ”likt bokmål”. Unntaket er respondentgruppen med høyere utdanning, her har 3 av 10 svart at de snakker likt bokmål.

De øvrige språklige variabler knyttet til respondentenes utdanning har ikke gitt signifikante resultater, og jeg vil derfor ikke kommentere disse videre. Dermed vil jeg påstå at den sosiale variabelen *utdanning* ikke er av sterk betydning for respondentenes holdning til egen dialekt.

4.2.8 Valgferdsvariabelen

Hva angår den sosiale variabelen *valgferd*, har jeg imidlertid fått flere signifikante resultat, og jeg har funnet flere interessante tendenser enn ved de sosiale variablene *bosted*, *kjønn*, *alder*, *oppvekst* og *utdanning*. Her er det store forskjeller mellom hva de ulike respondentene har svart.

Tabell 4.20 Valgferd: Hva respondentene synes om sin egen dialekt

Svaralternativ	SV	AP	KrF	H	FrP	Andre	Stemte ikke
Svært fin	23 %	4 %	8 %	10 %	4 %	0 %	17 %
Ganske fin	11 %	13 %	23 %	28 %	7 %	0 %	0 %
Helt OK	63 %	70 %	62 %	59 %	85 %	67 %	75 %
Mindre fin	0 %	8 %	8 %	4 %	4 %	0 %	4 %
Svært lite fin	3 %	2 %	0 %	0 %	0 %	0 %	4 %
Vet ikke	0 %	4 %	0 %	0 %	0 %	33 %	0 %
N	35	53	13	29	27	6	24

Cramers V = 0,287. Signifikant

Spørsmål: Hva synes du om din egen dialekt?

Hva synes så respondentene om sin egen dialekt? Uavhengig av hvilket parti respondentene stemte på ved forrige stortingsvalg, synes flertallet av respondentene at dialekten deres er "helt ok". Det er SV som har flest sympatisører som synes at dialekten deres er "svært fin", mens det er KrF og Høyre som har flest sympatisører som synes at deres egen dialekt er "ganske fin". Samlet er det AP som har flest sympatisører som synes at dialekten deres er "mindre fin" og "svært lite fin". Sammenhengen mellom variablene er signifikant og moderat.

Tabell 4.21 Valgferd: Hvorvidt respondentene føler seg knyttet til stedet hvor de bor pga. dialekten

Svaralternativ	SV	AP	KrF	H	FrP	Andre	Stemte ikke
Svært nært	9 %	17 %	8 %	10 %	15 %	0 %	4 %
Ganske nært	40 %	36 %	31 %	31 %	26 %	50 %	30 %
Verken nært eller lite	31 %	28 %	31 %	31 %	26 %	33 %	35 %
Ganske lite	11 %	9 %	31 %	3 %	19 %	0 %	13 %
Svært lite	9 %	8 %	0 %	21 %	15 %	17 %	13 %
Vet ikke	0 %	2 %	0 %	3 %	0 %	0 %	4 %
N	35	53	13	29	27	6	23

Cramers V = 0,265. Signifikant

Spørsmål: I hvilken grad føler du deg knyttet til stedet hvor du bor pga. dialekten?

Ser vi på hvor nært respondentene føler seg knyttet til stedet hvor de bor på grunn av dialekten, ser vi at respondentene som sympatiserer med SV og AP er de som i størst grad føler seg "svært nært" eller "ganske nært" knyttet til stedet. KrF har den største andelen av sympatisører som føler seg "ganske lite" knyttet til stedet, mens det er Høyre som har den største andelen av sympatisører som føler seg "svært lite" knyttet til stedet på grunn av dialekten. Samvariasjonen mellom disse to variablene er moderat og signifikant.

Tabell 4.22 Valgafferd: Hvorfor respondentene endrer på dialekten

Svaralternativ	SV	AP	KrF	H	FrP	Andre	Stemte ikke
For å tydeliggjøre språket	80 %	63 %	73 %	79 %	56 %	50 %	60 %
Fordi jeg vil snakke penere	0 %	5 %	9 %	0 %	44 %	0 %	10 %
Annet	20 %	32 %	8 %	21 %	0 %	50 %	30 %
N	20	19	11	19	9	4	10

Cramers V = 0,442. Signifikant

Spørsmål: Hvis du endrer på dialekten, hvorfor gjør du det?

Også på spørsmålet om hvorfor respondentene endrer på dialekten, ser vi noen interessante tendenser. 68 % av alle respondentene som tidligere har svart at de endrer på dialekten, svarer her at de gjør det ”for å tydeliggjøre språket”. Det er SV, KrF og Høyre som har de største andelene av sympatisører som gjør dette. Det er respondentene som ved forrige stortingsvalg stemte på FrP, som i størst grad endrer på dialekten sin ”for å snakke penere”. Det er tilhengerne av AP som i størst grad oppgir ”andre grunner” for hvorfor de endrer på dialekten sin. Sammenhengen mellom disse to variablene er signifikant og statistisk relativt sterk.

Det finnes imidlertid flere interessante tendenser knyttet til den sosiale variabelen *valgafferd*, som jeg mener bør kommenteres, men som ikke er signifikante.

Tabell 4.23 Valgafferd: Hvorvidt respondentene ofte diskuterer temaet dialekt

Svaralternativ	SV	AP	KrF	H	FrP	Andre	Stemte ikke
Ja, svært ofte	9 %	4 %	23 %	7 %	4 %	0 %	8 %
Ja, av og til	80 %	66 %	54 %	76 %	59 %	83 %	58 %
Nei, aldri	11 %	30 %	23 %	17 %	37 %	17 %	33 %
N	35	53	13	29	27	6	24

Cramers V = 0,218. Ikke signifikant

Spørsmål: Er dialekt et tema du ofte diskuterer med andre?

En av disse er knyttet til hvor ofte respondentene hevder å diskutere temaet dialekt. Tendensen viser, som ved mange av de andre sosiale variablene, at det er respondentene som stemte på SV og KrF som i størst grad diskuterer temaet dialekt svært ofte. Flertallet blant Høyre-velgerne diskuterer temaet ”av og til”. Det er respondentene som stemte på FrP som i størst grad aldri diskuterer temaet dialekt.

Tabell 4.24 Valgferd: Hvorvidt respondentene synes at de snakker dialekt

Svaralternativ	SV	AP	KrF	H	FrP	Andre	Stemte ikke
Ja	71 %	60 %	75 %	59 %	48 %	80 %	65 %
Nei, likt bokmål	29 %	34 %	25 %	41 %	44 %	20 %	35 %
Nei, likt nynorsk	0 %	2 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %
Vet ikke	0 %	4 %	0 %	0 %	7 %	0 %	0 %
N	35	53	12	29	27	5	23

Cramers V = 0,187. Ikke signifikant

Spørsmål: Synes du at du snakker dialekt?

Hvis vi ser på hvorvidt respondentene selv synes at de snakker dialekt stemte den største andelen av respondentene, som hevder at de snakker likt bokmål, på Høyre og FrP ved forrige valg. Flertallet av sympatisørene til alle de politiske partiene hevder likevel å snakke ”dialekt”. Det er andre partier, KrF og SV, som har den største andelen av tilhengere som hevder å snakke dialekt.

Tabell 4.25 Valgferd: Hvordan respondentene karakteriserer dialekten i kommunen de bor i

Svaralternativ	SV	AP	KrF	H	FrP	Andre	Stemte ikke
Svært fin	11 %	4 %	0 %	10 %	0 %	0 %	9 %
Ganske fin	14 %	13 %	23 %	10 %	4 %	17 %	13 %
Helt OK	66 %	66 %	69 %	62 %	89 %	67 %	74 %
Mindre fin	9 %	11 %	8 %	14 %	0 %	17 %	0 %
Svært lite fin	0 %	0 %	0 %	0 %	7 %	0 %	4 %
Vet ikke	0 %	6 %	0 %	3 %	0 %	0 %	0 %
N	35	53	13	29	27	6	23

Cramers V = 0,245. Ikke signifikant

Spørsmål: Hvordan vil du karakterisere dialekten i kommunen du bor i

Også når det gjelder hvordan respondentene har valgt å karakterisere dialekten i kommunen de bor i, framkommer en viktig tendens. Som vi har sett tidligere; flertallet har karakterisert dialekten i kommunen som ”helt ok”. Det som derimot er interessant, er at det er påvist størst statistisk avstand mellom respondentene med tilhørighet til SV og FrP. SV er partiet med flest sympatisører som har karakterisert dialekten i kommunen som ”svært fin” og ”ganske fin”, mens FrP er det partiet som har flest sympatisører som synes at dialekten i kommunen er ”svært lite fin”.

Tabell 4.26 Valgatterferd: I hvilken grad respondentene mener å holde på dialekten

Svaralternativ	SV	AP	KrF	H	FrP	Andre	Stemte ikke
Svært godt	37 %	21 %	15 %	14 %	15 %	0 %	8 %
Ganske godt	49 %	51 %	62 %	52 %	44 %	50 %	63 %
Verken godt eller dårlig	9 %	15 %	23 %	28 %	30 %	33 %	25 %
Ganske dårlig	3 %	8 %	0 %	0 %	11 %	0 %	4 %
Svært dårlig	3 %	2 %	0 %	7 %	0 %	0 %	0 %
Vet ikke	0 %	4 %	0 %	0 %	0 %	17 %	0 %
N	35	53	13	29	27	6	24

Cramers V = 0,247. Ikke signifikant

Spørsmål: I hvilken grad holder du på dialekten din – etter din mening?

Ulikheter ser vi også på spørsmålet om i hvilken grad respondentene hevder å holde på sin egen dialekt. Som alltid hevder flertallet av sympatisørene til alle partiene å holde ”ganske godt” på dialekten sin. Det er respondentene som stemte på SV og AP som i størst grad hevder å holde ”svært godt” på dialekten. Respondentene som stemte på FrP hevder i størst grad å holde ”ganske dårlig” på dialekten, mens respondentene som stemte på Høyre i størst grad hevder å holde ”svært dårlig” på dialekten.

Tabell 4.27 Valgatterferd: Hvorvidt respondentene endrer på dialekten

Svaralternativ	SV	AP	KrF	H	FrP	Andre	Stemte ikke
Ja, på jobb	12 %	6 %	23 %	14 %	0 %	33 %	9 %
Ja, i andre formelle situasjoner	12 %	16 %	46 %	21 %	15 %	0 %	23 %
Ja, i uformelle situasjoner	6 %	8 %	0 %	10 %	4 %	17 %	5 %
Annet	18 %	2 %	8 %	10 %	8 %	17 %	5 %
Nei, endrer ikke på dialekten	53 %	69 %	23 %	45 %	73 %	33 %	59 %
N	34	51	13	29	26	6	22

Cramers V = 0,238. Ikke signifikant

Spørsmål: Hender det at du endrer på dialekten din? I hvilke sammenhenger?

Til slutt ønsker jeg å se på hvilket parti som har flest sympatisører som endrer på dialekten. Samlet hevder 57 % av alle respondentene at de ikke endrer på dialekten. Blant disse stemte den største andelen respondenter på FrP ved forrige valg. Sju av ti FrP-tilhengere hevder ikke å endre på dialekten. Motsetningsvis er det tilhengerne av KrF som hevder å endre oftest på dialekten, med tilhengerne av Høyre like bak. Det er sympatisører av andre partier og KrF som har flest respondenter som endrer dialekten ”på jobb”. KrF har også flest respondenter

som endrer dialekten ”i andre formelle situasjoner.” Imidlertid er det sympatisører av andre partier som endrer dialekten mest i ”uformelle situasjoner.”

Med disse interessante tendensene vil jeg påstå at *valgatferd* er av større betydning for respondentenes holdning til egen dialekt, enn mine andre sosiale variabler, med unntak av den sosiale variabelen *kommune*. Av de ni krysningene jeg har foretatt, er tre sammenhenger signifikante. En av disse er relativt sterk, og de to andre er moderate. Vi har også fått bekreftet statistisk at den største forskjellen i holdning til egen dialekt finnes mellom de partiene som teoretisk står lengst fra hverandre SV og FrP.

I dette kapitlet har jeg sagt lite om hvor viktig respondentene mener det er å holde på sin egen dialekt. Dette har jeg bevisst latt være å gjøre da jeg har oppdaget at det ikke finnes noen store ulikheter i svarene på dette spørsmålet, uavhengig av de sosiale variablene. Tendensen viser nemlig at uansett om respondenten er kvinne eller mann, ung eller gammel, fra Porsgrunn eller Tromsø, så synes sju av ti respondenter, at det er viktig å holde på sin egen dialekt. Dermed kan det se ut som om synet på viktigheten av å holde på sin egen dialekt, verken er geografisk eller sosialt betinget blant respondentene i mitt utvalg.

4.2.9 Oppsummering

Av de 63 krysningene mellom de sju bestemte sosiale variablene og de ni språklige variablene har jeg fått 15 signifikante resultat. Vi har sett at det er ved de sosiale variablene *kommune* og *valgatferd* at det finnes størst motsetninger mellom svarene til respondentene. Når det gjelder *kommune*, er det store forskjeller mellom respondentene som bor i Tromsø og de som bor i Porsgrunn. Også ved å studere respondentenes tilhørighet til de politiske partiene, kan det konstateres store forskjeller mellom hva respondentene har svart i spørreskjemaet. Det er også ved disse to sosiale variablene at jeg har funnet flest statistisk signifikante sammenhenger.

Mindre forskjeller, men likevel interessante tendenser, har jeg påvist ved de andre sosiale variablene som *kjønn* og *alder*. Ved de sosiale variablene *bosted*, *oppvekst* og *utdanning* har det kun kommet frem mindre interessante forskjeller i synet på egen dialekt.

4.2.10 Finnes det en sammenheng mellom bestemte sosiale variabler og holdning til dialekt i tv og radio?

I denne andre delen av resultatkapitlet vil jeg presentere data som er interessante for den andre problemstillingen: *Finnes det en sammenheng mellom bestemte sosiale variabler og holdning til dialekt i tv og radio?*

Dataene er hentet fra del tre i spørreskjemaet. Opprinnelig var det 21 spørsmål i denne delen, men jeg vil kun ta for meg 9 av dem. Spørsmålene jeg ikke vil ta med er:

- *Ser du på tv og hvilke kanaler ser du på?*(3.1)
- *Hører du på radio og hvilke kanaler hører du på?* (3.2)
- *Hvor mye ser du gjennomsnittlig på tv per uke?* (3.3)
- *Hvor mye hører du gjennomsnittlig på radio per uke?* (3.4)

Alle disse spørsmålene bidrar med verdifull informasjon om respondentens forhold til og bruk av tv og radio. De er nødvendige for å danne seg et bilde av tv- og radiobruken deres. Svarene viste derimot at det fantes små eller ingen interessante forskjeller mellom hvor mye eller lite respondentene så på tv eller hørte på radio per uke. Av den grunn vil jeg ikke ta for meg noen av disse spørsmålene i noen krysninger.

- *Hvilke programtyper foretrekker du å se på tv?* (3.5)
- *Hvilke programtyper foretrekker du å høre på radio?* (3.6)

Disse spørsmålene tok jeg med i spørreskjemaet for å prøve å kartlegge hvilke programtyper respondentene ser og hører mest på, og for å se om det finnes noen fellestrekk eller ulikheter mellom respondentenes vaner når de ser på tv og lytter til radio. Jeg oppdaget imidlertid at de fleste respondentene hadde krysset av for flere svaralternativ på disse spørsmålene, og det ble derfor statistisk vanskelig å systematisere disse dataene. En teoretisk årsak til at spørsmålene ble vanskelig å bearbeide, var at jeg kun hadde tatt med tre svaralternativ i spørreskjemaet, og at mange respondenter svarte med å foreslå alternative programtyper, da de ikke syntes at mine foreslåtte alternativ var gode nok.

- *Er det noen spesiell tv-/radiokanal du mener inneholder for mye dialekt?* (3.15)
- *Er det noen spesiell tv-/radiokanal du mener inneholder for lite dialekt?* (3.16)

Jeg har tidligere i data og metodekapitlet vært inne på at disse spørsmålene skapte kodeproblemer. I tillegg har over 60 % av alle respondentene svart ”nei”. Jeg har derfor en anelse om at respondentene kan ha blitt påvirket av spørsmålene til å svare nettopp dette. En årsak kan være at mine svaralternativ ved disse spørsmålene ikke er beskrivende nok.

Blant respondentene som ikke svarte ”nei” på dette spørsmålet, mente 7 % at NRK TV benytter ”for mye dialekt”. 3 % av respondentene svarte bare ”ja”, 2 % mente TV 2 benytter for mye dialekt og 2 % syntes at det er NRK P1 som benytter for mye dialekt. Hele 21 % av respondentene har svart ”vet ikke” på dette spørsmålet.

Blant kanalene som respondentene mener benytter "for lite dialekt" var radiokanalen P4 med 4 %. 2 % av respondentene synes at både NRK TV, TV 2 og Kanal 24 benytter for lite dialekt i sendingene sine. Hele 28 % av respondentene har svart "vet ikke" på dette spørsmålet.

- *Er det noen radio-/ tv- ansatt eller journalist du har lagt merke til på grunn av hans/ hennes dialekt, og evt. hvorfor? (3.17)*
- *Hvilket talemål vil du si at disse radio-/ tv-ansatte snakker? (3.19)*

Det første spørsmålet har jeg ikke med i denne delen av oppgaven fordi jeg har behandlet dette spørsmålet kvalitativt. Det andre spørsmålet er egentlig å betegne som et kvantitativt spørsmål, men jeg har valgt å tolke svarene jeg har fått på dette spørsmålet kvalitativt. Derfor er begge disse spørsmålene å finne i delkapitlet om kvalitative resultater pkt. 4.5.

- *Hva synes du; har dialekt noen funksjon i media? (3.20)*
- *Synes du at det i løpet av de siste ti årene har blitt en økt andel av dialekt i norsk tv og radio? (3.21)*

Det første spørsmålet har jeg ikke tatt med i analysen fordi jeg har behandlet det kvalitativt. Det andre spørsmålet har jeg heller ikke tatt med i analysen fordi jeg har en anelse om at dette spørsmålet kan ha vært med på å lede respondentene til å svare at det i løpet av de siste årene har blitt en økt andel med dialekt i norsk tv og radio (jf. hva jeg skrev i metodekapitlet). Det viser seg at over seks av ti respondenter, uavhengig av noen sosial variabel, hevder å ha lagt merke til en økning av dialekt i tv og radio de siste ti årene.⁴⁴

- *Synes du at dette temaet er interessant? (4.1)*
- *Synes du at det har vært interessant å svare? (4.2)*

Disse to spørsmålene er hentet fra del fire i spørreskjemaet "Hva du synes om undersøkelsen?". Spørsmålene er blitt behandlet kvantitativt og vil ikke inngå som en del av analysen, men resultatene vil kunne beskrive respondentenes interesse for undersøkelsen. Spørsmål 4.1 viste at 57 % syntes at temaet er interessant, 32 % syntes ikke temaet er

⁴⁴ Spørsmålene fra spørreskjemaet og de språklige variablene jeg dermed skal ta med i analysen er: (3.7) Hva mener du om dialektbruk på norske riksdekkende tv- og radiokanaler generelt? (3.8) Hva mener du om bruk av dialekt i nyhetssendingene i riksdekkende tv og radio? (3.9) Spørsmålene fra spørreskjemaet og de språklige variablene jeg dermed skal ta med i analysen er: Hva synes du om bruk av dialekt i underholdningsprogram i riksdekkende tv og radio? (3.10) Hva synes du om bruk av dialekt i meldingstjenester i riksdekkende tv og radio? (3.11) Hvilket talemål synes du bør brukes i distriktssendinger i radio og tv? (3.12) Bør man bruke mer dialekt i den lokale tv- og radiokanalen, enn i nasjonale media? (3.13) Når folk fra ditt distrikt blir intervjuet i radio eller tv, mener du at de skal snakke sin dialekt, eller skal de moderere seg? (3.14) Har du problemer med å forstå noen av dialektene som blir brukt i media? (3.18) Synes du at noen dialekter er mer egnet i tv og radio, enn andre?

interessant, mens 11 % har svart ”vet ikke”. Spørsmål 4.2 viste at 62 % syntes at det hadde vært interessant å svare, 28 % syntes ikke det og 10 % hadde svart ”vet ikke”. Det er altså flere respondenter som synes at det hadde vært interessant å svare, enn det var respondenter som syntes at temaet er interessant.

Hva gjelder de sosiale variablene, har jeg i del to de samme sosiale variablene som i delkapittel 4.2.1. Jeg vil dermed operere med de sju sosiale variablene *kommune, bosted, kjønn, alder, oppvekst, utdanning* og *valgatferd*. Også i dette delkapitlet har jeg i alt utført 63 krysninger. Jeg vil også i dette delkapitlet, som i det forrige, ta hver enkelt sosiale variabel nærmere i øyesyn. I beskrivelsen av de sosiale variablene vil jeg først kommentere hvilke tendenser som fantes i de ni krysningene knyttet til hver sosiale variabel. Jeg vil prioritere å kommentere mine signifikante resultat, men også kommentere andre interessante resultat. Jeg vil også i dette kapitlet si lite om respondentene som har svart ”vet ikke” mv. på spørsmålene. Der jeg imidlertid finner disse svarene interessante, vil jeg ta dem med.

4.2.11 Kommunevariabelen

Hva angår krysningene mellom den sosiale variabelen *kommune* og de ni språklige variablene som representerer holdning til dialekt i tv og radio, har jeg ikke fått noen signifikante resultat. Likevel ønsker jeg å peke på noen interessante tendenser.

Det første interessante resultatet gjelder hvilket talemål respondentene mener bør brukes i distriktssendinger i tv og på radio. I begge kommunene har sju av ti respondenter svart at det er ”dialekten i det distriktet sendingene kommer fra” som bør brukes. Ca. to av ti respondenter i begge kommunene synes imidlertid at man bør bruke ”normert bokmål”. Vi ser dermed at forskjellene mellom de to kommunene ikke er store.

Fellestrekk finner vi også i respondentenes svar på om det bør være mer dialekt i den lokale enn i den nasjonale tv- og/eller radiostasjonen. Det er også her få forskjeller mellom hvordan respondentene i de to kommunene har svart. Mer enn seks av ti respondenter i begge kommunene synes at man bør ha mer dialekt i den lokale tv- og/eller radiokanalen, mens to av ti respondenter i begge kommunene synes at man ikke bør ha mer dialekt i den lokale tv-/radiostasjonen.

Også ved spørsmålet om man bør moderere sin egen dialekt når man er i en intervjusituasjon, finner vi likheter i svarene til respondentene. Nesten ni av ti respondenter fra begge kommunene har svart at de synes at ”man bør snakke sin egen dialekt” når man blir intervjuet. Kun 7 % av respondentene synes at ”man bør moderere seg”, og her var andelen respondenter likt fordelt på de to kommunene.

Tabell 4.28 Kommune: Hva respondentene mener om dialekten i ulike programtyper

Variabler	For mye dialekt	Akkurat passe	For lite dialekt	Vet ikke	Cramers V	Signifikant
Dialekt generelt	P= 17 % T= 11 %	P= 67 % T= 65 %	P= 7 % T= 14 %	P=10 % T= 11 %	0,143	Nei
Dialekt i nyhetssendinger	P= 18 % T= 13 %	P= 72 % T= 66 %	P= 5 % T= 12 %	P= 5 % T= 9 %	0,171	Nei
Dialekt i underholdnings- program	P= 12 % T= 6 %	P= 74 % T= 65 %	P= 8 % T= 19 %	P= 7 % T= 10 %	0,192	Nei
Dialekt i meldingstjenester	P= 16 % T= 15 %	P= 72 % T= 71 %	P= 5 % T= 9 %	P= 7 % T= 5 %	0,095	Nei

Spørsmål: Hva mener du om dialekt på norske riksdekkende tv- og radiokanaler generelt? Hva synes du om bruk av dialekt i nyhetssendingene i riksdekkende tv og radio? Hva synes du om bruk av dialekt i underholdningsprogram i riksdekkende tv og radio? Hva synes du om bruk av dialekt i meldingstjenester i riksdekkende tv og radio?

Når vi så ser på ulikhetene i svarene fra respondentene, ser vi først på forskjellene og tendensene i spørsmålet om dialekt i fire ulike programtyper. Stort sett er det små forskjeller mellom hva respondentene fra Porsgrunn og Tromsø har svart når det gjelder synet på dialekt på riksdekkende tv og radio generelt, i nyhetssendinger, i underholdningsprogram og i meldingstjenester. Det finnes en gjennomgående tendens i alle disse kryssningene; flertallet av respondentene i begge kommuner oppgir at dialekten uavhengig av programtype er ”akkurat passe”. Et lite antall respondenter i begge kommuner, synes imidlertid at det er ”for lite” og ”for mye dialekt” i de ulike programtypene. Et fellestrekk er at det er respondentene fra Porsgrunn som synes at det er ”for mye dialekt” i alle programtypene, mens det er respondentene fra Tromsø som alltid har flertallet av respondenter som synes at det er ”for lite dialekt” i de ulike programtypene.

Tabell 4.29 Kommune: Hvorvidt respondentene har problemer med å forstå dialekter i media

Svaralternativ	Porsgrunn	Tromsø
Ja	22 %	19 %
Nei	70 %	75 %
Vet ikke	8 %	6 %
N	103	97
Cramers V = 0,060. Ikke signifikant		

Spørsmål: Har du problemer med å forstå noen av dialektene som blir brukt i media?

På spørsmålet om respondentene har problemer med å forstå dialekter i media, hevder 73 % at de ikke har problemer med å forstå dialekter i media. Fordelingen av respondenter fra de to kommunene er nesten helt jevn. Det finnes imidlertid et lite flertall av respondenter fra

Tromsø. Det er 21 % som hevder å ha problemer med å forstå dialekter i media, et lite flertall av dem bor i Porsgrunn. Tendensen viser dermed at det er Porsgrunn som har den høyeste andelen av respondenter som har problemer med å forstå dialekt i media.

Tabell 4.30 Kommune: Hvorvidt respondentene mener at noen dialekter er mer egnet i radio og tv enn andre

Svaralternativ	Porsgrunn	Tromsø
Ja	18 %	11 %
Nei	64 %	61 %
Vet ikke	18 %	29 %
N	105	94
Cramers V = 0,149. Ikke signifikant		

Spørsmål: Synes du at noen dialekter er mer egnet i tv og radio enn andre?

Flertallet av respondentene er enige om at det ikke finnes en dialekt som er mer egnet i tv og radio enn andre. Et mindretall på mellom 11 % og 18 % mener imidlertid at det finnes en slik dialekt. Det er respondentene fra Porsgrunn som er i flertall både blant respondentene som ikke mener det er en dialekt som er bedre egnet i tv og radio enn alle andre, og blant de som mener det finnes en slik dialekt. For å se hvilke dialekter som respondentene mente egner seg best i tv og radio se SP 3.18.

Selv om jeg ikke fikk noen signifikante resultat mellom de språklige variablene som dreier seg om "holdning til dialekt i tv og radio" og den sosiale variabelen *kommune*, har vi likevel sett at det finnes både interessante likheter og forskjeller i respondentenes syn på holdning til dialekt i tv og radio, avhengig av kommune. Jeg vil derfor hevde at selv om *kommune* ikke er av stor betydning for respondentenes holdning til dialekt i tv og radio, synes den kommunale tilhørigheten i alle fall å ha noe å si.

4.2.12 Bostedsvariabelen

I krysningene mellom den sosiale variabelen *bosted* og de språklige variablene har jeg kun fått ett signifikant resultat. Vi ser ingen store forskjeller i svarene fra de to respondentgruppene, men en rekke fellestrekk.

Tabell 4.31 Bosted: Hva respondentene mener om dialekten i ulike programtyper

Variabler	For mye dialekt	Akkurat passe	For lite dialekt	Vet ikke	Cramers V	Signifikant
Dialekt generelt	S =14 % U =15 %	S = 67 % U =64 %	S = 12 % U = 3 %	S = 8 % U =20 %	0,196	Nei
Dialekt i nyhetssendinger	S = 15 % U =18 %	S = 68 % U =72 %	S = 10 % U = 3 %	S = 7 % U = 8 %	0,111	Nei
Dialekt i underholdningsprogram	S = 9 % U =10 %	S = 70 % U =71 %	S = 15 % U = 5 %	S = 6 % U = 15 %	0,166	Nei
Dialekt i meldingstjenester	S = 17 % U =10 %	S = 71 % U =73 %	S = 8 % U = 2 %	S = 4 % U =15 %	0,213	Ja

Spørsmål: Hva mener du om dialekt på norske riksdekkende tv- og radiokanaler generelt? Hva synes du om bruk av dialekt i nyhetssendingene i riksdekkende tv og radio? Hva synes du om bruk av dialekt i underholdningsprogram i riksdekkende tv og radio? Hva synes du om bruk av dialekt i meldingstjenester i riksdekkende tv og radio?

Flertallet av respondentene i begge respondentgruppene synes at dialekten er ”akkurat passe”. Mellom seks og sju av ti respondenter hevder dette. Men vi oppdager også noen fellestrekk blant respondentene som ikke mener at dialekten i de ulike programtypene er ”akkurat passe”. Sentrumsrespondentene utgjør den største gruppen som synes at det er ”for lite dialekt” i disse programtypene. Andelen varierer i størrelse, men er alltid fra 6 % til 10 % større enn utkantrespondentenes andel. Ser vi på respondentene som synes at det er ”for mye dialekt” i disse fire programtypene, er andelen fra de to respondentgruppene, i tre av de fire programtypene, nesten likt fordelt. Det er kun for meldingstjenestene sentrumsrespondentene har den klart største andelen av respondenter som synes dette. Det er således bare sammenhengen mellom ”dialekt i meldingstjenester” og den sosiale variabelen *bosted* som er moderat sterk og signifikant.

Med den sosiale variabelen *bosted* har jeg kun fått ett signifikant resultat, og det er få andre oppsiktsvekkende forskjeller eller likheter. Jeg kan derfor ikke hevde at *bosted* er av sterk betydning for respondentenes holdning til dialekt i tv og radio.

4.2.13 Kjønnsvariabelen

Når det dreier seg om den sosiale variabelen *kjønn* er det, i motsetning til forholdet mellom kjønn og holdning til egen dialekt, flere ulikheter å skimte i svarene til respondentene, enn det er likheter. Likevel er det ikke noen signifikante resultat.

Tabell 4.32 Kjønn: Hva respondentene mener om dialekten i ulike programtyper

Variabler	For mye dialekt	Akkurat passe	For lite dialekt	Vet ikke	Cramers V	Signifikant
Dialekt generelt	K= 10 % M= 19 %	K= 69 % M= 63 %	K= 11 % M= 8 %	K=10 % M=10 %	0,139	Nei
Dialekt i nyhetssendinger	K= 13 % M= 18 %	K= 69 % M= 69 %	K= 9 % M= 7 %	K= 8 % M= 6 %	0,093	Nei
Dialekt i underholdningsprogr am	K= 6 % M= 12 %	K= 73 % M= 66 %	K= 12 % M= 14 %	K= 8 % M= 8 %	0,109	Nei
Dialekt i meldingstjenester	K= 13 % M= 19 %	K= 75 % M= 69 %	K= 6 % M= 8 %	K= 7 % M= 5 %	0,114	Nei

Spørsmål: Hva mener du om dialekt på norske riksdekkende tv- og radiokanaler generelt? Hva synes du om bruk av dialekt i nyhetssendingene i riksdekkende tv og radio? Hva synes du om bruk av dialekt i underholdningsprogram i riksdekkende tv og radio? Hva synes du om bruk av dialekt i meldingstjenester i riksdekkende tv og radio?

Når det gjelder den sosiale variabelen *kjønn* og holdning til dialekt i tv og radio, er det i denne krysningen stor likhet i svarene mellom de kvinnelige og mannlige respondentene. Det er med andre ord i svært få tilfeller at det finnes noen markant forskjell mellom hva de kvinnelige og mannlige respondentene har svart. Likevel ser vi to viktige, men likevel ikke signifikante tendenser. En likhetstendens som vi har sett mange ganger tidligere, går ut på at flertallet av respondentene i de ulike gruppene, her både de kvinnelige og mannlige respondentene, synes at dialekten er ”akkurat passe”. Flertallet av respondentene som synes at det er ”for mye dialekt” i disse programtypene, er menn. Likedan synes et mindretall at det er ”for lite dialekt”. Flertallet av disse er kvinner. Et unntak fra denne tendensen gjelder spørsmålet om dialekt i meldingstjenestene. Her er det et flertall av menn som både synes at det er ”for mye” og ”for lite dialekt”.

Ingen sammenhenger var signifikante, sterke eller relativt sterke. Jeg kan derfor på ingen måte hevde at *kjønn* er av sterk betydning for respondentenes holdning til dialekt i tv og radio.

4.2.14 Aldersvariabelen

Når det dreier seg om den sosiale variabelen *alder*, ser vi nesten kun fellestrekk i svarene til de ulike aldersgruppene, og kun noen få nyanser. Men til forskjell fra de øvrige variablene er det her fire signifikante resultat.

Tabell 4.33 Alder: Hva respondentene mener om dialekten i ulike programtyper

Variabler	For mye dialekt	Akkurat passe	For lite dialekt	Vet ikke	Gamma	Signifikant
Dialekt generelt	1= 19 % 2 = 6 % 3= 18 %	1= 57 % 2 = 78 % 3= 64 %	1= 10 % 2 = 11 % 3= 9 %	1= 14 % 2 = 6 % 3= 9 %	- 0,033	Nei
Dialekt i nyhetssendinger	1= 20 % 2 = 7 % 3= 21 %	1= 65 % 2 = 82 % 3= 56 %	1= 7 % 2 = 7 % 3= 14 %	1= 9 % 2 = 4 % 3= 9 %	+ 0,079	Nei
Dialekt i underholdningsprogram	1= 12 % 2 = 3 % 3= 14 %	1= 70 % 2 = 76 % 3= 59 %	1= 8 % 2 = 18 % 3= 14 %	1= 10 % 2 = 3 % 3= 14 %	+ 0,118	Ja
Dialekt i meldingstjenester	1= 17 % 2 = 11 % 3= 21 %	1= 71 % 2 = 78 % 3= 61 %	1= 4 % 2 = 8 % 3= 11 %	1= 8 % 2 = 3 % 3= 7 %	+ 0,035	Nei

Spørsmål: Hva mener du om dialekt på norske riksdekkende tv- og radiokanaler generelt? Hva synes du om bruk av dialekt i nyhetssendingene i riksdekkende tv og radio? Hva synes du om bruk av dialekt i underholdningsprogram i riksdekkende tv og radio? Hva synes du om bruk av dialekt i meldingstjenester i riksdekkende tv og radio?

Det første signifikante resultatet dreier seg om dialekt i ulike programtyper. Vi ser også her som ved de foregående variablene; flertallet i hver gruppe mener at dialekten er "akkurat passe". Andelen respondenter som synes at det er "for mye dialekt" i de ulike programtypene varierer fra 6 % til 21 %. I tre av de fire programtypene er det den yngste aldersgruppen som har den største andelen av respondenter som synes at det er "for mye dialekt". Når det gjelder "for lite dialekt", varierer størrelsen på gruppen respondenter som synes dette fra 4 % til 18 %. Her har respondentene i den mellomste aldersgruppen og de yngste respondentene den største andelen av respondenter i to programtyper hver. Det er sammenhengen mellom "dialekten i underholdningsprogram" og *alder* som er signifikant. Her er det den yngste aldersgruppen som i størst grad synes at det er "for mye dialekt", mens det er den mellomste aldersgruppen som i størst grad synes at det er "for lite dialekt" i underholdningsprogram.

Tabell 4.34 Alder: Hvorvidt respondentene mener at man bør moderere seg i intervjusammenheng

Svaralternativ	1929 - 1953	1954 - 1973	1974 - 1986
Ja, bør snakke sin egen dialekt	82 %	96 %	93 %
Nei, man bør moderere seg	13 %	1 %	5 %
Vet ikke	5 %	3 %	2 %
N	83	74	44

Cramers V = 0,159 Signifikant

Spørsmål: Når folk fra ditt distrikt blir intervjuet i radio eller tv, mener du at de skal snakke sin dialekt, eller skal de moderere seg?

Også ved spørsmålet om man bør moderere sin egen dialekt, finner vi likheter i svarene fra de ulike aldersgruppene. I gjennomsnitt mener ni av ti respondenter at man bør snakke sin egen dialekt. Det innebærer at over åtte av ti respondenter i hver aldersgruppe har svart dette. Dermed er det kun 7 % av samlet respondenttall som mener at man bør moderere seg. Av dem kommer 79 % fra den eldste aldersgruppen. Denne sammenhengen er statistisk svak, men signifikant.

Tabell 4.35 Alder: Hvorvidt respondentene har problemer med å forstå dialekter i media

Svaralternativ	1929 - 1953	1954 - 1973	1974 - 1986
Ja	33 %	5 %	23 %
Nei	59 %	88 %	72 %
Vet ikke	8 %	7 %	5 %
N	83	74	43

Cramers V = 0,220. Signifikant

Spørsmål: Har du problemer med å forstå noen av dialektene som blir brukt i media?

Ser vi derimot på spørsmålet om respondentene har problemer med å forstå dialekter i media, er det store forskjeller mellom hva de ulike aldersgruppene har svart. Som vi har sett tidligere; en likhet mellom gruppene er imidlertid at flertallet av respondentene i hver gruppe, som varierer fra 59 % til 88 %, har svart at de ikke har problemer med å forstå dialekter i media. Respondentene i den mellomste aldersgruppen representerer den største andelen av respondenter som synes dette. Ser vi på de 21 % av respondentene som har problemer med å forstå dialekter i media, kommer 66 % av dem fra den eldste aldersgruppen. Tre av ti respondenter fra den eldste aldersgruppen sier dermed at de har problemer med å forstå dialekt i tv og radio. Det er respondentene i den mellomste aldersgruppen som har færrest respondenter som svarer slik. Sammenhengen mellom disse variablene er moderat, men signifikant.

Tabell 4.36 Alder: Hvorvidt respondentene mener at noen dialekter er mer egnet i tv og radio enn andre

Svaralternativ	1929 - 1953	1954 - 1973	1974 - 1986
Ja	11 %	11 %	27 %
Nei	55 %	74 %	57 %
Vet ikke	33 %	15 %	16 %
N	82	73	44
Cramers V = 0,201 Signifikant			

Spørsmål: Synes du at noen dialekter er mer egnet i tv og radio enn andre?

På spørsmålet om noen dialekt er mer egnet i tv og radio enn andre, har flertallet av respondentene i alle aldersgruppene oppgitt at det ikke finnes en slik dialekt. Her er det respondentene i den mellomste aldersgruppen som har den største andelen som mener dette. Ser vi derimot på respondentene som mener at det finnes en slik dialekt, kommer de fleste av dem fra den yngste aldersgruppen. Sammenhengen mellom disse variablene er svak, men signifikant.⁴⁵

Tabell 4.37 Alder: Hvilket talemål respondentene mener bør brukes i distriktssendinger

Svaralternativ	1929 - 1953	1954 - 1973	1974 - 1986
Dialekten i distriktet hvor sendingene kommer fra	66 %	81 %	70 %
Normert bokmål	29 %	13 %	21 %
Vet ikke	5 %	6 %	9 %
N	82	70	43
Cramers V =0,134. Ikke signifikant.			

Spørsmål: Hvilket talemål synes du bør brukes i distriktssendinger i radio og tv?

Et annet spennende resultat som derimot ikke er signifikant, handler om hvilket talemål som bør brukes i distriktssendinger i radio og på tv. Tendensen er, som vi har sett tidligere også, at et flertall på opptil seks av ti respondenter i hver aldersgruppe mener at man bør bruke ”dialekten i det distriktet sendingene kommer fra”. Det er respondentene i den mellomste aldersgruppen som har den største andelen som synes dette. Samlet synes imidlertid 22 % av respondentene at man bør bruke normert bokmål. Det er den eldste aldersgruppen som har den største andelen som mener dette. Sammenhengen er svak og ikke signifikant.

Som vi har sett, er fire av kryssningene med den sosiale variabelen *alder* signifikante, og vi har sett at det tidvis er mange fellestrekk, men også nyanser mellom de ulike

⁴⁵ Hvilken dialekt respondentene mener er bedre egnet i tv og radio enn andre, blir behandlet i delkapitlet om kvalitative data. Se pkt. 4.5.

aldersgruppene og deres holdning til dialekt i tv og radio. Jeg vil derfor hevde at *alder* har betydning for respondentenes holdning til dialekt i tv og radio.

4.2.15 Oppvekstvariabelen

Ved den sosiale variabelen *oppvekst* har jeg fått ikke fått noen signifikante resultat, men det er flere fellestrekk mellom hva respondentene har svart, enn det er forskjeller.

Tabell 4.38 Oppvekst: Hvorvidt respondentene har problemer med å forstå dialekter i media

Svaralternativ	Fastboende	Tilflytter
Ja	22 %	19 %
Nei	74 %	70 %
Vet ikke	4 %	11 %
N	117	81
Cramers V = 0,134. Ikke signifikant		

Spørsmål: Har du problemer med å forstå noen av dialektene som blir brukt i media?

Vi ser at to av ti respondenter sier de har problemer med å forstå dialekter i media. Av dem er det 63 % av respondentene som er oppvokst i kommunen, mens 37 % tilhører tilflytterne. Det er altså respondentene som er oppvokst i kommunen som har den største andelen som sier de har problemer med å forstå dialekter i media. Sammenhengen mellom disse variablene er svak og ikke signifikant.

Den sosiale variabelen *oppvekst* gir ingen signifikante resultater. Jeg kan derfor ikke påstå at *oppvekst* er av nevneverdig betydning for respondentenes holdning til dialekt i tv og radio.

4.2.16 Utdanningsvariabelen

Når det gjelder den sosiale variabelen *utdanning*, har jeg fått tre signifikante resultat.

Tabell 4.39 Utdanning: Hva respondentene mener om dialekten i ulike programtyper

Variabler	For mye dialekt	Akkurat passe	For lite dialekt	Vet ikke	Gamma	Signifikant
Dialekt generelt	G= 11 % V= 20 % H= 7 % A= 29 %	G= 58 % V= 61 % H= 79 % A= 50 %	G= 5 % V= 12 % H= 10 % A= 7 %	G=26 % V= 7 % H= 4 % A=14 %	- 0,127	Ja
Dialekt i nyhetssendinger	G=11 % V= 21 % H= 9 % A= 31 %	G= 76 % V= 63 % H= 77 % A= 46 %	G= 5 % V= 8 % H= 10 % A= 8 %	G= 8 % V= 8 % H= 4 % A=15 %	+ 0,028	Nei
Dialekt i underholdningsprogram	G= 5 % V= 15 % H= 4 % A= 14 %	G= 87 % V= 69 % H= 69 % A= 36 %	G= 0 % V= 8 % H= 21 % A= 36 %	G= 8 % V= 8 % H= 6 % A=14 %	+ 0,292	Ja
Dialekt i meldingstjenester	G= 13 % V= 19 % H= 10 % A= 36 %	G= 77 % V= 71 % H= 75 % A= 50 %	G= 3 % V= 4 % H= 11 % A= 7 %	G= 8 % V= 7 % H= 4 % A= 7 %	+ 0,029	Nei

Spørsmål: Hva mener du om dialekt på norske riksdekkende tv- og radiokanaler generelt? Hva synes du om bruk av dialekt i nyhetssendingene i riksdekkende tv og radio? Hva synes du om bruk av dialekt i underholdningsprogram i riksdekkende tv og radio? Hva synes du om bruk av dialekt i meldingstjenester i riksdekkende tv og radio?

To av de signifikante resultatene finner vi ved spørsmålene om dialekt i ulike programtyper. Som ved krysningen av andre sosiale variabler og disse fire språklige, er fellestrekket at uavhengig av programtype, har flertallet i hver respondentgruppe svart at dialekten er "akkurat passe". Et annet fellestrekk er at det alltid er respondentene med "videregående utdanning" og respondentene med "annen utdanning" som har de største andelene av respondenter som synes at det er "for mye dialekt" i de ulike programtypene. Et siste fellestrekk er at det alltid er respondentene med høyest utdanning som har en av de største andelene som synes at det er "for lite dialekt" i de ulike programtypene.

Det er sammenhengene mellom den sosiale variabelen *utdanning* og "dialekt i radio og tv generelt", samt mellom *utdanning* og "dialekt i underholdningsprogram" som er signifikante.

Tabell 4.40 Utdanning: Hvilket talemål respondentene mener bør brukes i distriktssendinger

Svaralternativ	Grunnskole utdanning	Videregående utdanning	Høyere utdanning	Annen utdanning
Dialekten i distriktet sendingene kommer fra	62 %	69 %	84 %	64 %
Normert bokmål	28 %	30 %	6 %	36 %
Vet ikke	10 %	1 %	10 %	0 %
N	39	73	68	14
Cramers V = 0,232. Signifikant				

Spørsmål: Hvilket talemål synes du bør brukes i distriktssendinger i radio og tv?

Likhet ser vi også i tabell 4.40. Det er ingen store forskjeller på hvordan de ulike respondentgruppene har svart på dette spørsmålet. Som vi har sett tidligere med andre sosiale variabler, mener flertallet i alle respondentgruppene at man bør bruke "dialekten i det distriktet sendingene kommer fra" i distriktssendingene. Den største forskjellen mellom hva de ulike respondentgruppene har svart, er mellom respondenter med "annen utdanning" og respondentene med "høyere utdanning." 36 % av respondentene med "annen utdanning" synes at man bør bruke "normert bokmål", mens kun 6 % av respondentene med "høyere utdanning" synes det samme. Sammenhengen mellom disse variablene er svak, men signifikant.

Tabell 4.41 Utdanning: Hvorvidt respondentene har problemer med å forstå dialekter i media

Svaralternativ	Grunnskole utdanning	Videregående utdanning	Høyere utdanning	Annen utdanning
Ja	18 %	25 %	15 %	36 %
Nei	67 %	69 %	82 %	57 %
Vet ikke	15 %	7 %	3 %	7 %
N	39	73	73	14
Cramers V = 0,165. Ikke signifikant				

Spørsmål: Har du problemer med å forstå noen av dialektene som blir brukt i media?

Som tidligere kan vi se en interessant, men ikke signifikant forskjell i svarene fra de ulike utdanningsgruppene. Et flertall på 72 % av respondentene har svart at de ikke har problemer med å forstå dialekter i media. Den største forskjellen mellom hva de ulike respondentgruppene har svart, finner vi mellom respondentene med "høyere utdanning" og respondentene med "annen utdanning". Det er respondentene med "annen utdanning" som har flest respondenter som sier de har problemer med å forstå dialekter i tv og radio, mens respondentene med høyest utdannelse har færrest respondenter som har problemer med dette.

Som vi har sett er altså tre av krysningene med den sosiale variabelen *utdanning* og holdning til dialekt i tv og radio signifikante. Vi har videre sett at det tidvis er interessante nyanser mellom de ulike utdanningsgruppene og deres holdning til dialekt i tv og radio. Jeg mener derfor å ha grunnlag for å hevde at *utdanning* har betydning for respondentenes holdning til dialekt i tv og radio.

4.2.17 Valgferdsvariabelen

Ved den sosiale variabelen *valgferd* finner vi nesten like mange fellestrekk som vi finner forskjeller i svarene til respondentene. Her er to av resultatene signifikante.

Tabell 4.42 Valgferd: Hva respondentene mener om dialekten i ulike programtyper

Variabler	For mye dialekt	Akkurat passe	For lite dialekt	Vet ikke	Cramers V	Signifikant
Dialekt generelt	SV= 3 % AP= 9 % KrF= 8 % H= 17 % FrP= 30 % Stemte ikke= 13 %	SV= 65 % AP= 76 % KrF= 62 % H= 76 % FrP= 56 % Stemte ikke= 52 %	SV= 27 % AP= 4 % KrF= 31 % H= 7 % FrP= 0 % Stemte ikke= 15 %	SV= 6 % AP= 11 % KrF= 0 % H= 0 % FrP= 15 % Stemte ikke= 22 %	0,297	Ja
Dialekt i nyhetssendinger	SV = 3 % AP = 6 % KrF= 8 % H= 24 % FrP= 36 % Stemte ikke= 17 %	SV = 65 % AP = 87 % KrF= 50 % H= 69 % FrP = 48 % Stemte ikke= 67 %	SV = 27 % AP = 2 % KrF= 33 % H= 3 % FrP = 4 % Stemte ikke= 4 %	SV = 6 % AP = 6 % KrF= 8 % H= 3 % FrP = 12 % Stemte ikke= 13 %	0,313	Ja
Dialekt i underholdningsprogram	SV = 0 % AP = 8 % KrF= 8 % H= 7 % FrP= 19 % Stemte ikke= 13 %	SV= 64 % AP = 72 % KrF= 67 % H= 79 % FrP= 70 % Stemte ikke= 63 %	SV = 27 % AP = 9 % KrF= 25 % H= 10 % FrP = 4 % Stemte ikke= 17 %	SV= 19 % AP = 11 % KrF= 0 % H= 3 % FrP = 7 % Stemte ikke= 8 %	0,249	Nei
Dialekt i meldingstjenester	SV = 9 % AP = 11 % KrF= 0 % H= 10 % FrP = 26 % Stemte ikke= 29 %	SV= 71 % AP = 76 % KrF= 83 % H= 86 % FrP = 59 % Stemte ikke= 58 %	SV= 18 % AP = 6 % KrF= 17 % H= 3 % FrP = 4 % Stemte ikke= 4 %	SV= 3 % AP = 8 % KrF= 0 % H= 0 % FrP = 11 % Stemte ikke= 8 %	0,273	Nei

Spørsmål: Hva mener du om dialekt på norske riksdekkende tv- og radiokanaler generelt? Hva synes du om bruk av dialekt i nyhetssendingene i riksdekkende tv og radio? Hva synes du om bruk av dialekt i underholdningsprogram i riksdekkende tv og radio? Hva synes du om bruk av dialekt i meldingstjenester i riksdekkende tv og radio?

Som vi har sett tidligere ved de andre sosiale variablene, synes flertallet i hver respondentgruppe at dialekten i disse fire programtypene er ”akkurat passe”. Et annet interessant fellestrekk er at det alltid er SVs og KrFs tilhengere som har den største andelen av respondenter som synes at det er ”for lite dialekt” i de ulike programtypene. Likeledes er det FrP sine tilhengere som har den høyeste andelen av respondenter som synes at det er ”for mye dialekt” i de fire programtypene. Det er sammenhengen mellom valgfaterferd og synet på dialekt i riksdekkende tv og radio generelt, samt mellom valgfaterferd og dialekt i nyhetssendinger som har gitt signifikante resultat.

Tabell 4.43 Valgfaterferd: Hvilket talemål respondentene mener bør brukes i distriktssendinger

Svaralternativ	SV	AP	KrF	H	FrP	Andre	Stemte ikke
Dialekten i distriktet hvor sendingene kommer fra	79 %	82 %	85 %	75 %	56 %	67 %	63 %
Normert bokmål	12 %	12 %	0 %	25 %	44 %	16 %	29 %
Vet ikke	9 %	6 %	15 %	0 %	0 %	17%	8 %
N	33	49	13	28	27	6	24

Cramers V = 0,291. Ikke signifikant

Spørsmål: Hvilket talemål synes du bør brukes i distriktssendinger i radio og tv?

Vi ser at det er store forskjeller mellom hva respondentene med forskjellig partitilhørighet synes om dette. Det er størst forskjell mellom partiene ytterst til venstre og partiene ytterst til høyre på den politiske skalaen. FrP er partiet som har den største andelen av respondenter som mener at ”normert bokmål” bør benyttes, mens AP er partiet som har størst andel respondenter som mener at man bør benytte ”dialekten i distriktet hvor sendingene kommer fra”.

Tabell 4.44 Valgfaterferd: Hvorvidt respondentene har problemer med å forstå dialekter i media

Svaralternativ	SV	AP	KrF	H	FrP	Andre	Stemte ikke
Ja	6 %	15 %	8 %	17 %	33 %	50 %	26 %
Nei	85 %	76 %	85 %	76 %	63 %	33 %	70 %
Vet ikke	9 %	9 %	8 %	7 %	4 %	17 %	4 %
N	34	53	13	29	27	6	23

Cramers V = 0,249. Ikke signifikant

Spørsmål: Har du problemer med å forstå noen av dialektene som blir brukt i media?

En lignende forskjell ser vi ved spørsmålet om hvorvidt respondentene har problemer med å forstå dialekt i tv og radio. Som vi har sett ved kryssningen av andre sosiale variabler, er det også her over seks av ti respondenter, uavhengig av partitilhørighet som hevder at de ikke har problemer med å forstå dialekter i tv og radio. Av dem er det SV og KrF som har den høyeste

andelen av respondenter som synes dette, mens FrP har den laveste andelen av respondenter som synes det samme. Ser vi på respondentene som hevder å ha problemer med å forstå dialekter i tv og radio, er det FrP som har den største andelen sympatisører som synes dette, mens det er SV og KrF som har den laveste andelen.

Samlet sett er det to av sammenhengene med *valgatferd* som er signifikante. Begge disse to er også relativt sterke sammenhenger. Av den grunn vil jeg hevde at det finnes en sammenheng mellom den sosiale variabelen *valgatferd* og holdning til dialekt i tv og radio, og at *valgatferd* dermed er av betydning for respondentenes holdning til dialekt i tv og radio. Også her har vi sett at det er store statistiske forskjeller mellom partiene som står lengst fra hverandre teoretisk FrP og SV.

4.2.18 Oppsummering

Av de 63 kryssningene mellom de sju bestemte sosiale variablene og de ni språklige variablene så vi at de største motsetningene mellom hva respondentene har svart finnes i kryssningene med de sosiale variablene *alder*, *utdanning* og *valgatferd*. Når det gjelder *valgatferd*, ser vi store forskjeller mellom hva respondentene som stemte på partiene lengst ute til venstre og de som stemte på partiene lengst ute til høyre på den politiske skalaen, synes om dialekt i tv og radio. Også ved å studere utdanningen til respondentene har vi sett at det er store forskjeller mellom holdningene til de ulike utdanningsgruppene. Variabelen *alder* kunne påvise aldersforskjeller i holdningene til dialekt i tv og radio. Det er også ved disse tre variablene at den statistiske sammenhengen mellom variablene har vært sterkest. Mindre forskjeller, men likevel interessante tendenser, har vi sett ved de andre sosiale variablene *kommune*, *kjønn*, *oppvekst* og *bosted*.

4.3 Kausalmodell med indeksene ”holdning til egen dialekt” og ”holdning til dialekt i tv og radio”

I denne delen av kapitlet vil jeg teste hypotesen som sier at holdning til dialekt i tv og radio er betinget av holdning til egen dialekt. Jeg vil først gjøre rede for de to indeksene ”holdning til egen dialekt” og ”holdning til dialekt i tv og radio”. Deretter vil jeg nøye beskrive hvilke fremgangsmåter og metodiske valg jeg bygger på for å prøve å verifisere hypotesen min.

4.3.1 Indeksene ”Holdning til egen dialekt” og ”Holdning til dialekt i tv og radio”

I arbeidet med å teste hypotesen min ønsket jeg, blant annet for at det skulle bli enklere å håndtere og operere med mine 18 språklige variabler, å gjøre om variablene til to indekser.

Med indeks menes "et sammensatt mål som er en funksjon av et sett målte variabler eller indikatorer som velges ut fra innholdsvaliditet" (Ringdal 2001:368). Ved å omgjøre flere variabler til én variabel i form av en indeks ville jeg få en mer pålitelig måling. Grunnen er at flere indikatorer på samme variabel øker både reliabilitet og validitet. Dette er en vanlig prosedyre i holdningsundersøkelser. Holdninger i seg selv er vanskelig å fange opp fordi de ikke er observerbare størrelser. Derfor samler vi en rekke spørsmål (som variabler) som vi ønsker skal danne grunnlaget for å få tak i holdningene, i en indeks.

Jeg lot de ni språklige variablene som jeg har sett på i forbindelse med holdning til egen dialekt inngå i indeks 1; holdning til egen dialekt.⁴⁶ På samme måte lot jeg de ni språklige variablene jeg har sett på i forbindelse med holdning til dialekt i tv og radio inngå i indeks 2; holdning til dialekt i tv og radio.⁴⁷

4.3.1.1 Indeksenes validitet

Før jeg kunne konstruere indeksene, var det viktig at jeg forsikret meg om at variablene jeg ville skulle inngå i indeksene, korrelerte. Dette er viktig i forhold til at indeksene skal være valide. Det er ønskelig at de korrelerer et sted mellom 0,3 og 0,7.⁴⁸ Grunnen er at en korrelasjon svakere enn dette vil tilsi at det ikke finnes noen faktisk korrelasjon. Hvis korrelasjonen er sterkere vil det tilsi at indikatorene er to sider av samme sak. Jeg har også som hensikt å fjerne alle variabler som korrelerer negativt med hverandre, fordi variabler som ikke korrelerer, eller korrelerer negativt, måler ulike fenomen.

Etter å ha utført en korrelasjonstest på de ni variablene som handler om holdning til egen dialekt, ble det klart at en rekke variabler ikke kunne inngå i min ønskelige indeks, da det kun var noen få variabler som faktisk ga en korrelasjon høyere enn 0,3 og under 0,7. Det

⁴⁶ Disse variablene lar jeg inngå i indeks 1: "Er dialekt et tema du ofte diskuterer med andre?", "Synes du at du snakker dialekt?", "Hva synes du om din egen dialekt?", "Hvordan vil du karakterisere dialekten i kommunen du bor i?", "Mener du det er viktig å holde på dialekten sin?", "I hvilken grad holder du på dialekten din etter din mening?", "I hvilken grad føler du deg knyttet til stedet der du bor på grunn av dialekten?", "Hender det at du selv endrer på dialekten din?" og "Hvis du endrer på dialekten, hvorfor gjør du det?"

⁴⁷ Disse variablene lar jeg inngå i indeks 2: "Hva mener du om dialekt på norske riksdekkende tv- og radiokanaler generelt?", "Hva synes du om dialekt i nyhetssendingene i riksdekkende tv og radio?", "Hva synes du om bruk av dialekt i underholdningsprogram i riksdekkende tv og radio?", "Hva synes du om bruk av dialekt i meldingstjenester i riksdekkende radio og tv?", "Hvilket talemål synes du bør brukes i distriktssendinger i radio og tv?", "Bør man bruke mer dialekt i den lokale tv- og radiokanalen, enn i nasjonale media?", "Når folk fra ditt distrikt blir intervjuet i radio eller tv, mener du at de skal snakke sin dialekt, eller skal de moderere seg?", "Har du problemer med å forstå noen av de dialektene om blir brukt i media?" og "Synes du at noen dialekter er mer egnet i tv og radio enn andre?"

⁴⁸ Målt ved det standardiserte korrelasjonsmålet pearsons r.

er faktisk bare de to variablene ”Hvordan vil du karakterisere dialekten i kommunen du bor i?” og ”Hva synes du om din egen dialekt?” som gjorde dette.⁴⁹

Jeg utførte også samme korrelasjonstest på de ni språklige variablene jeg ønsket skulle inngå i den andre indeksen, som skulle representere holdning til dialekt i tv og radio. Også her var det mange variabler som ga veldig svak korrelasjon, altså under 0,3. Det var også mange variabler som ga veldig sterk korrelasjon på opp mot 0,8. Alle disse ble fjernet og igjen står de tre variablene ”Hva respondentene sier om dialekt i underholdningsprogram”, ”Hva respondentene sier om dialekt i meldingstjenester” og ”Hva respondentene sier om dialekt i nyhetsprogrammer”.⁵⁰

At det nettopp var så få variabler som ikke ga høy korrelasjon, er et mulig indisium på at det kanskje ikke finnes en så sterk sammenheng mellom spørsmålene i spørreskjemaet som jeg har antatt. Det tyder også på at respondentene heller ikke har følt at spørsmålene var satt sammen i en sammenheng, og dermed har de svart ganske forskjellig på de fleste spørsmålene. Siden det var en veldig sterk korrelasjon mellom noen variabler, kan det se ut som om ulike spørsmål fanger opp samme holdningsdimensjon.

4.3.1.2 *Indeksenes reliabilitet*

Etter å ha sjekket validiteten mellom variablene som jeg ønsket skulle inngå i indeksene, ville jeg undersøke reliabiliteten til de to variablene som skulle inngå i indeks 1 og de tre variablene som skulle inngå i indeks 2. Dette gjorde jeg ved å bruke Cronbachs Alfa, som er et mål på den indre konsistensen mellom variablene. Dette målet er det mest benyttede målet på reliabilitet ved kvantitative undersøkelser og varierer mellom 0 og 1. S sammensatte variabler, som mine, har en tilfredstillende reliabilitet hvis alfaen har en høy verdi, gjerne opp mot 0,8. Kristen Ringdal (2001:168) hevder at ”Alfa-verdien er en funksjon dels av styrken i sammenhengene (korrelasjonene) mellom indikatorene, og dels av antall indikatorer. Jo sterkere sammenhenger mellom indikatorene, og dess flere de er, jo bedre blir reliabiliteten.”

Cronbachs Alfa viste en indre konsistens på 0,76 for mine to variabler som handler om holdning til egen dialekt. Den viste også at dette dekker 99 % av respondentgrunnlaget, altså 201 respondenter. Alfaen viste en indre konsistens på 0,84 for de tre variablene som handler om holdning til dialekt i tv og radio. Den viste også at dette dekker 96 %, eller 195 av de 203 respondentene. Dermed viser Alfaen at reliabiliteten er god for både de to variablene jeg

⁴⁹ Disse variablene ga en korrelasjon på 0,62 som er signifikant på alle tre nivåer. (5 %, 1 %, 0,1 %)

⁵⁰ Disse variablene ga en korrelasjon på 0,59, 0,68 og 0,63.

ønsker skal gjøres om til indeks 1; holdning til egen dialekt, og blant de tre variablene jeg ønsker skal omgjøres til indeks 2; holdning til dialekt i tv og radio.

Noen vil nok påstå at valget jeg har tatt ved kun å bruke to og tre variabler i en indeks, nettopp er det motsatte av hva Ringdal mener gir en høy reliabilitet. Jeg vil imidlertid hevde at når jeg nå har fjernet alle variabler som ikke gir god validitet, og samtidig fått bekreftet at reliabiliteten er høy selv ved å bruke kun to og tre variabler i indeksen, vil kravet til både validitet og reliabilitet for indeksene være sikret.

4.3.1.3 Indeksene

Etter at jeg laget indeksene viste den deskriptive statistikken at i indeks 1, Holdning til egen dialekt, er svarene fra 201 av de 203 respondentene med. Den laveste verdien i denne indeksen er 1 og den høyeste verdien er 6. Dette stemmer overens med verdiene på svaralternativene til de variablene som er med i denne indeksen, hvor verdien 1 på begge variabler er ”svært lite fin” og verdi 6 er ”svært fin”. Gjennomsnittet i variabelen ligger på 4,1, noe som tilsvarer svaralternativet ”Helt OK”. Standardavviket er på 0,86. Standardavviket viser spredningen, dvs. det gjennomsnittlige avviket fra gjennomsnittet.

I indeks 2, Holdning til dialekt i tv og radio, er svarene fra 195 av de 203 respondentene med. Den laveste verdien i denne indeksen er 1 og den høyeste verdien er 4. Dette stemmer overens med verdiene på svaralternativene til de variablene som er med i indeksen. På alle de tre variablene er verdien 1 ”for lite dialekt” og verdien 4 ”for mye dialekt”. Gjennomsnittet i variabelen ligger på 2,9, noe som i stor grad tilsvarer ”akkurat passe”. Standardavviket er på 0,65.

Vi ser derfor at gjennomsnittet i begge indeksene ligger nært det svaralternativet som må sies å være nokså nøytralt. Det kan fortelle oss at det store gjennomsnittet av respondentene nettopp har svart at holdningen til egen dialekt er nært ”helt OK”, mens holdningen til dialekt i tv og radio er ”akkurat passe”. Vi ser også at standardavviket er holdningen større for indeks 1 enn for indeks 2. Det betyr at det er større spredning av respondenter ved indeks 1 enn det er for indeks 2.

4.3.2 Effekten av de ulike sosiale variablene på de to indeksene ”Holdning til egen dialekt” og ”Holdning til dialekt i tv og radio”

Etter nå å ha sett i de bivariante krystabellene hvilke sosiale variabler som har den sterkeste korrelasjonen med de språklige variablene, ønsker jeg å se på hvilke sosiale

variabler som har størst effekt på de to indeksene jeg har laget, ”holdning til egen dialekt” og ”holdning til dialekt i tv og radio.”

For å undersøke hvilken effekt de ulike sosiale variablene har på indeksene, har jeg benyttet meg av variansanalyse.⁵¹ Dette er fordi jeg undersøker forholdet mellom en kontinuerlig avhengig variabel og en eller flere uavhengige nominale og ordinale variabler.

Når det gjelder hvilke sosiale variabler som har størst effekt på indeks 1, holdning til egen dialekt, fikk jeg bare ett signifikant resultat.⁵² Det var ved den sosiale variabelen *kommune*. Denne variabelen viser at Porsgrunn har et gjennomsnitt på 3,91 og Tromsø et gjennomsnitt på 4,35. Dvs. at Tromsø har et signifikant høyere snitt enn Porsgrunn, som igjen betyr at respondentene i Tromsø er mer positive til sin egen dialekt, enn hva respondentene i Porsgrunn er.

Når det gjelder hvilke sosiale variabler som har størst effekt på indeks 2, holdning til dialekt i tv og radio, er det også her kun ett signifikant resultat og en sosial variabel som har effekt på indeksen. Det er variabelen *valgatferd*.⁵³ Jeg vil i likhet med hva jeg gjorde tidligere i dette kapitlet, kun kommentere effekten av de politiske partiene som har en oppslutning på over 3 % i utvalget mitt. Variansanalysen viser at det er FrP som har det signifikant høyeste snittet på indeksen med en verdi på 3,11, Høyre har det nest høyeste snittet på 3,00. AP har et snitt på 2,87, mens de to partiene som har de to laveste snittene er KrF med 2,53 og SV med 2,49. Dette betyr at respondentene som stemte på FrP ved forrige stortingsvalg har den signifikant høyeste andelen som mener at det er for mye dialekt i tv og radio, mens respondentene som stemte SV ved forrige stortingsvalg i minst grad synes at det er for mye dialekt i tv og radio.⁵⁴ På grunnlag av disse tallene kan jeg si at respondentene som stemte

⁵¹ ”En variansanalyse er en generalisering av t-testen for to utvalg som gjør det mulig å teste hypoteser om forskjeller mellom flere enn to gruppegjennomsnitt samtidig.” (Ringdal 2001: 382)

⁵² De variablene som ikke hadde en signifikant effekt på indeks 1 kan likevel være interessante. Disse viste blant annet at kvinner har en mer positiv holdning til egen dialekt enn hva menn har. Med et aldersperspektiv viste analysen at det er den yngste aldersgruppen som har den mest positive holdningen til sin egen dialekt. Med bosted i kommunen som perspektiv er det sentrumsinformantene som har den mest positive holdningen til egen dialekt. Politisk sett er det SV og H som har den mest positive holdningen til egen dialekt. Og utdanningsmessig er det respondentene med videregående utdanning som har den mest positive holdningen til egen dialekt.

⁵³ De variablene som ikke hadde signifikant effekt på indeks 2 kan likevel være interessante. Disse viste blant annet at mennene synes i størst grad at det er for mye dialekt i tv og radio. Det samme synes den eldste aldersgruppen. Også respondentene som bor et annet sted i kommunen har den største andelen som synes at det er for mye dialekt. Respondentene fra Porsgrunn synes i større grad at det er for mye dialekt i tv og radio enn hva respondentene fra Tromsø gjør. Det er respondentene som har videregående utdanning som i størst grad synes at det er for mye dialekt, mens respondentene med høyere utdanning er den gruppen som i minst grad synes at det er for mye dialekt i tv og radio. Blant de politiske partiene er det partiene på høyresiden, FrP og H, som i størst grad synes at det er for mye dialekt. Ser vi på oppvekstvariabelen, er begge respondentgruppene like store i synet på dialekt i tv og radio.

⁵⁴ Forskjellene mellom hva effektene av de ulike sosiale variablene på indeksen viser, kommer av at variablene som danner indeks 1 måler positivitet i forhold til egen dialekt, mens variablene som danner holdning til dialekt i tv og radio, ikke innehar verdier som måler positivitet, men for mye eller for lite dialekt.

SV og KrF ved forrige stortingsvalg, er de som har den mest positive holdningen til dialekt i tv og radio. De respondentene i utvalget som stemte FrP og Høyre, er de som har de minst positive holdningene til dialekt i tv og radio.

4.3.3 Kausalmodellen: Sosiale bakgrunnsvariabler, ”Holdning til egen dialekt” og ”Holdning til dialekt i tv og radio”

Tidligere i denne avhandlingen, både i innledningen og i metodekapitlet, formulerte jeg en hypotese om at holdning til dialekt i tv og radio er betinget av holdning til egen dialekt, og at det nettopp av den grunn finnes ulike holdninger til dialekt i tv og radio i ulike landsdeler. Grunnene til dette har jeg vært inne på tidligere.

For å kunne fremstille en samlet kausalmodell, og evt. slå fast at indeks 2 er betinget av indeks 1, må jeg utføre en regresjonsanalyse. Regresjonsanalyse benyttes til å studere hvordan variasjon i de uavhengige variablene forklarer variasjon i den avhengige variabelen. Dessuten tester man om mulige sammenhenger er signifikant forskjellig fra null. Ved å utføre en regresjonsanalyse av korrelasjonen mellom indeksene vil jeg også kunne påvise eller avvise at sammenhengen er spuriøs, og at sammenhengen dermed kan være påvirket av andre variabler. Videre vil denne analysen bidra til å kunne si om det finnes snittforskjeller på indeksene, dvs. om menn er mer eller mindre positive enn kvinner til egen dialekt og dialekt i tv og radio.

Jeg vil imidlertid inkludere i analysen de andre språklige variablene som ikke kunne inngå i indeksen ”holdning til egen dialekt”. Grunnen er at her kan de bidra til å forklare variasjonen i indeks 2, som individuelle variabler, uavhengig av indeks 1. Når jeg skal utføre regresjonsanalysen mellom de to indeksene, har jeg valgt indeks 2 ”Holdning til dialekt i tv og radio” som den avhengige variabelen. Dette følger av hypotesen om at holdning til dialekt i tv og radio er betinget av holdning til egen dialekt.

Før jeg kan utføre regresjonsanalysen, må jeg også kode om de språklige variablene som ikke kunne inngå som en del av indeksen. Dette er fordi at de må utgjøre såkalte ”dikotome variabler” og kun ha to verdier.⁵⁵ Verdiene jeg har valgt å kode variablene om til, har grunnlag i resultatene fra de bivarierte krysstabellene. Disse verdiene har jeg bestemt etter å ha sett resultatene av de bivarierte krysstabellene. Et eksempel er svaralternativene ved den språklige variabelen ”Er dialekt et tema du diskuterer ofte med andre?”. Disse har nå blitt kodet om slik at de som har svart at de diskuterer emnet enten av og til eller svært ofte, blir en gruppe med kode 1. De resterende respondentene som har

⁵⁵ For nærmere opplysninger se pkt. 2.5.

svart "Nei, aldri" blir kodet 0. Jeg skiller da mellom de som diskuterer temaet dialekt, og de som ikke gjør det. Dette er for å undersøke om et fenomen er til stede eller ikke.⁵⁶

Etter at jeg hadde utført regresjonen med indeks 2 som avhengig variabel og indeks 1 samt de andre sju variablene som uavhengige variabler, viste det seg at kun en av sammenhengene var signifikant. Det var sammenhengen mellom indeks 2 og "Synes du at du snakker dialekt?". Den forklarte variasjonen var på 14,4 %. Jeg valgte da å utføre regresjonen så mange ganger at jeg til slutt bare stod igjen med signifikante resultat.

Resultatet av regresjonsanalysen er at jeg står igjen med tre signifikante resultat, etter å ha undersøkt effekten av de ulike uavhengige variablene kontrollert for effekten av de andre uavhengige variablene. "Synes du at du snakker dialekt?" og "Viktig å holde på dialekten" er begge signifikante på 5 % -nivå, mens indeks 1, Holdning til egen dialekt, er signifikant på 10 % nivå. At indeks 1, holdning til egen dialekt er signifikant på 10 % -nivå, betyr at sjansen er større for at resultatet skyldes utvalgsfeil. Analysen viser at variablene "Er dialekt et tema du ofte diskuterer?", "Knyttet til stedet på grunn av dialekten", "I hvilken grad holder du på dialekten?", "Endrer du på dialekten?", "Hvorfor endrer du på dialekten?" har forårsaket spuriøs effekt, dvs. at de har påvirket de andre variablene. Dette betyr at av sammenhengene vi fikk i de bivariate krysstabellene mellom de sosiale variablene og de ni språklige variablene, som ga hele 15 signifikante kryssninger, står kun seks igjen. Dette vil si at ni av de signifikante sammenhengene vi fant i de bivariate krysstabellene har endret seg, dvs. at vi nå har sett at de andre variablene har hatt en bakenforliggende effekt som har ført til at andre variabler kan ha påvirket sammenhengene. Dette har vi nå altså funnet ut fordi man i de bivariate krysstabellene ikke kunne undersøke andre variablers bakenforliggende effekt.

Tabell 4.45 Signifikansverdier etter korrelasjon med indeks 2

Variabler	Ustandardiserte Koeffisienter	Standardiserte Koeffisienter	Signifikansverdi/ Signifikant
Indeks 2: (konstantleddet)	3,65		0,000
Indeks 1	- 0,09	- 0,12	0,096
Synes du at du snakker dialekt	- 0,30	- 0,23	0,001
Viktig å holde på dialekten	- 0,30	- 0,19	0,009
Forklart varians 12,9 %			

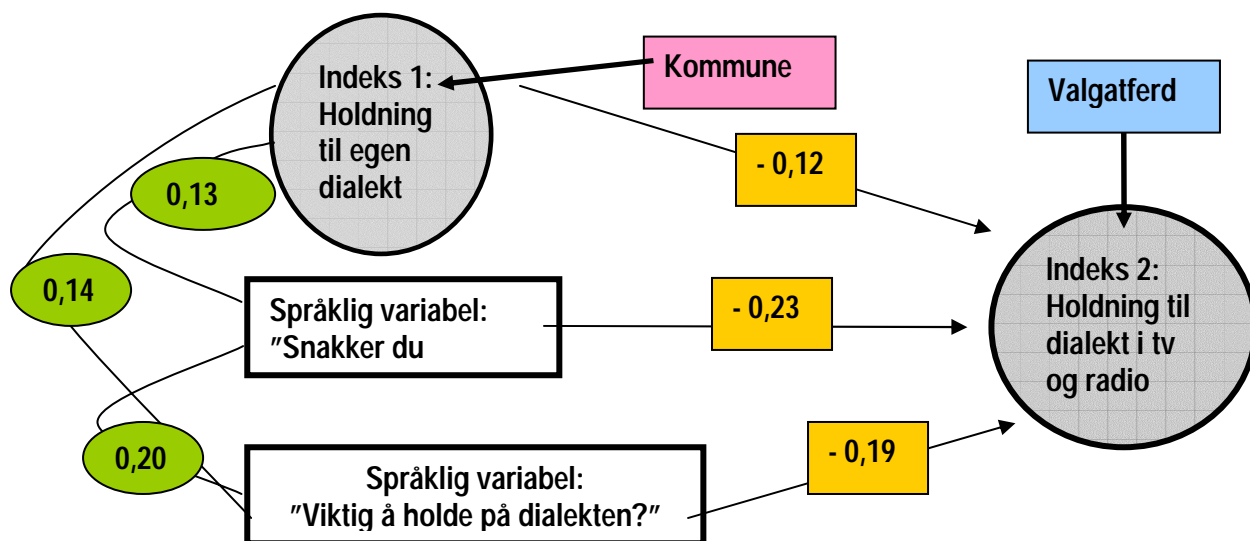
⁵⁶ Variablene er blitt kodet om til disse verdiene: "Synes du at du snakker dialekt": 1= Ja, 0 =Nei, likt nynorsk + nei, likt bokmål + vet ikke. "Viktig å holde på dialekten": 1= Ja, 0= Nei + Vet ikke, "Knyttet til stedet på grunn av dialekten": 1= Ganske og svært nært, 0 = Svært lite + ganske lite + verken nært eller lite + vet ikke. "I hvilken grad holder du på dialekten: 1= Ganske og svært godt, 0 = Svært dårlig + ganske dårlig + vet ikke + verken godt eller dårlig. "Endrer du på dialekten": 1= Ja, enten på jobb, i formelle eller uformelle sammenhenger, 0 = nei. "Hvorfor endrer du på dialekten": 1=For å snakke tydeligere eller penere, 0= Andre årsaker.

Tabell 4.46 Korrelasjonen mellom variablene og indeks 2

Pearsons r	Indeks 1	Synes du at du snakker dialekt	Viktig å holde på dialekten
Indeks 2	-0,17	-0,28	-0,25
Indeks 1		0,13	0,14
Synes du at du snakker dialekt			0,20
Viktig å holde på dialekten			

Vi ser i tabell 4.45 at konstantleddet er på 3,65. Dvs. at hvis en respondent gikk fra å ha svart ”nei” på spørsmålet om det er viktig å holde på dialekten, til ”ja”, ville indeks 2 sunket med 0,30. Den forklarte variansen er på 12,9 %. Det betyr at 12,9 % av holdning til dialekt i tv og radio er forklart ved de to variablene ”Synes du at du snakker dialekt?” og ”Viktig å holde på dialekten”, samt indeks 1, Holdning til egen dialekt. Denne indeksen består igjen av ”Hva synes du om din egen dialekt?” og ”Hvordan vil du karakterisere dialekten i kommunen du bor i?”.

I tabell 4.46 ser vi korrelasjonene mellom variablene og indeks 2. Her ser vi at den sterkeste korrelasjonen finnes mellom de to språklige variablene ”Snakker du dialekt?” og ”Viktig å holde på dialekten”.

Modell 4.1 Kausalmodellen⁵⁷

Ovenfor har jeg laget en kausalmodell som fremstiller resultatet av regresjonsanalysen. Her ser vi for det første at holdning til dialekt i tv og radio er betinget av holdning til egen dialekt. Vi ser også at det er de to variablene ”Snakker du dialekt?” og ”Viktig å holde på dialekten”,

⁵⁷ De latente indeksene er farget grått og er sirkulære, mens de manifeste variablene er rektangulære og hvite. De sosiale variablene er farget i rosa og lyseblått, mens de interne korrelasjonene er farget grønt. Korrelasjonen mellom indeksene samt de to språklige variablene og indeks 2 er faget gule.

samt indeks 1, Holdning til egen dialekt som har signifikant effekt på indeks 2, Holdning til dialekt i tv og radio. Av disse er det den språklige variabelen ”Snakker du dialekt?” som har den største effekten på indeks 2 med -0,23, deretter er det den språklige variabelen ”Viktig å holde på dialekten” med -0,19, og tilslutt indeks 1 med den laveste effekten på indeks 2 av disse tre, med -0,12. Jeg har også ført på korrelasjonen variablene imellom. Den største korrelasjonen finnes mellom de to språklige variablene. Den minste korrelasjonen er mellom indeks 1 og ”Snakker du dialekt?”. De to sosiale variablene som hadde signifikant effekt på de to indeksene, *kommune* og *valgatferd* er også tatt med.

4.4 Oppsummering

I dette kapitlet har jeg sett på korrelasjonen mellom de sosiale variablene og de atten språklige variablene i bivariante krysstabeller. Jeg har også omgjort de språklige variablene til indekser og sett på effekten av de sosiale variablene på indeksene. Til slutt har jeg tatt i bruk multivariat analyse for å teste hypotesen om hvorvidt holdning til dialekt i tv og radio er betinget av holdning til egen dialekt.

De bivariante krysstabellene viste at det er de sosiale variablene *kommune* og *valgatferd* som gir de sterkeste korrelasjonene med de språklige variablene, og som gir de største motsetningene mellom de sosiale gruppene. Det var også disse variablene som ga flest signifikante resultat.

De bivariante krysstabellene viste også at det er de sosiale variablene *alder*, *utdanning* og *valgatferd* som gir de sterkeste korrelasjonene ved de språklige variablene som representerer holdning til dialekt i tv og radio, og som gir de største motsetningene mellom de sosiale gruppene. Det var også disse variablene som ga flest signifikante resultat.

Effekten av de sosiale variablene på indeksene viste at det er den sosiale variabelen *kommune* som har et signifikant resultat og som har en effekt på indeks 1: Holdning til egen dialekt. Denne effekten slår fast at respondentene i Tromsø er mer positive til sin egen dialekt enn hva respondentene i Porsgrunn er.

Det er også kun ett signifikant resultat og en sosial variabel som har effekt på indeks 2: Holdning til dialekt i tv og radio. Det er *valgatferd*. Denne effekten slår fast at respondentene som stemte på FrP ved forrige stortingsvalg har den signifikant høyeste andelen av respondenter som mener at det er for mye dialekt i tv og radio, mens respondentene som stemte SV ved forrige stortingsvalg i minst grad synes at det er for mye dialekt i tv og radio.

Regresjonsanalysen, eller den multivariate analysen, hadde som hovedpoeng å finne ut i hvilken grad sammenhengene i de bivarierte krysstabellene holdt seg eller endret seg i den multivariate analysen, og med det enten verifisere eller falsifisere min hypotese om at holdning til dialekt i tv og radio er betinget av holdning til egen dialekt. Kun seks av de 15 bivarierte krysningene, som representerer holdning til egen dialekt, kunne beholdes som signifikante. Av disse hadde fire effekt på indeks 2. Det ble klart at det er de to variablene ”Snakker du dialekt?” og ”Viktig å holde på dialekten” og indeks 1 som har signifikant effekt på indeks 2. Dermed kunne hypotesen verifiseres. Den forklarte variansen var på 12,9 %. Det betyr at 12,9 % av holdning til dialekt i tv og radio er forklart av de to språklige variablene ”Synes du at du snakker dialekt?” og ”Viktig å holde på dialekten?”, samt indeks 1, Holdning til egen dialekt, som består av de to variablene ”Hva synes du om din egen dialekt?” og ”Hvordan vil du karakterisere dialekten i kommunen du bor i?”.

4.5 De kvalitative resultatene

Da jeg skulle velge forskningsmetode, visste jeg at en kombinasjon av kvantitativ og kvalitativ metode er det som normalt sett vil gi det videste overblikket over det feltet en undersøker. Som tidligere nevnt valgte jeg kvantitativ metode, men jeg ønsket også å supplere denne kvantitative avhandlingen med noen kvalitative kommentarer fra respondentene. Dette gjelder først og fremst som nærmere utfylling av svaralternativ de ikke fant og svar på åpne spørsmål. Likevel er det viktig at jeg ikke generaliserer ut fra dette datamaterialet, da det for det første ikke er mange nok respondenter som har svart på disse spørsmålene, og for det andre er kommentarene deres ofte uttrykk for sterke personlige meninger.

På en annen side er jeg jo på jakt etter personlige meninger knyttet til holdninger både til dialekt i tv og radio og til egen dialekt, og det kan derfor være spennende å lese sitater fra respondentene. Jeg vil derfor presentere hva respondentene har svart på de ulike spørsmålene hvor de selv kunne fylle inn svaret, og se hvilke tendenser som vises i materialet.⁵⁸

SP: 2.7 ” Hvis det er en dialekt du liker bedre enn andre, skriv navnet på den her”

Svarene på dette spørsmålet har vært vanskelig å systematisere og kategorisere. Dette er fordi mange respondenter har nevnt flere dialekter de liker. En annen årsak er at noen respondenter er svært konkrete i deres valg av dialekter de liker. For eksempel ”Tverrelvdalen”. Mens andre er vært generaliserende, for eksempel ”vestnorske dialekter.” Jeg har med andre ord

⁵⁸ De kvalitative svarene på spørsmålene 3.1 og 3.6 er ikke tatt med, da det har vist seg at de ikke er statistisk interessante.

prøvd å plassere dialektene som ble nevnt, inn i regioner for å se om det finnes noen likheter og forskjeller i hvordan respondentene fra Porsgrunn og Tromsø favoriserer dialekter på regionsnivå.

Blant respondentene fra Porsgrunn er det helt tydelig at dialektene i Vest – Telemark kommer høyest på favorittlisten. Rett bak kommer dialekter fra Rogaland, mens trøndelagsdialekter og sørlandsdialekter kommer på henholdsvis tredje- og fjerdeplass.

Blant respondentene fra Tromsø kommer de vestlandske dialektene⁵⁹ høyest, men rett bak kommer det respondentene kaller ”nordlandske dialekter” og dialekter fra Trøndelag.

Vi ser med andre ord at det i Porsgrunn er de geografisk nærmeste dialektene, som samtidig språklig ligger fjernt fra grenlandsdialekten, som blir kategorisert som de fineste dialektene, mens respondentene fra Tromsø synes at dialekter i andre landsdeler er de fineste. Likevel vil jeg slå fast at det er flere respondenter fra Tromsø som har svart at de synes at Tromsø-dialekten er finest, sett i forhold til hvor mange respondenter fra Porsgrunn som synes at grenlandsdialekten er finest. Dette stemmer overens med tendensene vi så i krysstabellene.

SP: 2.8 ”Hvis det er en dialekt du liker mindre enn alle andre, skriv navnet på den her”

Svarene på dette spørsmålet har vært like vanskelig å systematisere og kategorisere som svarene på det forrige spørsmålet.

Svarene fra respondentene fra Porsgrunn skiller seg her litt fra de svarene de ga på forrige spørsmål, både når det gjelder hvilken dialekt de trekker frem, men også ved at de har blitt mer konkrete i beskrivelsen av dialektområdene. Det går klart frem at det er bergensdialekten som respondentene i Porsgrunn liker minst, mens både Stavanger-dialekten og dialekter i Trøndelag kommer på andre- og tredjeplass. Respondentene fra Tromsø liker minst vestlandske dialekter.⁶⁰ Videre synes de lite om andre dialekter i Troms og bydialektene i Bergen og Stavanger.

Vi ser altså at begge respondentgruppene synes lite om bydialektene i Bergen og Stavanger. Vi legger også til at respondentene fra Tromsø både liker og misliker dialektene fra Vestlandet. Det ser derfor ut til at respondentene fra Tromsø har et ambivalent forhold til vestlandsdialektene. Respondentene i Tromsø synes også lite om andre dialekter fra Troms. Det er imidlertid viktig å poengtere at det er få respondenter som har svart både på dette og på

⁵⁹ Vestlandske dialekter = dialekter i Hordaland, Sogn og Fjordane og Møre og Romsdal.

⁶⁰ Vestlandske dialekter = dialekter fra Sogn og Fjordane og Møre og Romsdal.

det forrige spørsmålet, og at én respondent kan ha oppgitt flere dialekter. Man må derfor ikke vektlegge svarene fra disse spørsmålene i noen stor grad.

SP: 2.12 ”Hender det at du endrer på dialekten din? I hvilke sammenhenger?”

I alt er det femten respondenter som har oppgitt andre grunner til å endre på dialekten enn de tre forslagene jeg har satt i spørreskjemaet; ”på jobb”, ”i andre formelle situasjoner” og ”i uformelle situasjoner”. Vi kan dele disse grunnene inn i hovedsakelig fire grupper.

Den første og største gruppen endrer dialekten når de kommer tilbake til hjemtraktene, der hvor de opprinnelig kommer fra, eller når de møter folk fra hjemtraktene. En respondent har skrevet at ”jeg snakker tydeligere sørlandsdialekt når jeg snakker med andre sørlendinger”.

Den andre gruppen respondenter endrer på dialekten når de snakker med fremmedspråklige, som prøver å lære seg norsk. En respondent har skrevet at han endrer på dialekten ”dersom jeg snakker med utlendinger med dårlige språkkunnskaper”. Det er ingen som har forklart hvordan de da legger om dialekten, men det er vel mest nærliggende å tro at de forenkler språket og legger seg nært skriftspråket. En annen respondent har svart at når han snakker for eksempel med svensker, kan han bruke svenske ord i den norske talen.

Den tredje gruppen hevder ikke å endre hele dialekten, men kun spesielle dialektord i samtale med andre. En respondent har da skrevet at det ”hender at dialektord må forklares ved å bruke andre ord.”

Den siste gruppen er de som endrer dialekten for å etterligne andre dialekter i en sosial og morsom sammenheng, hovedsakelig i sammenheng med fortellinger, vitser og spøk. En respondent har skrevet at han endrer på dialekten ”for å tull snakke med folk jeg kjenner.”

Etter å ha sett hva respondentene har svart får jeg et inntrykk av at respondentene forstår ordet ”endre” i to retninger; Enten å gjøre om dialekten annerledes enn den opphavelige dialekten, eller å endre dialekten tilbake til den opphavelige dialekten.

SP: 2.13 ”Hvis du endrer på dialekten, hvorfor gjør du det?”

I alt er det 22 respondenter som har svart at de har andre årsaker til å endre på dialekten enn dem jeg har nevnt i spørreskjemaet; ”for å tydeliggjøre språket” og ”for å snakke penere”. Disse henger mye sammen med svarene på forrige spørsmål; også her kan jeg dele svarene inn i fire grupper.

Den første gruppen endrer dialekten etter det miljøet og samfunnet de befinner seg i. Talemåten blir preget av omgangskretsen, hvem de er sammen med og hvor de befinner seg. En respondent har også skrevet at man blir påvirket av det fagmiljøet man befinner seg i. En

annen respondent har kommet med et eksempel på en situasjon hvor han/hun endrer dialekten: ”Hadde kjæreste fra Bergen, noen ord forandret seg da automatisk.”

Den andre gruppen respondenter endrer på talemålet fordi de merker at de ikke blir forstått. En informant har skrevet at han endrer talemålet spesielt når han snakker med eldre mennesker.

Den tredje gruppen endrer simpelthen talemåten fordi de ikke klarer å la være. En respondent har skrevet at ” Det kommer automatisk, jeg klarer ikke å la være. Slår om helt ubevisst.” En annen har svar at ”går automatisk over til barndomsdialekten”.

Den fjerde gruppen er igjen ”fleipe”-gruppen. Disse endrer på dialekten for å ha de artig: ” Vi fleiper en del med dialekter på jobb”, ”Fordi det er gøy å snakke andre dialekter.”

SP: 3.2

På spørsmål 3.2 om hvilke radiokanaler respondenten hører mest på, burde jeg hatt med lokalradio som et svaralternativ. Mange har påpekt dette.

SP: 3.11 ”Hvilket talemål synes du bør brukes i distriktssendinger i radio og tv?”

På dette spørsmålet har jeg de fire svaralternativene ”Dialekten i distriktet sendingene kommer fra”, ”Normert bokmål”, ”Normert nynorsk” og ”Vet ikke”. Likevel har jeg fått kritikk fra flere respondenter som alle hevder at jeg her burde hatt med et svaralternativ som tok hensyn til reporterens dialekt. Respondentene ønsket at svaralternativet skulle formuleres slik: ”Det talemålet som bør brukes i distriktssendinger i radio og tv, er det talemålet reporteren eller journalisten som har programmet bruker.”

Dette er jeg helt enig med respondentene i, og det burde jeg hatt som et eget svaralternativ. På en annen side tror jeg da at mange respondenter ville ha blitt i tvil om hvilket svaralternativ de ville foretrukket å krysse av for, ”Dialekten i distriktet sendingene kommer fra” eller ” Det talemålet som bør brukes i distriktssendinger i radio og tv, er det talemålet reporteren eller journalisten som har programmet bruker”.

SP: 3.14 ”Har du problemer med å forstå noen av dialektene som blir brukt i media?”

På dette spørsmålet kunne man nevne den eller de dialekter man har problemer med å forstå. Jeg har her kategorisert dialektene etter hvilken kommune respondentene kommer fra.

Fra Porsgrunn er det i alt 17 respondenter som har fylt ut hvilke dialekter de har problemer med å forstå i media. Først og fremst har de svart at de har problemer med å forstå vestlandsdialekter, da hovedsakelig dialekter fra det indre Vestlandet som Sogn og Voss, men

også dialekter fra Lom i Gudbrandsdalen synes mange det er vanskelig å forstå. For det andre har to respondenter svart at de har problemer med å forstå nynorske dialekter. Kun to respondenter har svart at de har problemer med trønderdialekten.

Fra Tromsø har 15 respondenter nevnt hvilke dialekter de har problemer med å forstå i media. Det interessante er at det viser seg at de synes at det er vanskelig å forstå mange av de samme dialektene som respondentene fra Porsgrunn. Hovedsakelig gjelder dette dialekter fra det indre Vestlandet. Også her trekker respondentene spesielt frem dialekter fra Voss, men også fra Lom i Gudbrandsdalen. Videre sier tre respondenter at de har problemer med å forstå sørlandske dialekter. I større grad enn respondentene fra Porsgrunn, har respondentene fra Tromsø fremhevet de trøndske dialektene som vanskelige å forstå. Det gjelder i all hovedsak inntrøndske dialekter. Tre respondenter har også skrevet at de har problemer med å forstå nynorsk.

SP: 3.17 ” Er det noen radio- /tv-ansatt eller journalist du har lagt merke til pga hans/hennes dialekt, og hvorfor?”

Dette spørsmålet tok jeg med i spørreskjemaet fordi jeg ville undersøke om respondentene kunne knytte dialekt i fjernsyn og radio til en enkelt person som bruker dialekt i arbeidet sitt. I alt har 52 respondenter svart på dette spørsmålet.

Den personen som flest respondenter skrev ned navnet på, var Audhild Gregoriusdotter Rotevatn fra NRK TV og Kanal 24. Flere nevnte henne blant annet for hennes klare nynorskbruk og fordi hun har et pent og originalt navn. Sju respondenter nevnte henne.

Like bak kom værdamene på TV 2. Slår vi disse enkeltpersonene sammen til en gruppe, scorer de høyt på denne lista. To værdamer peker seg ut. Det er Siri Kalvig og Isabella Martinsen. Flere respondenter hadde fått med seg at Isabella Martinsen bruker Tromsø-dialekt.

Som tredjemann kom Styrk Fjærtøft Trondsen fra NRK TV. Flere har sagt at han har ”en klar og fin dialekt”. Fem respondenter har nevnt Trondsen i spørreskjemaet.

Som fjerdemann kom Kari Sørbo fra NRK P1. Fire respondenter nevnte henne. Andre personer som ble nevnt, er Arne Brimi (TV 2), Arne Hjeltnes (TV 2), Ingvild Bryn (NRK TV), Elin Tvedt (TV Norge), Are og Odin (NRK P3), Ingolf Håkon Teigene (NRK TV), Silje Stang (P4), Anni Lognvik (NRK lokalradio), Synnøve Skarboe (TV Norge), Hans Wilhelm Steinfeld (NRK TV), Davy Wathne (TV 2), Jon Almås (NRK TV) og Anbjørn Sæthre Håtun (NRK TV).

SP: 3.18 ”Synes du at noen dialekter er mer egnet i tv og radio enn andre?”

27 respondenter svarte ja på dette spørsmålet, og samtidig skrev de hvilken dialekt de mener er velegnet. 17 av disse kommer fra Porsgrunn, 10 fra Tromsø. Det er ut til at respondentene mener at hovedfunksjonen med dialekter i radio og fjernsyn må være at de fleste må forstå talemålet som blir brukt. Dette samsvarer med de ulike tv- og radiokanalenes hovedmål. 13 respondenter svarte at bokmål bør være det målet som brukes. Hovedgrunnen til dette er at ”vi er vant til å høre det, og forstår det godt siden det blir brukt av alle, barn og voksne.” Andre grunner er at bokmål er lettest å forstå for de fleste, og fordi mange respondenter hevder at det er ”nøytralt”.

En annen hovedgruppe av svarene tenderer mot store regionsdialekter på Østlandet og Vestlandet, som vestnorsk og østnorsk. ”Dialekter som henger nogenlunde sammen med bokmål eller nynorsk er alle bra. Reint Vossamål ville for eksempel ikke være godt egnet. Et flertall av befolkningen bør forstå det.”

SP: 3.19 ”Hvilket talemål vil du si at disse radio- og tv-ansatte snakker?”

Ved dette spørsmålet presenterte jeg sju kjente radio- og tv-ansatte som jeg ønsket at respondentene skulle bestemme hvilket talemål de snakket. Jeg valgte å ha med dette spørsmålet fordi jeg hadde en teori om at svarene kunne illustrere at folk flest vurderer hvordan du snakker etter prosodien som blir brukt. I og for seg kan det være vanskelig å kategorisere disse menneskene, nettopp fordi de i arbeidssituasjonen i radio og fjernsyn må forholde seg til språkregler, og fordi at mange av disse er nyhetsopplere i ulike kanaler og av den grunn må deres talemål ligge nært en av normalmålene. (jf. kapittel 3)

Resultatene fra respondentene viser at 49 % mener at Ingolf Håkon Teigene fra Dagsrevyen på NRK snakker normert nynorsk, og 27 % mener at han snakker dialekt. 45 % hevder at Ingvild Bryn fra Dagsrevyen på NRK snakker normert nynorsk og 35 % mener hun snakker dialekt. 41 % av respondentene mener at Audhild Gregoriusdotter Rotevatn, kjent både fra NRK og Kanal 24, snakker normert nynorsk og 27 % mener at hun snakker dialekt. Hele 79 % mener at Davy Wathne fra TV 2 snakker dialekt, mens 8 % mener at han snakker normert bokmål. 50 % av respondentene mener at Signe Tynning fra TV 2, som for øvrig er fra Porsgrunn, snakker normert bokmål. 32 % har svart at de ikke vet hvem hun er. 33 % har svart at Egil Pettersen fra TV 2, som for øvrig er fra Tromsø, snakker dialekt, mens 44 % ikke vet hvem han er. Hele 70 % har svart at Silje Stang fra P4 snakker normert bokmål, mens 13 % mener at hun snakker dialekt.

Vi ser altså at min teori ble bekreftet. Ved alle de radio- og tv-ansatte som ikke kommer fra Østlandet, er det en stor andel respondenter som svarer at de snakker dialekt. Ser vi derimot på de tv- og radioansatte som kommer fra Østlandet, er andelen respondenter som mener at de snakker normert bokmål høyere enn andelen som mener at de snakker dialekt. Den er forholdsvis lav.

SP: 3.20 ”Hva synes du; har dialekt noen funksjon i media. Evt. hvorfor/ hvorfor ikke?”

Hele 109 respondenter har svart på dette spørsmålet. Svarene fordeler seg hovedsakelig på fire store grupper.

Den første og største gruppen består av respondentene som mener at det er positivt med dialekt i radio og fjernsyn. De mener at dialekt i media har en funksjon; at språkbruken i media bør speile det norske språket i vid forstand. De trekker hovedsakelig frem grunner som er knyttet opp mot identitet; at dialektene er en del av det norske folket. Dialektene er identitetsskapende, og de er en del av den norske kulturen. En annen grunn dreier seg om Distrikts-Norge; mange trekker frem at dialektene har tilknytning til distriktene og at Norge faktisk består av mer enn bare Oslo-regionen, og at dialektene viser den lokale identiteten: ”Det viser at Norge er mer enn Oslo og områdene rundt. Dvs. at det faktisk er andre dialekter i Norge enn østlandsdialekt.” Respondentene i denne gruppen hevder derfor at det er viktig at man bruker dialektene i media slik at det blir legitimt å bruke dialekt, også i det offentlige rom. Dette vil legge grunnlaget for at dialektene opprettholdes og ikke vannes ut av normert tale, da spesielt bokmål: ”Dialekt i media fører til at folk tør å bruke sin egen dialekt”. Andre årsaker til at dialekt bør brukes i radio og fjernsyn er at det skaper variasjon og mangfold i språket: ”Det er underholdende i seg selv å høre på andre dialekter. Jeg synes faktisk at dialekt øker seriøsiteten, viser integritet.” En annen respondent har skrevet at ”ulik dialekt er veldig viktig, spesielt i barneprogram.”

Den andre grupperingen synes i hovedsak at det er greit å bruke dialekter i fjernsyn og radio, så lenge det ikke går utover forståelsen. De ønsker at de særegne dialektordene legges til side, og at man skal snakke tydelig så alle kan forstå: ”Det viktigste er å få frem budskapet på et språk som er forståelig for de fleste”. ”Dialekt i tv og radio er greit, men de som har en veldig spesiell, egenartet dialekt bør moderere seg.” ”La folk snakke som det er naturlig for dem, så lenge det er forståelig er det sjarmerende og funksjonelt, men uten banning!”

Den tredje gruppen synes ikke at dialekt har noen funksjon i media. Argumentene for dette er hovedsakelig at de ikke forstår alle dialektene, og at det er budskapet som er viktigst. En respondent har uttalt om dialektene at han ”synes det er slitsomt å høre på”, og en annen

at ”dialektene kan irritere”. Flere eldre har gitt uttrykk for at de ikke ønsker dialekter i media fordi de ikke får med seg hva som blir sagt: ”Dialekt er unødvendig når man må anstrenge seg for å forstå.” Mange i denne gruppen ønsker at man i ”riksdekkende kanaler bør bruke normert bokmål.”

En liten gruppe er svært opptatt av journalisters holdninger til dialekter og kritiserer at de ofte normerer talen eller legger om til bokmål: ”Det er altfor mange som tror de kan snakke Østlending - tv-ansatte bør bruke dialekten fra stedet de kommer fra.” Enkelte hevder også at ”Dialektene er døde i media fordi man alltid bruker normerte endinger på orda. Det eneste som er igjen er intonasjonen.”, ”Dialektene dør!”

SP: 4.3 ”Har du eventuelle kommentarer eller egne tanker om emnet, eller spørreskjemaet, kan du skrive dem ned her.”

Bakerst i spørreskjemaet lot jeg det stå tre – fire linjer som respondentene kunne bruke, enten til å utdype noe de hadde svart på tidligere, eller de ville kommentere spørsmål eller svaralternativ i skjemaet. I alt var det over hundre informanter som benyttet seg av disse linjene. Jeg satt igjen med tre hovedinntrykk etter å ha lest kommentarene fra respondentene. For det første at det for mange er vanskelig å skille mellom østlandsk talemål og normert bokmål. Mange syntes ikke å se noen forskjeller mellom de to varietetene. Dette støtter opp om hva jeg i delkapittel 3.1.3 sa om at folk flest ser på den regionale østlandske dialekten og det såkalte muntlige bokmålet som det samme. For det andre fikk jeg en følelse av at respondentene bestemmer dialekter ut fra intonasjonen og prosodien folk har, for eksempel at en person som har østlandsk dialekt blir karakterisert som bruker av normert bokmål, mens personer fra andre steder i landet som snakker normert bokmål, blir karakterisert som dialekter. En respondent har skrevet ned sine tanker om nettopp dette: ”Tenker jeg at det har lett for å bli slik at hvis en fra Nord-Norge snakker nordlending på tv så sier vi at han/hun snakker dialekt, men hvis en østlending bruker for eksempel en sentral bydialekt [...] så sier vi at hun bruker normert bokmål”. Dette samsvarer jo med praksisen i NRK hva gjelder språkregistrering. (jf. kapittel 3) For det tredje virker det som at det er en allmenn oppfattelse at å legge om dialekten eller å knote er noe negativt.

Avslutning

Undersøkelsene av sammenhengene mellom de sosiale variablene og holdning til egen dialekt viste at det var de to sosiale variablene *kommune* og *valgatferd* som ga de fleste sterke og signifikante sammenhengene. Sammenhengene mellom den sosiale variabelen *kommune* og holdning til egen dialekt bekreftet således hypotesen om at respondentene i Tromsø har en mer positiv holdning til sin egen dialekt enn respondentene i Porsgrunn. Dette ble også bekreftet statistisk gjennom effekten av *kommune* på indeksen ”Holdning til egen dialekt.” Vi kan derfor fastslå at det er signifikante forskjeller mellom hvordan respondentene fra de to kommunene ser på sin egen dialekt.

Valgatferd var den andre sosiale variabelen som ga de fleste signifikante og sterke sammenhengene med variablene som utgjør holdning til egen dialekt. Resultatene viser at det er størst motsetning mellom de respondentene som stemte på SV ved forrige stortingsvalg, og de som stemte på FrP. SV-respondentene har den mest positive holdningen til egen dialekt, mens respondentene som stemte på FrP har den mest negative holdningen.

I undersøkelsene av sammenhengene mellom de sosiale variablene og holdning til dialekt i tv og radio viste det seg at det er de tre sosiale variablene *alder*, *utdanning* og *valgatferd* som ga flest signifikante og sterke sammenhenger. Resultatene viser altså at det finnes alders-, utdannings- og valgatferdsforskjeller knyttet til holdning til dialekt i tv og radio.

Resultatet av regresjonsanalysen bekreftet altså hypotesen om at det finnes en positiv sammenheng mellom folks holdninger til egen dialekt og deres oppfatninger om bruk av dialekt i radio og tv.

Når det gjelder rekkevidden for resultatene av denne undersøkelsen, har jeg også tidligere vært inne på at denne er begrenset. Jeg har ikke sammenligningsgrunnlag utover de to kommunene, Porsgrunn og Tromsø. Jeg har heller ikke forklaringsgrunnlag utover de sju sosiale variablene jeg har hatt med i undersøkelsen.

Likevel vil jeg hevde at reliabiliteten i undersøkelsen er god. Dette begrunner jeg med at redskapene jeg har brukt i undersøkelsen har avdekket feilkilder. Mange av de språklige variablene som ga signifikante resultat i de bivariate krysstabellene, falt fra under regresjonsanalysen, noe som gir sikkerhet for at metoden fungerte slik den skulle. Vi fikk avdekket spuriøse sammenhenger og raffinert forståelsen av det vi studerte. Dette er viktige elementer innenfor kvantitative metoder, og gir tillit til statistikken jeg har brukt.

Videre begrunner jeg påstanden om at reliabiliteten i undersøkelsen har vært god med at jeg kun har forholdt meg til de signifikante resultatene. Jeg har med andre ord fått målbare

resultat. Dette innebærer egentlig at jeg har en mulighet til å generalisere variasjonen jeg fant med hensyn til holdninger. Det som gjelder for informantutvalget mitt, gjelder slik sett i prinsippet for hele den populasjonen som utvalget representerer. Jeg er likevel noe tilbakeholden med å trekke en så bastant konklusjon. Et utvalg med 203 respondenter vil muligens være i minste laget.

Et annet argument som jeg mener er relevant i denne sammenhengen, er at det virket som om respondentene tok spørreskjemaet på alvor. Svarprosenten er høy, og en relativ stor andel av respondentene har svart på de kvalitative spørsmålene. De kvalitative kommentarene utfyller således de kvantitative svarene.

Den forklarte variansen viser at forklaringskraften variablene har på indeks 2 er på 12,9 %, noe som er et godt resultat da det er helt vanlig at den forklarte variansen i samfunnsvitenskapelige undersøkelser ligger mellom 10 og 20 %.

Når det gjelder validiteten ved undersøkelsen, kan jeg derimot ikke hevde at den er like god. Jeg sikter da spesielt til forholdet mellom teori og empiri. Jeg har prøvd, og har ønsket å forankre sentrale begrep i teorien, men det er høyst usikkert hvor mye av teorien som har hjulpet. Jeg er med andre ord ikke helt tilfreds med den teorien jeg har brukt. Men rammene for dette arbeidet har ikke gjort det mulig for meg å arbeide med alternative holdningsteorier.

Jeg valgte på et tidlig tidspunkt å sette meg inn i det vi kan kalle gjengs holdningsteori, gjengs i den forstand at den har vært grunnlaget i andre sosiolingvistiske undersøkelser. Holdningsbegrepet jeg har brukt hviler altså tungt på en bestemt type holdningsteori. Jeg har underveis i arbeidet opplevd at denne teorien er lite operasjonaliserbar. Strengt tatt kan det se ut som om det holdningsbegrepet som blir brukt i sosio- eller psykolingvistiske undersøkelser er relativt lite vitenskapeliggjort, til tross for teorien som mange bygger på. Til tross for forsøk på stringent definering kan det se ut som om forskerne likevel rent faktisk bruker et mer upresist allmennspråklig begrep om holdning. Trolig er det det samme jeg har gjort.

Ragnhild Haugen har benyttet den samme holdningsteorien som jeg i sin doktoravhandling *Språk og språkhandlingar hjå ungdomar i Sogndal* fra 1997. Det ser ut til at hun også har kommet til å bruke et mer allmennspråklig begrep om holdning enn det som var ment. Hun henter begrepet fra allmennspråket, så presenterer hun mange ulike definisjoner av begrepet holdning. Hun velger å vektlegge den multiplekse holdningskomponenten på lik linje med meg. Likevel virker det som om holdningsbegrepet hun bruker i fremleggingen av resultatene, speiler det allmennspråklige holdningsbegrepet. Det er iallfall vanskelig å se at den teorien hun bruker og de definisjonene hun gir, har ført til

at begrepsbruken hennes i praksis er blitt mer presis og entydig. Hun sier selv at den multiplekse holdningsmodellen fungerte bra som en liste over faktorer som kan spille inn for å påvirke atferden. Men hun slo fast at modellen ikke kunne predikere språkbruk, men at den fungerer som en illustrasjon på viktige faktorer som sannsynliggjør språkbruken. Det kommer imidlertid ikke fram noe om styrkeforholdet mellom faktorene. Modellen fanger heller ikke opp de indre motivasjonsfaktorene hos informantene. Så Haugen er selv helt klar på at teorien har relativt begrenset verdi i empiriske undersøkelser.

Selv om den aktuelle holdningsteorien slik sett er begrenset, vil det være feil å hevde at den ikke har ført meg videre. Det sosialpsykologiske synet på holdninger som jeg har benyttet meg av, legger til grunn at holdninger er noe som finnes både bevisst og ubevisst i mennesket. Det er altså denne teorien som legger grunnlaget for at jeg som forsker kan oppdage og innhente holdninger til dialekt med en spørreundersøkelse, slik jeg har gjort. Ut fra dette synet valgte jeg altså å bygge på en multipleks holdningsteori. Den har hjulpet meg til å tenke ut og konstruere spørsmål som aktiverer både vår evaluerings-, kunnskaps- og handlingskomponent. Jeg har dermed benyttet meg av mange ulike spørsmålstyper som jeg mener i sin helhet dekker den definisjonen jeg har av hva holdninger er. Jeg har gjennom dette arbeidet oppdaget at holdningsbegrepet er svært komplisert, og også hvor vanskelig det er å avdekke holdninger gjennom holdbare og etterprøvbare metoder.

Holdning er sterkt knyttet til identitet, som også er et viktig og mangetydig begrep. Både holdning og identitet er vage teoretiske begrep, som det er svært vanskelig å gripe tak i metodisk. Begge begrepene er hentet fra allmennspråket, og må i vitenskapelige arbeider defineres nærmere. Snakker vi om den personlige eller den sosiale identiteten? Hvilken idéhistorisk retning står vi innenfor? Ser vi på identitet som noe essensialistisk, eller ser vi på det som konstruktivistisk? Også etter at det obligatoriske definisjonsarbeidet er gjort og det teoretiske grunnlaget er slått fast, kan det være vanskelig å operasjonalisere begrepet for metodiske formål. For det er også som det er med forholdet mellom holdning og språk, mange og komplekse faktorer som er involvert i forholdet mellom språk og identitet. Mæhlum (2002:119) har også pekt på at ”det er [...] store individuelle forskjeller mht. hvordan de ulike sosiale, kulturelle og psykologiske faktorene virker i forhold til hverandre.”

På bakgrunn av dette kan jeg ikke påstå at validiteten ved denne undersøkelsen er like god som reliabiliteten. Jeg mener likevel at det ikke er noen grunn til å forkaste undersøkelsen som ikke valid. Å gradere validitet lar seg neppe gjøre her. Formålet mitt er heller ikke det. Det jeg har ønsket å gjøre med denne avsluttende drøftingen av undersøkelsens reliabilitet og

validitet, er å signalisere en viss kritisk distanse til mitt eget arbeid. Uten en slik distanse ville jeg neppe kunnet gjennomføre et arbeid som dette.

Litteraturliste

- Agheyisi, Rebecca & Fishman, Joshua** 1970: "Language attitude studies. A Brief Survey of Methodological Approaches" *Anthropological Linguistics* Volume XII. s. 137– 157.
- Akselberg, Gunnstein** 1995: *Fenomenologisk dekonstruksjon av det Labov-Milroyske paradigmet i sosiolingvistikken: ein analyse av sosiolingvistiske tilhøve i Voss kommune*. Upublisert doktorgradsavhandling ved Universitetet i Bergen.
- Akselberg, Gunnstein** 1997: "Kvalitativ eller kvantitativ sosiolingvistik?" i *Språket er målet. Festskrift til Egil Pettersen*. Bergen: Alma Mater Forlag.
- Allport, Gordon W.** 1935: "Attitudes". Marchinson, C. ed. *Handbook of Social Psychology*. Worcester Massachusetts: Clark U.P. s. 798 – 844.
- Bain, Read** 1928: "An attitude on Attitude Research". *American Journal of Sociology* nr. 33. s. 940 – 957.
- Bjellås, Petter** 2001: *Ganske breit, men greit! En sosiolingvistisk undersøkning av dialekt og språkhaldningar i Grenland*. Upublisert hovedfagsoppgave ved Universitetet i Oslo.
- Bull, Tove** 1996: "Tromsø bymål" i Jahr, Ernst Håkon & Skare, Olav 1996: *Nordnorske dialektar*. Oslo: Novus Forlag s. 175 – 179.
- Chambers, J.K.** 2003: *Sociolinguistic theory*. Cornwall: Blackwell publishing.
- Dahl, Marianne** 2002: "Språkholdningsundersøkelser." *Norskraft*. Nr. 106. s. 59 – 78.
- Dybvik, Mette** 1994: *Larvik-målet: en dialektologisk og sosiolingvistisk analyse*. Upublisert hovedfagsoppgave ved Universitetet i Oslo.
- FOB** – se leksikon og oppslagsverk.
- Gilje, Nils og Grimen, Harald** 2001: *Samfunnsvitenskapens forutsetninger. Innføring i samfunnsvitenskapenes vitenskapsfilosofi*. Oslo: Universitetsforlaget. 3. Utgave.
- Gjermundsen, Arne Johan** 1981: *Variasjonsmønster i Holla-målet. En språksosiologisk og språk geografisk undersøkelse*. Oslo: Novus Forlag.
- Hagen Broch, Kristin** 2001: *Ungdomsspråk i Oslo, liksom. En studie av hvordan holdninger til eget talemål kan bidra til å forklare ungdommers valg av språklige strategier*. Upublisert hovedfagsoppgave ved Universitetet i Oslo.
- Halvorsen, Knut** 2000: *Å forske på samfunnet. En innføring i samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Bedriftsøkonomens Forlag. 3. Utgave.
- Hanssen, Eskil mfl.** 1978: *Oslomål. Prosjektbeskrivelse og syntaktisk analyse av oslomål med henblikk på sosiale skilnader*. Oslo: Novus Forlag.

- Haugen, Einar** 1953: "Nordiske språkproblemer – en opinionsundersøkelse." *Nordisk Tidsskrift* nr. 29. s. 225 – 249.
- Haugen, Ragnhild** 1997: *Variasjon og endring i sogndalsdialekten. En sosiolingvistisk undersøkelse av talemålet i Sogndal*. Upublisert hovedfagsoppgave ved Universitetet i Bergen.
- Haugen, Ragnhild** 2004: *Språk og språkholdninger hjå ungdomar i Sogndal*. Upublisert doktoravhandling. Universitetet i Bergen.
- Helleland, Botolv & Papazian, Eric** 1981: *Norsk Talemål*. Oslo: NRK Skoleradioen.
- Hellevik, Ottar** 2000: *Forskningsmetode i sosiologi og statsvitenskap*. Oslo- Bergen - Tromsø: Universitetsforlaget. 6. utgave. 2. opplag.
- Hernes, Reidunn** 1998: *Eg snakke sånn så- det komme av seg sjøl. Ein sosiolingvistisk analyse av talemålsvariasjon hjå ungdomar i Os*. Upublisert hovedfagsoppgave ved Universitetet i Bergen.
- Holmes, Janet** 2001: *An introduction to sociolinguistics*. Essex: Pearson ed. Limited. 2. ed.
- Hudson, Richard A.** 1996: *Sociolinguistics*. Cambridge: Cambridge University Press. 2. ed.
- Hvenekilde Seim, Inger Margrethe** 2005: "Språkholdninger og undersøkelser av dem." *Målbryting* nr. 7. s. 45 – 59.
- Høisæther, Sverre** 1999: *Standardtalespråk og dialekt i radioreklame*. Upublisert hovedfagsoppgave ved Universitetet i Oslo.
- Jahnsen, Vanja** 2001: *Øst og vest for elva. En sosiolingvistisk undersøkelse av talemålet i Oslo*. Upublisert hovedfagsoppgave ved Universitetet i Oslo.
- Jahr, Ernst Håkon (red.)** 1990: *Den store dialektboka*. Oslo: Novus Forlag.
- Jahr, E.H. & Skare, O.(red.)** 1996. *Nordnorske dialektar*. Oslo: Novus Forlag.
- Johannesen, Asbjørn & Tufte, Per Arne** 2002: *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Abstrakt Forlag.
- Johannesen, Asbjørn mfl.** 2004: *Forskningsmetode for økonomisk – administrative fag*. Oslo: Abstrakt Forlag.
- Kristiansen, Elsa** 1995: *Holdninger til Vikværsk. En kvantitativ analyse av skoleelevers holdninger til noen trekk i drammensdialekten*. Upublisert hovedfagsoppgave ved Universitetet i Oslo.
- Kristoffersen, Gjert** 1984: *Språklig variasjon. Ei kritisk drøfting av bruken av kvantitative metoder i språkvitenskapen*. Upublisert manus ved Universitetet i Tromsø.

- Lindbekk, Jon Olav** 2000: *Støvler eller pælær? En sosiolingvistisk analyse av språkholdninger og språkbruk blant unge i Larvik*. Upublisert hovedfagsoppgave ved Høgskolen i Agder.
- Lomheim, Sylfest** 2002: *Språkteigen*. Oslo: Samlaget.
- Lunde, Marit Merete** 2005: "Haldningar finst dei? Og er dei i så fall å finne i individa eller i det sosiale rommet mellom dei?" En drøfting av haldningsomgrepet ut frå ulike tilnæringsmåtar. *Målbrytning* nr. 7. side 7-44.
- Lundeby, Einar** 1997: "Normalisert talemål – en verdi eller uting?" i *Språket er målet. Festskrift til Egil Pettersen på 75 – årsdagen 4.mars 1997*. Alma Mater Forlag.
- Mæhlum, Brit** 1992: "Dialektal sosialisering. En studie av barn og ungdoms språklige strategier i Longyearbyen på Svalbard." Publisert i *Tromsøstudier i språkvitenskap* nr. 12. Oslo: Novus Forlag.
- Mæhlum, Brit** 1996: "Norsk og nordisk sosiolingvistikk – en historisk oversikt". I Carol Henriksen mfl. (red.) *Studies in the development of linguistics in Denmark, Finland, Iceland, Norway and Sweden*. 175 – 224. Oslo: Novus Forlag.
- Mæhlum, Brit** 1997: "En apologi for den metodologiske individualismen". *Nordica Bergensia*. Nr. 13. s. 9 – 28.
- Mæhlum, Brit mfl.** 2002: *Språkmøte. Innføring i sosiolingvistikk*. Oslo: J.W. Cappelens Forlag.
- NRKs språkregler fra 1981**. Fått personlig av Språkrådet.
- Omdal, Helge** 1978: "Holdninger til dialekter og dialekt blant norske studenter." Benzon, Sven & Karlsson, Hugo 1978: *Dialektolog konferens 1978*. Gøteborg. s. 51 – 66.
- Omdal, Helge** 1982: "Språkholdningar" *Mål og makt* nr. 4. s. 2-25.
- Omdal, Helge** 1994: *Med språket på flyttefot: språkvariasjon og språkstrategier blant setesdøler i Kristiansand*. Upublisert doktorgradsavhandling ved Universitetet i Uppsala.
- Ringdal, Kristen** 2001: *Enheter og mangfold. Samfunnsvitenskapelig forskning og kvantitativ metode*. Oslo: Fagbokforlaget.
- Sandøy, Helge** 2002: "Talemål. Norsk tale i to generasjonar." *Språknytt* nr. 3-4.s. 10-13.
- Sandøy, Helge** 2003: "Språkendring" i Mæhlum mfl. 2003: *Språkmøte. Innføring i sosiolingvistikk*. Oslo: J.W. Cappelens Forlag. s. 196 – 223.
- Skjekkeland, Martin** 1987: *Språkholdningar i eit lokalsamfunn. Rapport frå ei lita undersøking i Bø i Telemark*. Telemark distriktshøgskole.
- Skog, Berit** 2003: "MMS. –Mobil med smil. :-)" *ISS Rapport* nr. 69. NTNU.

- Skog, Berit** 2004: "Kor e du? Om dialekt på SMS" *Språklig samling* nr. 2.
- Skramstad, Tone** 1999: *Oslocirkumferensen og språklig regionalisering: en metodetriangulert undersøkelse av språk og normer hos ungdommer på Hadeland*. Upublisert hovedfagsoppgave ved Universitetet i Oslo.
- Solheim, Randi** 2002: "Dei to kulturane" i vitenskapshistoria og i sosiolingvistikken. *Motskrift* nr 1. s. 89 – 100.
- Stahlberg, Dagmar & Frey, Dieter** 1988: "Attitudes 1: Structure, Measurement and Functions" Hewstone mfl. (red) *Introduction to social psychology*, Oxford UK/ Cambridge USA. s. 142 – 166.
- Strømsodd, Svein Arne** 1979: *Dialektholdninger blant folk i to bydeler i Oslo*. Upublisert hovedfagsoppgave ved Universitetet i Oslo.
- Syvertsen, Tone Mæsel** 1999: *Standardisering eller Kristiansands-dialekt? En sosiolingvistisk undersøkelse av talemålet til barn i Kristiansand*. Upublisert hovedfagsoppgave ved Høgskolen i Agder.
- Theil – Endresen, Rolf** 1990: "Vikværsk-målet i Østfold, Vestfold, Grenland og Nedre Buskerud." i Jahr, Ernst Håkon 1990: *Den store dialektboka*. Oslo: Novus Forlag. s. 89 – 98.
- Torp, Arne & Vikør, Lars S.** 2000: *Hovuddrag i norsk språkhistorie*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Torp, Arne** 1997: "Hvor går bokmålet i framtida?" i *Språknytt* nr. 1. [Hentet ned fra Språkrådets sine nettsider 28.09.05]
- Venås, Kjell** 1984: *Mål og miljø. Innføring i sosiolingvistikk eller språksosiologi*. Oslo: Novus Forlag. 2. utgave.
- Vestad, Jon Peder** 1998: "Nynorsk i etermedia: eit blikk inn i faglitteratur og brukarholdningar". *Notat fra Høgskulen i Volda og Møreforsking*. Nr. 8.
- Vinje, Finn Erik** 1998: "Talemålsnormering i NRK" i *Normer og regler. Festskrift til Dag Gundersen 15. Januar 1998*. Oslo: Nordisk forening for leksikografi.

Internettsider

Ballade:

”Ny norsk Rock-feide: ”Håkon Moslet e en snaupskalle”” Publisert 24.11.04
www.ballade.no/nmi.nsf/doc/art2004112410450020597848 [Hentet ned 30.11.05]

Caplex: www.caplex.no [Hentet ned 10.10.05]

Dagbladet:

”Ellevill rocke-krangel” Publisert 01.12.04
www.dagbladet.no/kultur/2004/12/01/416229.html [Hentet ned 30.11.05]

Dagsavisen:

”Nordnorsk rockskringkasting” Publisert 10.12.04
www.dagsavisen.no/kultur/article1369031.ece [Hentet ned 30.11.05]

Landslaget for språklig samling:

”Prinsippprogram for Landslaget for språklig samling” Vedtatt 17.10.1993
www.sprakligsamling.no/om/prinsippprogram [Hentet ned 12.12.05]

Nordlys:

””Norsk rocks historie” er for nordnorsk” Publisert 23.11.04
www.nordlys.no/nyheter/Innenriks/article1344379.ece [Hentet ned 30.11.05]

”Debatt er et kvalitetstegn” Publisert 24.11.04
www.nordlys.no/kultur/article1345267.ece [Hentet ned 30.11.05]

”Rockehistoriker vil utrydde Oslo-arrogansen” Publisert 24.11.04
www.nordlys.no/kultur/article1345105.ece [Hentet ned 30.11.05]

”Nordnorsk rockskringkasting” Publisert 11.12.04
www.nordlys.no/nyheter/Innenriks/article1369491.ece [Hentet ned 29.11.05]

P4:

P4s konsesjon
www.P4.no/homepages/Index.asp?id=30 [Hentet ned 14.10.05]

Porsgrunn folkebibliotek:

”Folketallet i Eidanger, Porsgrunn og Brevik.”
www.porsgrunn.folkebibl.no/bok/eidanger-1984/b3/folketall.html [Hentet ned 13.09.05]

Språkrådet:

”Hvor går bokmålet i framtida?”

www.sprakrad.no/templates/Page.aspx?id=375# [Hentet ned 28.09.05]

Statistisk sentralbyrå:

”Tall om stortingsvalget 2001”

www.ssb.no/emner/00/01/10/stortingsvalg/main.html [Hentet ned 30.03.05]

”Tall om Porsgrunn kommune”

www.ssb.no/kommuner/hoyre_side.cgi?region=0805 [Hentet ned 13.09.05]

”Tall om Tromsø kommune”

www.ssb.no/kommuner/hoyre_side.cgi?region=1902 [Hentet ned 13.09.05]

Verdens Gang:

”Rock-uttalelser til Kringkastingsrådet” Publisert 03.12.04

www.vg.no/pub/vgart.hbs?artid=257164 [Hentet ned 30.11.05]

Leksikon og oppslagsverk

Berulfsen, Bjarne & Gundersen, Dag 2000: *Fremmedord blå ordbok* (Forkortet FOB) Oslo: Kunnskapsforlaget.

Love

Lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa (Opplæringsloven) nr. 660- 2005 § 2-5. *Målformer i grunnskolen.*

Telefonsamtaler

Egeland, Tom Telefonsamtale 07.10.05.

Nelvik, Nikolai Telefonsamtale 07.10.05.

Vedlegg A: Spørreskjemaet

Nr: _____

SPØRREUNDERSØKELSE HOLDNING TIL BRUK AV DIALEKT I RADIO OG TV

(OBS: Det er spørsmål på begge sider av arkene)

Del 1: Bakgrunn

Jeg vil først stille deg noen spørsmål om din bakgrunn

(Sett kun ett kryss ved hvert spørsmål)

1.1 Hvilket kjønn er du som svarer?

1: Kvinne

2: Mann

1.2 Hvilket år er du født?

(Kryss av i den perioden du er født)

1: 1929 – 1953 2: 1954 – 1973 3: 1974 – 1986

1.3 I hvilken kommune bor du?

1: Porsgrunn

2: Tromsø

1.4 Er du oppvokst i kommunen?

1: Ja

2: Nei

1.5 Hvor i kommunen bor du?

1: I eller nær sentrum

2: Annet sted

1.6 Hva er din høyeste utførte utdanning?

1: Grunnskole/ Folkeskole

2: Videregående skole/ Gymnaset

3: Høyere utdanning på høyskole / universitet

4: Annet: _____

1.7 Hva er / var din mors høyeste utførte utdanning?

1: Grunnskole

2: Videregående skole/ Gymnaset

3: Høyere utdanning på høyskole / universitet

4: Annet: _____

1.8 Hva er / var din fars høyeste utførte utdanning?

- 1: Grunnskole
- 2: Videregående skole/ Gymnaset
- 3: Høyere utdanning på høyskole / universitet
- 4: Annet: _____

1.9 På hvilket politisk parti stemte du ved forrige stortingsvalg?

- 1: Rød Valgallianse
- 2: Sosialistisk Venstreparti
- 3: Arbeiderpartiet
- 4: Venstre
- 5: Senterpartiet
- 6: Kristelig Folkeparti
- 7: Høyre
- 8: Fremskrittspartiet
- 9: Annet: _____
- 10: Husker ikke
- 11: Stemte ikke
- 12: Hadde ikke stemmerett

Del 2: Ditt forhold til din egen dialekt
Du vil her få noen spørsmål om ditt eget forhold til din egen dialekt

2.1 Er dialekt et tema du ofte diskuterer med andre?

- 1: Ja, svært ofte
- 2: Ja, av og til
- 3: Nei, aldri

2.2 Synes du at du snakker dialekt?

- 1: Ja
- 2: Nei, likt bokmål
- 3: Nei, likt nynorsk
- 4: Vet ikke

2.3 Hva synes du om din egen dialekt?

- 1: Svært fin
- 2: Ganske fin
- 3: Helt OK
- 4: Mindre fin
- 5: Svært lite fin
- 6: Vet ikke

2.4 Vil du si at du snakker den dialekten som er vanlig i den kommunen du bor i?

- 1: Ja
- 2: Nei, jeg snakker _____ dialekt
- 3: Vet ikke

2.5 Hvordan vil du karakterisere dialekten i kommunen du bor i?

- 1: Svært fin
- 2: Ganske fin
- 3: Helt OK
- 4: Mindre fin
- 5: Svært lite fin
- 6: Vet ikke

2.6 Mener du at noen dialekter er finere enn andre?

- 1: Ja
- 2: Nei
- 3: Vet ikke

2.7 Hvis det er en dialekt du liker bedre enn andre, skriv navnet på den her:

2.8 Hvis det er en dialekt du liker mindre enn alle andre, skriv navnet på den her:

2.9 Mener du at det er viktig å holde på dialekten sin?

- 1: Ja
- 2: Nei
- 3: Vet ikke

2.10 I hvilken grad holder du på dialekten din – etter din mening?

- 1: Svært godt
- 2: Ganske godt
- 3: Verken godt eller dårlig
- 4: Ganske dårlig
- 5: Svært dårlig
- 6: Vet ikke

2.11 I hvilken grad føler du deg knyttet til stedet der du bor pga. dialekten?

- 1: Svært nært
- 2: Ganske nært
- 3: Verken nært eller lite
- 4: Ganske lite
- 5: Svært lite
- 6: Vet ikke

2.12 Hender det at du selv endrer på dialekten din? I hvilke sammenhenger?

- 1: Ja, på jobb
- 2: Ja, i andre formelle situasjoner (eks: snakker med ukjente på telefonen osv.)
- 3: Ja, i uformelle situasjoner (eks: med venner og familie)
- 4: Annet: _____
- 5: Nei, endrer ikke på dialekten

2.13 Hvis du endrer på dialekten, hvorfor gjør du det?

- 1: For å tydeliggjøre språket
- 2: Fordi jeg vil snakke penere
- 3: Annet: _____

Del 3: Ditt forhold til dialekt i media
Jeg vil nå spørre deg om ditt forhold til dialekt i radio og tv

3.1 Ser du på tv, og hvilke kanaler ser du mest på?

- 1: Ja, jeg ser på tv og jeg ser mest på:
- 1.1: NRK 1
 - 1.2: NRK 2
 - 1.3: TV 2
 - 1.4: TV Norge
 - 1.5: TV 3
 - 1.6: Andre: _____
- 2: Vet ikke
- 3: Ser ikke på tv

3.2 Hører du på radio, og hvilke kanaler hører du mest på?

- 1: Ja, jeg hører på radio og jeg hører mest på:
- 1.1: NRK P1
 - 1.2: NRK P2
 - 1.3: NRK P3
 - 1.4: Radiokanalen P4
 - 1.5: Kanal 24
 - 1.6: Andre: _____
- 2: Vet ikke
- 3: Hører ikke på radio

3.3 Hvor mye ser du gjennomsnittlig på tv per uke?

- 1: Mer enn tre timer per dag
- 2: Ca. tre timer per dag
- 3: Ca. en time per dag
- 4: Ca. ti timer per uke
- 5: Mindre enn ti timer per uke
- 6: Vet ikke
- 7: Ser ikke på tv

3.4 Hvor mye hører du gjennomsnittlig på radio per uke?

- 1: Mer enn tre timer per dag
- 2: Ca. tre timer per dag
- 3: Ca. en time per dag
- 4: Ca. ti timer per uke
- 5: Mindre enn ti timer per uke
- 6: Vet ikke
- 7: Hører ikke på radio

3.5 Hvilke programtyper foretrekker du å se på tv?

- 1: Nyheter
- 2: Debattprogram
- 3: Kultur og underholdningsprogram
- 4: Andre: _____

3.6 Hvilke programtyper foretrekker du å høre på radio?

- 1: Nyheter
- 2: Debattprogram
- 3: Kultur og underholdningsprogram
- 4: Andre: _____

3.7 Hva mener du om dialekt på norske riksdekkende tv- og radiokanaler generelt?

- 1: For mye dialekt
- 2: Akkurat passe
- 3: For lite dialekt
- 4: Vet ikke

3.8 Hva synes du om bruk av dialekt i nyhetsendingene i riksdekkende tv og radio? (Eks: Dagsrevyen, Aktuelt osv.)

- 1: For mye dialekt
- 2: Akkurat passe
- 3: For lite dialekt
- 4: Vet ikke

3.9 Hva synes du om bruk av dialekt i underholdningsprogram i riksdekkende tv og radio? (Eks: Nytt på nytt, Nitimen, Sport og trafikk osv.)

- 1: For mye dialekt
- 2: Akkurat passe
- 3: For lite dialekt
- 4: Vet ikke

3.10 Hva synes du om bruk av dialekt i meldingstjenester i riksdekkende tv og radio? (Eks: Værmelding osv.)

- 1: For mye dialekt
- 2: Akkurat passe
- 3: For lite dialekt
- 4: Vet ikke

3.11 Hvilket talemål synes du bør brukes i distriktssendinger i radio og tv?

- 1: Dialekten i det distriktet sendingene kommer fra
- 2: Normert bokmål
- 3: Normert nynorsk
- 4: Vet ikke

3.12 Bør man bruke mer dialekt i den lokale tv- og radiokanalen, enn i nasjonale media?

- 1: Ja
- 2: Nei
- 3: Vet ikke

3.13 Når folk fra ditt distrikt blir intervjuet i radio eller tv, mener du at de skal snakke sin dialekt, eller skal de moderere seg?

- 1: Ja, de bør snakke sin dialekt
- 2: Nei, de bør moderere seg
- 3: Vet ikke

3.14 Har du problemer med å forstå noen av dialektene som blir brukt i media?

- 1: Ja, denne/ disse dialektene: _____
- 2: Nei
- 3: Vet ikke

3.15 Er det noen spesiell tv/ radiokanal du mener inneholder for mye dialekt?

1: Ja (Kryss av for den/ de aktuelle kanalene)

1.1: NRK TV

1.2: TV 2

1.3: NRK P1

1.4: NRK P2

1.5: NRK P3

1.6: Radiokanalen P4

1.7: Kanal 24

2: Nei

3: Vet ikke

3.16 Er det noen spesiell tv/ radiokanal du mener inneholder for lite dialekt?

1: Ja (Kryss av for den/ de aktuelle kanalene)

1.1: NRK TV

1.2: TV 2

1.3: NRK P1

1.4: NRK P2

1.5: NRK P3

1.6: Radiokanalen P4

1.7: Kanal 24

2: Nei

3: Vet ikke

3.17 Er det noen radio/ tv- ansatt eller journalist du har lagt merke til pga hans/ hennes dialekt, og hvorfor? (Navn, kanal, evt. program)

3.18 Synes du at noen dialekter er mer egnet i tv og radio, enn andre?

1: Ja, hvilke?

2: Nei

3: Vet ikke

3.19 Hvilket talemål vil du si at disse radio- og tvansatte snakker?

	<i>Dialekt</i>	<i>Normert Nynorsk</i>	<i>Normert Bokmål</i>	<i>Vet ikke</i>	<i>Vet ikke hvem personen er</i>
(NRK TV) Ingolf Håkon Teigene	☐ 1.1	☐ 1.2	☐ 1.3	☐ 1.4	☐ 1.5
(NRK TV) Ingvild Bryn	☐ 2.1	☐ 2.2	☐ 2.3	☐ 2.4	☐ 2.5
(Kanal 24) Audhild Gregoriusdotter Rotevatn	☐ 3.1	☐ 3.2	☐ 3.3	☐ 3.4	☐ 3.5
(TV 2) Davy Wathne	☐ 4.1	☐ 4.2	☐ 4.3	☐ 4.4	☐ 4.5
(TV 2) Signe Tynning	☐ 5.1	☐ 5.2	☐ 5.3	☐ 5.4	☐ 5.5
(TV 2) Egil Pettersen	☐ 6.1	☐ 6.2	☐ 6.3	☐ 6.4	☐ 6.5
(P4) Silje Stang	☐ 7.1	☐ 7.2	☐ 7.3	☐ 7.4	☐ 7.5

3.20 Hva synes du; har dialekt noen funksjon i media? Evt. hvorfor/ hvorfor ikke? (eks: Styrke dialektene, speile det norske språk osv.)

3.21 Synes du at det i løpet av de siste ti årene har blitt en økt andel av dialekt i norsk tv og radio?

- 1: Ja
 2: Nei
 3: Vet ikke

Del 4: Hva du synes om undersøkelsen

4.1 Synes du at dette er temaet er interessant?

1: Ja

2: Nei

3: Vet ikke

4.2 Synes du at det har vært interessant å svare?

1: Ja

2: Nei

3: Vet ikke

4.3 Har du eventuelle kommentarer eller egne tanker om emnet, eller spørreskjemaet, kan du skrive dem ned her:

Tusen takk for at du tok deg tid til å svare!

Vedlegg B: Følg brevet

Tromsø 18.10.04

Hei!

Jeg er en mastergradsstudent i Nordisk Språkvitenskap ved Universitetet i Tromsø. Jeg er nå i gang med min masteroppgave med tittelen:

”Holdninger til bruk av dialekt i tv og radio”

Jeg ønsker å kartlegge folks holdninger til bruk av dialekt i tv og radio, og i denne forbindelse lurer jeg på hva du synes om emnet. Til denne oppgaven har jeg fått plukket ut 400 informanter mellom 18 og 75 år fra folkeregisteret. Disse informantene er fordelt på de to kommunene Porsgrunn og Tromsø, og du er en av disse.

Jeg håper at du vil hjelpe meg med å fylle ut dette spørreskjemaet som tar ca. 10 minutter å fylle ut. Spørreskjemaet omhandler ditt forhold til din egen dialekt, dialekt og hva du synes om bruk av dialekt i massemedia.

Som prosjektleder har jeg taushetsplikt, og dine opplysninger er derfor helt konfidensielle, og du trenger ikke fylle ut noen personlige opplysninger utover fødselsår. Du trenger heller ikke fylle ut spørsmål du ikke vil eller kan svare på. Det er selvsagt helt frivillig å svare på skjemaet; men jeg håper at du vil hjelpe meg, da det er viktig at svarprosenten blir så høy som mulig.

Jeg har merket skjemaet ditt med et nummer, dette er for å ha oversikt over hvilke informanter som har svart på skjemaet og returnert det, og hvem som har glemt det. Spørreskjemaet kan returneres i den ferdigfrankerte svarconvolutten som følger med dette brevet. Har du glemt å sende skjemaet i retur, vil jeg sende deg en påminnelse om ca. to uker.

Ønsker du allikevel, etter å ha returnert skjemaet, å endre noen av svarene eller trekke deg fra undersøkelsen må dette gjøres før 1. desember, da listene over deltakende personer blir anonymisert.

Opplysningene du fyller inn i skjemaet vil jeg laste inn i et dataprogram, slik at det blir lettere å sammenligne, finne forskjeller og likheter mellom svarene.

Jeg håper at du kan ta deg tid til å hjelpe meg med oppgaven min, og at du returnerer skjemaet ferdig utfylt så fort som mulig. Du vil kunne få tilgang til min ferdige oppgave om dette emnet januar 2006 på nettsidene til Universitetsbiblioteket i Tromsø.

Har du evt. spørsmål om undersøkelsen eller oppgaven kan du ta kontakt med meg på: tonjemor@yahoo.no. Min veileder i dette prosjektet er professor Tove Bull ved Universitetet i Tromsø. I henhold til norsk personvernlovgivning er dette prosjektet rutinemessig varslet til personvernet for forskning ved Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste.

Vennlig hilsen

Tonje Skilbred

Vedlegg C: Purrebrevet

Tromsø 02.11.04

Hei igjen!

For ca. to uker siden sendte jeg deg et spørreskjema i forbindelse med min masteroppgave
”Holdninger til bruk av dialekt i tv og radio”

Jeg kan ikke se at du har sendt meg skjemaet i retur.

Jeg håper at du nå kan ta det tid til å fylle ut skjemaet og sende det snarest i retur. En svarkonvolutt lå ved spørreskjemaet. Det er viktig at svarprosenten blir så høy som mulig.

Skulle du ha sendt meg spørreskjemaet en av de siste dagene ber jeg deg se bort fra dette brevet.

Vennlig hilsen

Tonje Skilbred

Vedlegg D: Utlevering av folkeregisteropplysninger: Porsgrunn

Vedlegg E: Utlevering av folkeregisteropplysninger: Tromsø

Vedlegg F: Kvittering fra personvernombudet

Vedlegg G: Tilbakelevering av folkeregisteropplysninger: Porsgrunn

Vedlegg H: Tilbakelevering av folkeregisteropplysninger: Tromsø

Vedlegg I: Språkregler for NRK

Språkregler for Norsk rikskringkasting (NRK)

1. De offisielle språkene for NRK er norsk og samisk. Andre språk skal som hovedregel tekstes, forklares eller oversettes. Unntak kan være skandinaviske språk. Andre språk kan nyttes i spesialsendinger for språklige minoritetsgrupper som er bosatt i Norge.
2. NRK skal være et forbilde på god språkbruk. Medarbeiderne i NRK skal legge vekt på å bruke et språk, muntlig eller skriftlig, som er lett å skjønne for alle, med klar og tydelig artikulasjon og enkel setningsbygning. De skal også i størst mulig grad velge norske ord og uttrykk fremfor fremmedspråklige.
3. Medarbeiderne skal være nøye med uttale av person- og stedsnavn og holde seg til angitt uttale i oppslagsverk som er godkjent av Norsk språkråd.
4. Den offisielle tellemåten skal brukes både muntlig og skriftlig.
5. Den normaliserte språkbruken skal være i samsvar med normene vedtatt av Norsk språkråd. Medarbeiderne skal formidle bevissthet om kravene til normert bokmål og nynorsk. Språket skal være nynorsk eller bokmål i nyhetssendinger, meldingstjeneste og programannonsering - også når det ikke brukes manuskript. For øvrig kan det brukes dialekt (med varianter som avviker fra normen), også om dette går inn som et innslag som ellers er utformet i et normalisert språk.
Ved definisjon av normert talemål følges de rådene som Norsk språkråd har utarbeidet for uttalerådgiving. Sendinger på samisk skal følge reglene for offisiell samisk språknorm.
6. NRK har som oppgave å speile av mangfoldet i norsk talemål, slik at publikum kan kjenne igjen sitt eget språk og ikke føle seg nedvurdert. Det bør derfor velges bøynings- og uttaleformer innenfor hver målform som gir talemålet et regionalt preg. Det gjelder særlig formverk, trykk, intonasjon og setningsmelodi.
7. Dialekt skal ha muntlig setningsbygning. Uttale og formverk skal være mest mulig i samsvar med dialekten, slik at lyttere og seere fra regionen kan gjenkjenne talemålet sitt. Men det bør ikke brukes ord eller uttrykk som er lite kjent eller uforståelig for folk flest.
8. I distriktssendingene bør dialektene få godt rom. I nyhetssendingene skal språkbruken følge de samme reglene som for rikssendingene, gjerne med regionfarge.
9. Meldinger fra offentlige institusjoner skal framføres i samsvar med språkreglene i NRK. Det samme gjelder i regelen faste meldinger som blir lest av folk som ikke er tilsatt i NRK.
10. I alle skrevne tekster som NRK publiserer, skal offisiell rettskrivning følges, om ikke særlige stilistiske hensyn taler for å bruke andre former. Også i skrift skal det legges vekt på ledig og lett tilgjengelig språkbruk. Dette gjelder blant annet tekst-tv og teksting i fjernsynet, NRKs publisering på Internett, samt brosjyrer og annet skriftlig materiell. Dialektinnslag i fjernsynet skal i regelen tekstes i samsvar med rettskrivningen.

11. Folk utenfor NRK som er med i program i radio og fjernsyn, har rett til å bruke de språkformene som de selv ønsker. De tilsatte i NRK kan likevel gi råd om språkbruk, som tellemåte og uttale, slik at språket er lett å skjønne for alle.

Språkreglene er utformet av Språkutvalget og gitt av kringkastingssjefen og gjelder for hele institusjonen. De er resultat av interne diskusjoner og har vært behandlet av styret i NRK høsten 2002.

Vedlegg J: Språkføringer for TV 2

Dette er den originale språknormen som jeg [Tom Egeland] skrev i 1992:

Uttale

I spørsmålet om uttale åpner TV 2 for utstrakt frihet hos reporteren. Resultatet er en spennende språklig profil og kanalidentitet. Likevel må vi være enige om visse prinsipper.

Reporterne i TV 2 står fritt til å snakke "normert" eller å bruke sin egen dialekt. Forutsetningen er at språket er greit forståelig. Likevel er det ønskelig at reporteren selv demper enkelte svært iørefallende dialektutslag. I slike tilfeller blir seere fra andre kanter av landet sittende og lytte til uttalen i stedet for å få med seg det som blir sagt. Mange reportere som snakker dialekt, vil selv foretrekke å normere sitt språk noe i retning av bokmål eller nynorsk.

I noen dialekter finnes det lokale særegenheter som er grammatisk feil eller forvirrende. Og vi har tallrike eksempler på regelrett slendrian som reporteren tror er dialekt. Det godtar vi ikke. Sosiolekter, slang og generasjoners misbruk av grammatikken betyr ikke at det er fritt frem å snøvle i vei.

Eksempelvis skiller bergensdialekten ikke alltid mellom transitive og intransitive verb. I slike tilfeller må dialektformen normeres til korrekt grammatikk.

Vi sier: sju, søtten, tjue, tretti, søtti.

Vi følger moderne tellemåte: tjueen, tjueto, ikke omvendt. Og aldri tjuesyv.

Vær nøye med diksjonen. Det er altfor mye slapphet og likegyldighet i vår holdning til distinkt og presis uttale. Det heter ikke SELLER, men SELGER. Ikke IFØLLE, men IFØLGE. Ikke TREDDE, men TREDJE. Ikke RELLION, men RELIGION. Og så videre...

Det er viktig at reporter og programleder uttaler uvanlige og internasjonale ord likt. Sjekk hva som er riktig uttale og skriv uttalen i LYDSKRIFT i scriptet. I tvilstilfeller bør du ringe programleder og avtale hvordan dere begge skal uttale ordet.

I de fleste tilfeller vil det være naturlig å fornorske uttalen av utenlandske stedsnavn. Eksempelvis vil ingen finne på å si Pari' for Paris, slik franskmenn gjør. Likevel vil en bastant regel om alltid å fornorske internasjonale stedsnavn kunne gi komiske utslag. Prinsippet må derfor bli at vi som hovedregel skal fornorske, men at vi ellers utviserskjønn når en slik fornorskning strider mot sunn fornuft og innarbeidede uttalemåter.

Programleiderne i TV 2 skal snakke normert bokmål eller nynorsk.

[Mottatt fra Tom Egeland TV 2 07.10.05]

Vedlegg K: Språkregler for P4

Programledere:

- Programledere på P4 skal ha respekt for norsk egenart, norske tradisjoner og normer. De unngår bannskap, tabuord, flåsing og annet som kan virke støtende eller ekskluderende.
- Programledernes viktigste ”språkoppgave” er å bli forstått. Dialekt er både ønsket og lov, dersom dialekten ikke er ødeleggende for lytterens forståelse av innholdet.

Nyheter:

- P4s nyheter er arena for normert språkbruk, i praksis betyr dette at vi skal enten bruke normert nynorsk eller bokmål når vi presenterer nyhetene fra studio.
- Når reporter f.eks. rapporterer på direkten i nyhetssending, eller deltar i en samtale med anker, så er det lov å frigjøre seg fra denne normeringen, om dette faller mer naturlig.
- Vi ønsker å bli forstått, og har derfor et stort krav til tydelighet.

[Mottatt fra programdirektør Trygve Rønningen i P4 27.10.05]

Vedlegg L: Språkregler for Kanal 24

Språkreglar for Kanal 24

Språket er vår viktigaste arbeidsreiskap. Eit godt språk skaper tillit og truverdigheit.

Det offisielle språket for Kanal 24 er norsk. Kanal 24 har ”stemmer frå hele landet” som parole, det skal kunne høyrast.

Kanal 24 skal vere eit språkleg føredøme.

Journalistane i Kanal 24 skal bruke eit språk som er:

1. **Korrekt.** Journalistane skal som grunnregel nytte hovudformene vedtekne av Norsk Språkråd. Dei tilsette i nyheitsavdelinga skal velje bokmål eller nynorsk som målform. Det normerte språket skal liggje så tett opp til den personlege dialekta som mogleg. Journalistar som er tilsette i andre program og avdelingar vert oppmoda til å bruke dialekt. Alle journalistane skal arbeide for god artikulasjon, og å føre eit språk som er lett å forstå for alle. Setningane skal vere fullstendige.
2. **Nyskapande.** Journalistane skal utfordre framandord, samt framandspråklege ord og uttrykk, - og vere språkleg nyskapande.
3. **Ujålete.** Journalistane skal bruke eit direkte og aktivt språk som er munnleg, naturleg og som lyttarane kjenner igjen. Titlar i presentasjon skal vere så korte og konsise som råd er, og verbet skal vere aktivt.
4. **Norske ord og uttrykk** i staden for framandspråklege
5. **Fritt for kjeldespråk.** Journalistane skal styre språket sjølv og skrive om t.d. pressemeldingar til eit godt, munnleg språk. Journalistane skal vere varsame med fagord og uttrykk som kjem frå kjeldene og som kan vere vanskelege å forstå for andre. Journalistane skal også vere varsame med å nytte sponsornamn på arrangement og liknande, til dømes ”Mobile Exxon Bislett Games”.
6. **Konsekvent og objektivt.** Journalistane skal der det er valfrie former, vere konsekvente. Journalistane skal vere varsame med å nytte subjektive og lada ord og uttrykk i nyheitssendingar, med mindre det er snakk om journalistiske skildringar.
7. **Korrekt uttale av stad- og personnamn.** Journalistane skal nytte oppslagsverk og følgje reglane for uttale som er vedtekne i Norsk Språkråd.
8. **Framandspråk skal som hovudregel omsetjast til norsk.** Journalistane skal vere varsame med å nytte lange intervjustrekk på andre språk enn norsk.

Vedteke av redaktørkollegiet i Kanal 24, 28. 10. 20003

[Mottatt fra Sebastian Løberg 21.10.05]

Sammendrag

Jeg har i denne avhandlingen utført en sosiolingvistisk analyse av porsgrunnsfolks og tromsøværingers holdning til egen dialekt og til dialekt i tv og radio. Jeg hadde som en overordnet hypotese at det finnes en sammenheng mellom folks holdninger til egen dialekt og deres oppfatninger om bruk av dialekt i tv og radio. For å få bekreftet denne hypotesen arbeidet jeg etter to problemstillinger: Finnes det en sammenheng mellom bestemte sosiale variabler og holdning til egen dialekt, og finnes det en sammenheng mellom bestemte sosiale variabler og holdning til dialekt i tv og radio? For å få svar på disse problemstillingene benyttet jeg meg av både en kvantitativ og en kvalitativ metodisk tilnærming. Jeg utførte en spørreundersøkelse med respondenter fra Porsgrunn og Tromsø kommune. Svarene fra respondentene ble analysert ved hjelp av bivariate og multivariate analyser.

Resultatene viste at det er de sosiale variablene *kommune* og *valgaferd* som ga de sterkeste korrelasjonene med de språklige variablene som representerer holdning til egen dialekt. Mens det var de sosiale variablene *alder*, *utdanning* og *valgaferd* som hadde de sterkeste korrelasjonene med variablene som representerer holdning til dialekt i tv og radio. Ved hjelp av en multivariat analyse kunne jeg slå fast at holdning til egen dialekt, samt de to språklige variablene ”Snakker du dialekt?” og ”Viktig å holde på dialekten?” hadde signifikant effekt på holdning til dialekt i tv og radio. Min overordnede hypotese kunne derfor verifiseres. Den multivariate analysen kunne også bekrefte min teori om at folk i Tromsø har en mer positiv holdning til egen dialekt, enn hva folk fra Porsgrunn har. Analysen viste også at det er respondentgruppen som stemte på FrP ved stortingsvalget i 2001 som har den signifikant høyeste andelen av respondenter som mener at det er for mye dialekt i tv og radio, mens respondentene som stemte på SV i minst grad synes at det er for mye dialekt i tv og radio.

På bakgrunn av denne undersøkelsen kan jeg dermed slå fast at porsgrunnsfolk og tromsøværingers ser ulikt på sin egen dialekt og at det har en effekt på hvordan de ser på dialekt i tv og radio.

Summary

In this Master thesis I have carried out a sociolinguistic analysis of people from Porsgrunn and people from Tromsø's attitude towards their own dialect and use of dialect in TV and radio. My main hypothesis was that there is a correlation between people's attitudes towards their own dialect and their understanding of use of dialect in TV and radio. To confirm this hypothesis I focused on two approaches. The first one: Does there exist connections between definite social variables and attitudes towards our own dialect? The second one: Are there any relations between definite social variables and attitudes towards use of dialect in TV and radio? In order to get answers to these questions I used both quantitative and qualitative methods. I worked with a questionnaire, approaching informants from both Porsgrunn and Tromsø. The answers were analysed with both bivariate and multivariate analyses.

The results showed that the social variables *county* and *election behaviour* gave the strongest correlations with variables that represent attitudes towards own dialect. While the social variables of *age*, *education* and *election behaviour* gave the strongest correlations with the variables that represented attitudes towards use of dialect in TV and radio. By using a multivariate analysis I could confirm that attitudes towards ones own dialect, and the two linguistic variables "Do you use dialect?" and "Important to keep your dialect?" had significant effect on the attitude towards use of dialect in TV and radio. My hypothesis was by this verified. The multivariate analysis also confirmed my theory that people in Tromsø have a more positive attitude towards their own dialect compared to the people in Porsgrunn. The analysis also shows that the group of informants who voted for FrP in the last parliament election have the most significant and highest share of informants with the opinion that it is too much dialect in TV and radio, while the group of informants who voted for SV had the lowest share of informants who said there was too much dialect in TV and radio.

In the light of this examination I can therefore confirm that people in Porsgrunn and people in Tromsø have different opinions about their own dialect and that this effects how they view use of dialect in TV and radio.